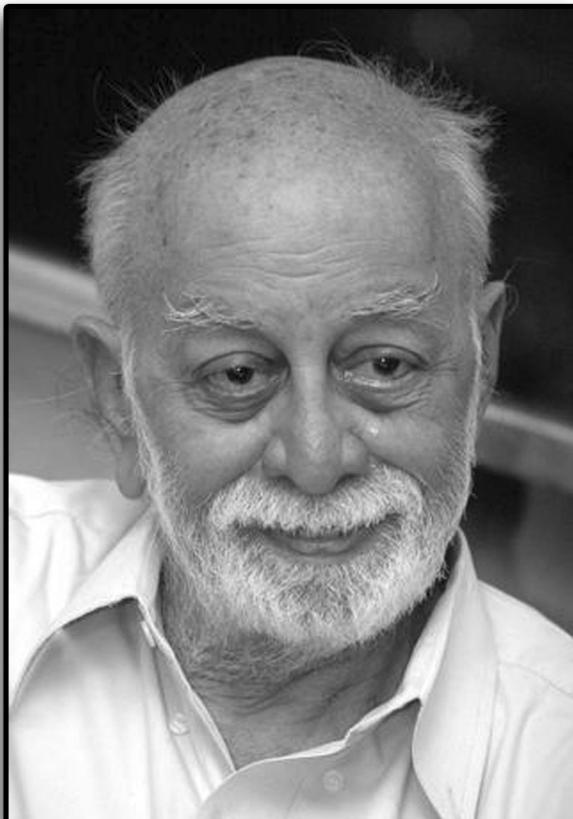

3

వ్రజల మనిషి కె.జి. కన్నబిరావు

మనిషి

1929 - 2010

తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్
హిమాయత్ నగర్, హైదరాబాద్

2012

వ్రజల మనిషి కె.జి. కన్నబిరాన్

Prajala Manishi K.G. Kannabiraan

ప్రచురణ కాలం : జూలై, 2012

Edition : July, 2012

ప్రచురణ : తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్, హైదరాబాద్

Published by : Telangana Resource Centre, Hyderabad.

ప్రచురణ కర్త : ఎం. వేడకుమార్, ఛైన్స్, తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్

Publisher : M. Vedakumar, Chairman, Telangana Resource Centre

సంపాదకులు : బొనకుర్తి సోమేశ్వర్, కో-ఆర్డినేటర్, తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్

Editor : Bonakurthi Someshwar, Co-ordinator, Telangana Resource Centre

ప్రతులకు : తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్

“చంద్రం” 490, ట్రైట్ నెం. 11, హిమాయత్నగర్, హైదరాబాద్.

trchyd@gmail.com; Mobile : 9959922022

www.trchyd.org

దిశ పుస్తక కేంద్రం • సహచర బుక్స్మార్క్ • నవోదయ బుక్ హాస్

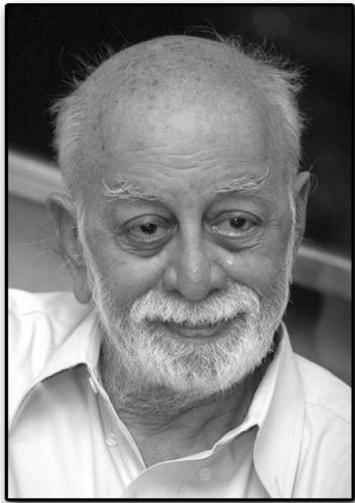
వెల : రూ. 12/-

Printed at :

DECCAN PRESS Azamabad, Hyderabad. Ph.+91-040-27678411
e-mail : deccan.press@yahoo.com

ప్రజల మనిషి

క.జి. కన్నబిరాన్

1929 - 2010

తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్
హిమాయత్ నగర్, హైదరాబాద్

విషయ సూచిక

ముందుమాట :

చిరస్నరణీయుడు వేదకుమార్. యం 3

కన్నబీరాన్-కొన్ని జ్ఞాపకాలు సురవరం సుధాకర రెడ్డి 4

మానవతావాది కన్నబీరాన్ ఎన్. వేణుగోపాల్ 9

రాజ్యప్రాంస - పౌరుకులు - కన్నబీరాన్ ప్రో॥ జి. హరగోపాల్ 18

కన్నబీరాన్తో ఆర్థశతాభిం వనంత కన్నబీరాన్ 23

కోర్టులో విష్ణవయోధుడు కన్నబీరాన్ ప్రో॥ ఎన్. శేషయ్య 32

మనందరి మనిషి చలసాని ప్రసాద్ 39

నిజమైన ప్రజల మనిషి కన్నబీరాన్ ఎన్. వేణుగోపాల్ 41

నక్కలైట్ కోర్టులో కన్నబీరాన్ కె. తారానాథ్ 48

పేదల కోసం నిలిచిన 'లా' రాజు బి. చంద్రశేఖర్ 51

హక్కుల ఉద్యమాలకు దిక్కు కన్నబీరాన్ సార్ జీవన్ కుమార్. ఎన్ 56

హక్కుల ఉద్యమ సూర్యుడా! ఉప్పెన 61

అసుబంధం :

ప్రజా రాజకుమారుడి మరణం కె. జి. కన్నబీరాన్ 62

ముందు మాట

చిరస్నురణీయుడు

మనిషి శీర్షికలో ముందుమాట ప్రాయాలంటే ముందుగా డా॥ అందెళ్లి ప్రాసిన “మాయమైపోతున్నదమ్మా మనిషస్నవాదు” అనే పాట గుర్తుకు వస్తుంది. స్వార్థం, అవినీతి నాలుగు పాదాలమీద రాజ్యం ఏలుతున్న సందర్భంలో ప్రజాస్నామ్య భారత దేశంలో ఒక రాష్ట్ర సాధన కోసం ఎంతోమంది అమరులైన చరిత్ర ఒకవైపైతే నిస్పతోయ నిరసనగా ఆత్మహాత్యలు జరుగుతున్న సందర్భంలో “మనిషి”ని వెతకడం సాహసమే. అందులో హక్కుల గొంతుక, న్యాయానికి ప్రతిరూపమైన కన్నబీరాన్ గురించి చెప్పడం వాస్తవంగా సరియైన సమయమే అనుకుంటున్నాం. భారత రాజ్యంగాన్ని ఎలా చూడాలి, ఆరాజ్యంగం వెనుక ప్రజలు, ఆ ప్రజల ఆకాంక్ష ఉద్యమం ఉన్నాయని చెప్పిన గొప్ప మనిషి. నిజమైన ప్రజల మనిషి కె.జి. కన్నబీరాన్ గారు.

హక్కుల నేతగా, ప్రజల న్యాయవాదిగా అందరికి చిరస్నురణీయుడు. నాలుగు దశాబ్దాలకు పైగా పౌరహక్కుల ఉద్యమానికి చేసిన సేవ, పౌర హక్కుల సంఘానికి కాక పీపుల్స్ యూనియన్ ఫర్ సివిల్ లిబ్రెసన్ సంస్కృత జాతీయ అధ్యక్షుడిగా పనిచేశారు. ప్రాథమిక హక్కులను, ఆదేశిక సూత్రాలను రాజకీయ, సామాజిక విలువలుగా గుర్తించాలని అయిన పదే పదే చెప్పేవారని వ్యాసకర్తలు చాలాచోట్ల పేర్కొన్నారు.

ఎమర్జెన్సీ సమయంలో వైరింగా నిలబడి 20 నెలలు అహార్ణశలు తైదీల విడుదల కోసం నిరంతరం వాదించిన ఘనుడు. పేద ప్రజలకు, ఉద్యమకారులకు, బాధితులకు అండగా నిలబడ్డ కన్నబీరాన్ పై వచ్చిన కొన్ని వ్యాసాలను తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్ ప్రమరిస్తున్న ‘మనిషి’ లో మా మూడవ పుస్తకంగా “ప్రజల మనిషి కన్నబీరాన్”గా తీసుకువస్తున్నాం. ఈ పుస్తకానికి ప్రత్యేక వ్యాసం అందించిన సురవరం సుధాకర్ రెడ్డిగార్చి మరియు మిగతా వ్యాసకర్తలకు పేరు పేరునా కృతజ్ఞతలు తెలియజేస్తున్నాం.

“జోహోర్ హక్కుల గొంతుక - నిజమైన ప్రజల మనిషి, మా మనిషి కన్నబీరాన్ - జోహోర్... జోహోర్...”

- వేదకుమార్. యం

చైర్మన్, తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్

కన్నబిరాన్-కొన్ని జ్ఞాపకాలు

1. పైదరాబాదులో నా విద్యార్థి జీవితం నుండి కన్నబిరాన్ గారితో నాకు పరిచయం ఉంది. ఇంటలెక్కువల్ను కొండరిని అహ్మోనించి, పార్ట్ విధానాల గురించి కామ్మెండ్స్ నీలం రాజేష్టరెడ్డి, తమ్మారెడ్డి సత్యనారాయణ, మోహిత్ సేన్ తదితరులు ప్రసంగించేవారు. ప్రశ్నాత్మరాలు, చర్చలు, భిన్నాభిప్రాయాలు వగైరా ఆసక్తికరంగా సమావేశలు జరిగేవి. డాక్టర్లు, లాయర్లు, కాలేజి ప్రిన్సిపాల్స్ తదితరులు ఆ సమావేశాల్లో పాల్గొనేవారు. కన్నబిరాన్ చాలా రెగ్యులర్సగా ఆ సమావేశాల్లో పాల్గొనేవారు, పార్ట్ ఫండ్ ఇచ్చేవారు. నాకు గుర్తున్నంతవరకు ఒక హోల్డ్‌బ్రెచ్‌మర్కు అలవెన్ను ఆయన ఇచ్చేవారు.
2. సిపిఐ ఎమరైన్సీని బలపరిచేనిర్దయంపై ఆయన తీవ్రంగా విభేదించారు. సమావేశాలకు రావటం మానేశారు. మధ్యలో మా సంబంధాలలో బ్రేక్ వచ్చింది. కాని తర్వాత వివిధ సందర్భాలలో మేము కలుసుకునే వాళ్ళం. ఆయన గొప్ప మానవతావాది. పేదవారికి, పేదల తరపున, శ్రమ జీవుల తరపున ఉధూమాలు జరిపే వారికి ఆయన కొండంత అండగా నిలబడేవారు.
3. శ్రీకాకుళం జిల్లా కంబిరిగాంలో భూస్వాములకు, కొలుదార్లకు మధ్య పోరాటం ప్రారంభమైంది. రైతుల నాయకుడిని హత్య చేశారు. రైతుల్లో ఎక్కువ మంది చదువుకోలేదు. పేదవాళ్ళు భూస్వాములు ఆర్థికంగా శక్తివంతులేగాక, వారి కుటుంబాల నుండి జడ్డీలు, పోలీసు ఉన్నతాధికారులు కూడా వుండేవారు. సిపిఐ నుండి ఒకవైపు రైతులకు మద్దతుగా ఉధ్యమం జరుపుతూ, కోర్టులో చట్టంతో యుద్ధం చేయాల్సివచ్చింది. కన్నబిరాన్గారు కొలుదార్ తరపున సుదీర్ఘ పోరాటం చేశారు. పైకోర్టులో కూడా వాదించారు. రైతులు గెలిచారు. ఈ కేసులో ఎన్నిసార్లు ఆయన ఉత్తరాంధ్రకు ప్రయాణం చేయాల్సి వచ్చిందో లెక్కలేదు. కేసు వాయిదాల గురించి కూడా మేము గుర్తు చేయక్కరలేకుండా ఆయనే గుర్తు పెట్టుకొని వెళ్ళేవారు. రైతుల దగ్గరనుండి ఆయన డబ్బు తీసుకోకుండానే కేసులు వాదించారు.
4. ఇలాంటివి మరికొన్ని కేసులు వచ్చాయి. కొన్ని సందర్భాలలో ఆయనకు సమయం లేకపోతే, తన మిత్రులైన లాయర్లకు, ఉత్తరం రాసి సిఫార్సు చేసి కేసు తీసుకొమ్మని

చెప్పేవారు. రెండు సందర్భాలలో నేనే స్వయంగా ఉత్తరాలు తీసుకొని వెళ్లాను. ఆయన ఉత్తరం అంటే వారు కూడా ఉదారంగా ఉండేవారు.

5. పౌర హక్కుల ఉద్యమంలో కన్నబీరాన్ పాత్ర రాష్ట్ర ప్రజలందరికి తెలిసిందే. ఆ సందర్భంలో ఆయన అలుపెరుగని పోరాటం చేశారు. బోగ్స్ ఎన్కోంటర్లకు వ్యతిరేకంగా ప్రజల మీద దమనకాండకు వ్యతిరేకంగా, పోలీసుల దోర్జన్యానికి వ్యతిరేకంగా నిరంతర పోరాటం చేశారు.
6. పౌర హక్కుల ఉద్యమంలో తీసుకోవాల్సిన వైఖరిపై, మాకు కొన్ని విభేదాలు వచ్చాయి. రాజ్యహింసతో పాటు నక్కలైట్లు హింసను కూడా ఖండించాలని, నేను పనిచేస్తున్న పౌరహక్కుల సంఘం తరపున వాధించాను. వ్యక్తిగత హింసాకాండను వ్యతిరేకించాలి, విషయించాలి కానీ, రెండింటిని సమానంగా చూడకూడదని ఆయన విపరించేవారు. ఆయా సంఘటనల ప్రాధాన్యతను ఐట్లి నిర్జయించుకునే వాళ్ళం.
7. పౌర హక్కులపట్ల ఎంతో నిబిడ్డత ఉన్నా వ్యక్తుల హింసాకాండపట్ల ఆయన ఐథర్వత్యతిరేకంగా ఉండేవారు. ఆ విషయాన్ని దాచుకునేవారు కాదు. వారితో నిష్పర్షగా వారిని ఆ విషయంపై విషయించేవారు.
8. నక్కలైట్లపై దాడులు పెరిగి, వారిని భోతికంగా నిర్మాలించేందుకు రాష్ట్ర ప్రభుత్వం, పోలీసులు తీరపైన దమనకాండకు పూనుకున్నప్పుడు, కన్నబీరామ్ పై తీరపైన వత్తిడి పెంచారు. ఆయనపై దాడులకు, హత్యకు ప్రయత్నాలు జరిగాయి. ఆయన ఇంటి చుట్టూ నిరంతరం మష్టీ పోలిసులు తిరుగుతుండేవారు. కానీ ఆయన కోర్టులేదు. పోలీసు రక్షణ కోరలేదు. చిరునవ్వతో తన పని తను చేసుకొని పోతూఉండేవారు. ఒక రాత్రివేళ ఆయన ఇంటి దగ్గర దాడి జరిగిందని తెలిసి అందోళనతో ఫోన్ చేసి మేము కూడా వస్తున్నామని చెప్పాము. అవసరం లేదని వారించారు.
9. కోర్టులో మంచి లాయరుగా పేరున్న కన్నబీరాన్ గారికి, వాస్తవానికి కోర్టులపై, తీర్పులపై నమ్మకం తక్కువ. రాష్ట్ర రాజధానిలో నిరంతర నిషేధాజ్ఞలు పొడిగింపుపైన, ప్రదర్శనలు ధర్మాలపై నిరంతరమైన నిరాకరణలు, పరిమితులపైన పైకోర్టులో కేసు వేయాలని నిర్ణయించి ఆయనతో సంప్రదించడానికి వెళ్లాను. ఏదైనా ఘలానా ప్రదర్శనక్కె కేసుకు వెళ్ళండి. హక్కుగా కార్యక్రమాలు కోసం డిమాండ్ చేస్తే, కోర్టులు పోలీసులకు అనుకూలంగా తీర్పునిస్టాయని, అలాంటి కేసు, పోలీసులకు మరింత హక్కునిస్టుండని చెప్పారు. కోర్టు వర్గ స్వభావం అర్థం చేసుకోవాలని సలహా చెప్పారు. నేను అంగీకరించలేకపోయాను. కానీ ఆయన సలహా పాటించాను. తర్వాత అనుభవంలో ఆయన వాడనలో వాస్తవం అర్థమైనది.

10. ఒక సందర్భంలో భారత విదేశీ మంత్రిత్వ శాఖవారు, విదేశాల నుండి సెమినార్లు, సభలలో పాల్గొనేందుకు వచ్చే ప్రజాసంఘాల, సంస్థల అతిథులపైన కొత్త నిపేదాజ్ఞలు ప్రకటించారు. వారి ఉపన్యాసాలు ప్రతులు ముందుగా పంపాలని అంతకంటే ఎక్కువ పాల్గొనే చర్యలు తప్పవని ప్రకటించారు. అప్పుడు కేంద్రంలో బిజిపి ప్రభుత్వం ఉంది. దానిపై ఆయన నన్ను పిలిపించి, దీనిపై వ్యతిరేకంగా ప్రకటన ఎందుకు చేయలేదని అడిగారు. దానివల్ల పెద్ద ప్రయోజనం ఉండదేమానని, అత్రధ్వవహించానని చెప్పాను. ఆయన తీప్రంగా మందలించారు. ప్రభుత్వ చర్యలు తప్పని భావించినప్పుడు వెంటనే దానిపై స్పుందించాలని విమర్శించాలి. చిన్నదో, పెద్దదో, ఉద్యమం చేయాలి. ఏ ప్రజావ్యతిరేక చర్య అయినా ప్రతిఫలటించాలి. దాన్ని అంగీకరించడం లేదని స్పష్టం చేయాలని చెప్పారు. నాకొక గౌప్య గుణపారం ఆలస్యమైనప్పటికి నేను వెంటనే ప్రకటన చేశాను. ప్రధాన మంత్రికి ఉత్సరం రాశాను.
11. 1994 ఎన్నికలలో నేను కర్మాలు జిల్లా డోన్ నియోజకవర్గం నుండి ఆనాటి ముఖ్యమంత్రి కోట్ల విజయబాసురరెడ్డి గారితో పోటీ చేశాను. అదొక అనివార్యమైన పరిస్థితి. అంతకు ముందు నేను పోటీ చేసి ఓడిపోయిన కొల్లాపూర్ నియోజకవర్గం నుండి పోటీ చేయకుండా వదిలివేశాము. తెలుగుదేశంతో విభేదాలవల్ల అది జరిగింది. కాని ఎన్నికల అవగాహనతో డోన్ సీటు సిఫిపికి కేటాయించబడింది.
12. కర్మాలు జిల్లాలో తీవ్రమైన ఫోక్స్‌నల్ ప్రాంతమిది. సిపిఐ 10-15 గ్రామాలకు పరిమితమైంది. అశ్వర్ధగా ఎవరు పోటీ చేసినా, పోలిమర్ కు ముందే, యాక్సిడెంట్లుగా చిత్రికరించి హత్యలు జరుగుతాయని పుకార్లతో సమస్య జటిలమైంది. నేను పోటీ చేయాలని, తద్వారా రాజకీయ పోటీగా ప్రచారం సాగిద్దామని, జిల్లా, రాష్ట్ర పార్టీలు నిర్ణయించాయి. ముఖ్యమంత్రి ఆ ప్రాంతంలో ఉన్న పరస్పర వ్యతిరేక రెండు ముతాలను కలిపి ప్రచారం చేయించారు.
13. 72 గ్రామాలు సమస్యాత్మక గ్రామాలు, 60-70 హత్యలు జరిగిన కప్పుటాళ్ళ తదితర గ్రామాలు అందులో ఉన్నాయి. టిడిపి అదృశ్యమైంది. కాని గ్రామాలలో ప్రచారానికి వెళ్లే ఆ సాధారణమైన ప్రజాస్పందన చూసి ఆశ్చర్యపోయాను.
14. పోలింగ్ రోజుకు ముందు అన్ని రకాల దౌర్జన్యాలు ప్రారంభమయ్యాయి. కన్నబిరాన్ గారిని రమ్మని పోలింగ్ పర్యవేక్షించమని కోరుతూబెలిగ్రాం ఇచ్చాను. ఫోన్లో కూడా మాట్లాడాను. ఆయనకు సమయం లేకపోయినా పోలింగ్ రోజు వచ్చి అనేక గ్రామాలు తిరిగారు. సాయంకాలం కలిశాము. 90 గ్రామాలలో సిపిఐ పోలింగ్ ఏజెంట్లను కిడ్న్యువ్ చేశారని, రిగ్రింగ్ జరిగిందని ఆయన ప్రేస్ కాన్సరెన్స్

పెట్టి చెప్పారు. పత్రికలలో ముఖ్యమంత్రికి వ్యతిరేకంగా స్థానిక విలేకరులు రానే సాహసం చేయలేదు. ఇంగీము పత్రికల్లో వచ్చింది. అయిన హైదరాబాదులో మళ్ళీ ప్రెన్సు పిలిచి చెప్పారు. ఫిలీ పత్రికలలో వచ్చింది. ఒక ప్రసిద్ధ ఇంగీము వార పత్రికలో “మిష్టర్ శేషన్ హొ నాట్ టు కండెక్టు బి ఎలక్షన్స్” అనే హెడ్లైంగ్ ఏజెంట్లు లేకపోయినా, రిగ్రింగ్ జరిగినా ముపై వేలకు పైగా ఓట్లు రావటం నాకు కూడా ఆశ్చర్యం కలిగించింది.

15. కన్నబిరాన్ సమయాన్ని వెచ్చించాల్సి వచ్చినందుకు క్షమాపణ చెప్పాను. అయిన ఆగ్రహంగా ఉన్నారు. ఇటువంటి చోట్ల ఎన్నికల్లో పోటీ చేసి సమయం వ్యధా చేసుకోవడ్డని, దానికంబే జనంలో పని చేసుకోమ్మని సలహో ఇచ్చారు. ఇది కూడా ఒక పోరాటమేని నేను చెప్పాను. ఇది నీకు సంతృప్తినిస్తుందేమో కానీ ఘలితాన్నివ్వుదని ఆయన చెప్పారు.
16. కరీంనగర్ జిల్లాలో సిపిఐ అగ్రనాయకులు కాప్రేస్ ముసుగు రాజిరెడ్డి హత్య చేయబడ్డారు. తర్వాత ఘర్షణలు జరిగాయి. మా పార్టీకి చెందిన ఇద్దరు ముఖ్యానాయకులు కాప్రేస్ దేసిన చినమల్లయ్య, చాడా వెంకటరెడ్డి గార్లను చంపుతామని నక్కలైట్లు బహిరంగ హెచ్చరికలు చేసారు. పోస్టర్లు వేశారు. ఆ దశలో పార్టీ తరఫున సలహోకోసం, సహాయ సహకారాలకోసం నేను కన్నబిరాన్ గారిని కలిసాను. వరవరరావు, బాలగోపాల్ గార్లను కూడా కలిసి పరిస్థితి వివరించాను. కన్నబిరాన్ ఆవేదన చెందారు. శత్రువులెవరో గుర్తించడంలో వారు తప్పు చేస్తున్నారని అభిప్రాయపడ్డారు. వ్యక్తిగత హింసావాదం ఉద్యమాన్ని ముందుకు తీసుకెళ్ళడని చెప్పారు. ఐతే వారి అగ్రనాయకత్వానికి సమాచారం తెలియచేయటం సులభం కాదని, ఐనా వారి అనుచరులు, క్షయింట్లుగా ఉన్నవారిద్వారా ప్రయత్నం చేడ్డామని చెప్పారు. వరవరరావు తదితరులను కూడా సంప్రదించారు. రాజకీయ వైరుధ్యాలు, స్థానిక తగవులు హత్యాకండకు దారి తీయకూడడని ఆయన అభిప్రాయం. భహుశా వారికి చేరిన తర్వాత కొడ్డి నెలల తర్వాత ఆ దాడి ఆగింది.
17. కన్నబిరాన్తో ఇలాంటి అనుభవాలైన్నో అయిన అచ్చంగా ప్రజల మనిషి మానవతావాది మాట్లాడటం మెత్తన. కానీ వాదనలో రాజీ ఉండదు.
18. రాష్ట్రంలో ముఖ్యంగా కరీంనగర్, వరంగల్ తదితర జిల్లాల్లో నక్కలైట్లకు, సిపిఐకి మళ్ళీ తీవ్ర వైరుధ్యాలున్నప్పుడు కొంతమంది సిపిఐ నాయకులు, కార్యకర్తలు హత్యలకు గురయ్యారు. గ్రామీణ ప్రాంతాలలో భయానక వాతావరణం నెలకొన్నది.
19. సిపిఐ రాజకీయాలతో ఆయన విభేదించినపుటీకి అవసరమైన సందర్భాలలో ఆయన

- ఎప్పుడూ సహాయం చేసేవారు. నక్షత్రైట్ల పోరాట పద్ధతులమీద ఆయన తీవ్రంగా విభేదించారు. వివిధ సందర్భాలలో వాటిని సుష్టుంగా వ్యక్తం చేశారు. ఐతే బోగన్ ఎన్కోంటర్లకు వ్యతిరేకంగా, వారిపై చట్ట వ్యతిరేక అణచివేతకు, శౌరహక్కుల రక్షణకోసం ఆయన రాజీలేని పోరాటం చేశారు.
20. ఆఖరిసారి ఆయన మఖ్యాం జయంతి సందర్భంగా ట్యూంక్బండ్ మీద నివాళులు సమర్పించేందుకు వచ్చినప్పుడు కలిసాను. ప్రేమతో, ఆప్యాయంగా మాట్లాడారు. ఆయన అనారోగ్యంగా ఉన్నా ఇంత త్వరలో వెళ్లిపోతారని ఊహించలేదు. ఆయన జీవితం ఒక స్వార్థి ఆయనకివే నా నివాళులు.

- సురవరం సుధాకర రెడ్డి
సిపిఐ జాతీయ ప్రధాన కార్యదర్శి

‘నేను ఒంటరి’ అబద్ధం..... ఈ రాత్రి

బలగుద్ది....చాతి విరిచే

గాంధారి వంశం
సాక్షీ భూతంగా
స్వాతంత్య పుత్రులు నల్లకోటు
'రాజ్యం అన్యాయం పోకడల దొరల
మీద యుద్ధ 'ధర్మ' పీరుడు
ప్రజలు....కన్న కన్నభిరాముడు,
కందాల గోపాలస్వామి
పేదోల్ల పెద్దోడు
కన్న మూసాడని...,
కాలం ఒక మాట తడబడతు
చెప్పులేక చెప్పింది

కాలం కడుపు మీద కక్కి
మాట మర్య రహస్యాన్ని ఛేదిస్తూ
అతడు కూడా వెళ్లి పో లేదని
సూర్య సంతకం చేస్తుంది....
సంధ్య సముద్రం మీద ఒక అల లీలగా
అలా అలా తల ఎగరేస్తూ కత్తి మొన-

అతడు ప్రజల బిడ్డడు
'నేను ఒంటరి' అబద్ధంలో... ఈ
రాత్రి నిద్రపోతున్నాడు.., శౌర హక్కుల
గీతాచార్యుడు
పోనీయండీ
రేపటి వెన్నెల కోసం....

- జనజ్యాల

మానవతావాది కన్సుబిరాన్

నవంబర్ మొదటి వారంలో, తన 82వ ఏట లోకి ప్రవేశించడానికి ఒక రెండు రోజుల ముందు కన్సుబిరాన్ నాతో ఓ మాట అన్నారు. ‘ఎ రెక్కియక్ టు ది లాస్ట్ లెగ్’ (కోల్పోయిన కాలుపై స్ట్రైటిగీతం) రాయడం గురించి ఆలోచిస్తున్నానని. అప్పట్లో దయాబెటిన్ సంబంధిత పుండుతో ఆయన కాలును కొంత మేర తొలగించారు. అప్పుడప్పుడే ఆయన కేలుకుంటున్నారు. దాని గురించి ఎవరికీ తెలియకూడదని, ఆ అవసరం లేదని ఆయన భావించారు. “ఇలా మంచానికి పరిమితమైన స్థితిలో ప్రజలు నన్ను చూడడం నాకు ఇష్టం లేదు. తమ హక్కులకోసం పోరాదుతున్న చరుకైన హక్కుల కార్బూక్టర్గానే నా ఇమేజ్ వారి హృదయాల్లో నిలిచిపోవాలి” అని ఆయన అన్నారు. “అదే సమయంలో, ఈ స్ట్రైటి గురించి నేను రాయ దల్చుకున్నాను. ఈ కాలు నన్ను ఎన్నో ప్రాంతాలకు తీసుకువెళ్ళింది. ప్రజల కోసం పోరాదగలిగేలా చేయ గలిగింది” అని అన్నారు. కాలు లేకపోవడాన్ని మినహా యిస్తే, ఛాతి వరకు కప్పుకొని, మంచంపై సేదదిరుతూ ఉన్నారు ... మూర్తిభవించిన మేధస్సులా. ఎప్పటిలా ఎంతో సరదాగా మాట్లాడారు. అప్పటికి కొన్నేత్తుగా ఆయన ‘డిపార్ట్ లాంషాండ్ వెయిట్ చేస్తున్నా’ అని అనేవారు. చివరకు ఆయన 2010 డిసెంబర్ 30న సాయంత్రం 5 గంటలకు తన ప్రస్తానాన్ని ముగించారు.

నిజమే. ఇన్నాళ్ళూ ఆ మనిషిని దేశమంతా తిరిగేలా చేసి పౌరహక్కుల ఉల్లంఘనలను ప్రశ్నించేలా చేసి, శిక్ష నుంచి అధికారం తప్పించుకోవడాన్ని నిలదీసేలా చేసిన ఆ కాలుకు కన్సుబిరాన్ రాయలేకపోయిన స్ట్రైటి గీతాన్ని మనం రాసుకొని పాడుకోవాల్సిన అవసరం ఉంది. ఇప్పుడు ఆ స్ట్రైటిగీతం ఆ కాలుపై మాత్రమే కాదు...ఆ బహుముఖ ప్రజ్ఞాశీలిష్టే సామాజిక తపన ఉన్న మానవతా తత్త్వవేత్తని.

సాధారణంగా, ఒక వ్యక్తి వనిషోతే, ఆయన లేని లోటును భర్తి చేయలేం అని అంతా అంటూ ఉంటారు. ప్రముఖ పౌరహక్కుల ఉద్యమకారుడు, ‘ప్రాసిక్కాటట్లకే ప్రాసిక్కాటర్’ అయిన కె.జి. కన్సుబిరాన్ విషయంలో మాత్రం అది అక్షరసత్యం. దేశం లో పౌరహక్కుల కోసం ఉద్యమిస్తున్న వారందరికీ ఆయన ఆరాధనియుడు, స్ఫూర్తి ప్రదాత. అలాంటి వారందరికీ ఆయన మరణం తీరని లోటు. బాధాతప్ప హృదయాలను అక్కున చేర్చుకున్న మహా మనిషి ఆయన. ఆయన కార్బూక్టర్తం ఎంతో విస్మితమైంది. రాష్ట్రంలోని అదివాసీలు, భూమిలేని

దళిత కూలీలు, సన్నకారు రైతులు, పారిశ్రామిక కార్బూకులు, గని కార్బూకులు, బూటకపు ఎన్కోంటర్లో ప్రాణాలు కోల్పోయిన వారి కుటుంబికులు, పోలీసుల ఆక్రూలకు గురైన వారు, మధ్యతరగతి కవులు, రచయితలు, మధ్యభారతదేశానికి చెందిన ఆదివాసీలు, దేశవ్యాప్తంగా విష్పవ కార్బూక్రరులు, ఫిల్మి, గుజరాత్, కోయంబతూర్, బాంబేలలో మతదాడులకు గురైనవారు, కర్రాటుకలో వీరప్పును పోలీసులు వేటాడిన ఉండంతంలో బాధితులుగా మారిన సామాన్యులు, అరెస్టు అయిన శీలంక తమిళ శరణార్థులు, కాశీరీ ముస్లింలు, బీదర్లో దాష్టీకానికి గురైన సిక్కులు, ‘అభివృద్ధి’ ప్రాజెక్టులకు బలైపోయిన నిర్వాసితులు, ఈశాస్వరాప్పాల బాధితులు, చత్తీస్గఢ గనికార్బూకులు... ఈ జాబితాకు అంతలేదు. వీరందరికి కన్నబీరాన్ తన అభయహస్తాన్ని అందించారు. ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే, అధికార యంత్రాంగం పదఘటనల కింద నలిగిపోయిన యావత్ ప్రజా నీకాన్ని ఆదుకునేందుకు ఆయన తన న్యాయ పరమైన, వ్యక్తిగత, సంస్కారత నైపుణ్యాలను వినియోగించారు.

జర్నలిస్టుగా నేను ఆయనతో మందలాది గంటలు గడిపాను. ఆయన రచించిన పత్రాలు, ఆయన పరిశీలించిన లీగర్ డాక్యూమెంట్ అధ్యయనం చేశాను. కేవలం జ్ఞాపకశక్తి ఆధారంగా ఆయన కోట చేసే అసంఖ్యాక సాహిత్యపరమైన, సిద్ధాంతపరమైన ఉటంకింపులు అశ్వర్యం కలిగించేవి. ఇవన్నీ కూడా జీవితంలో నుసంపన్న వైవిధ్యంతో కొండంత వ్యక్తిత్వం ఉన్న మనిషిని అఱుమాత్రంగానైనా అర్థం

చేసుకునేందుకు నాకు ఉపకరించాయి. ఆయన తన అపార మేధస్సుతో ఏమైనా సాధించే అవకాశం ఉండింది. అయినా కూడా, దాన్సుంతా కూడా ప్రజల ప్రజాసామిక హక్కుల పరిరక్షణకే వినియోగించారు. మా ఇద్దరి అనుబంధంతో ‘24 గంటలు’ రూపుదిద్దుకుంది. కె.జి.కన్నబీరాన్ జ్ఞాపకాలు, ఆయనతో ముడిపడిన సామాజిక చరిత్ర నేపథ్యంగా అది 2006 -08 మధ్యకాలంలో ప్రజాతంత్ర తెలుగు వారపత్రికలో 27 నెలల పాటు ధారావాహికంగా వచ్చింది. 2010లో అది పుస్తక రూపం (దేవులపల్లి పట్టికేషన్స్, ప్రాదరూబాద్) లోనూ వెలువడింది. ఆయన తన జ్ఞాపకాలు, జీవితానుభవాలు గుర్తుకు తెచ్చుకుని నాకు చెబుతుంటే, నేను రాయా లని మొదట భావించినపుటికీ, చివరకు అది అంద్రపదేశ్ సామాజిక చరిత్రగా మరి ముఖ్యంగా దేశంలోని వివిధ ప్రజాసామిక ఉద్యమాల్లో స్వయంగా పొల్గాన్న ఓ సున్నిత మనస్సుడి దృక్షాధ సంకలనంగా మారింది.

“గడిపిన జీవితం గురించి రాయడమనేది విసుగు తెప్పించేదే. అనాటి సంఘటనలను గుర్తుకు తెచ్చుకోవడం కూడా కష్టమే. అద్యప్ప వశాత్తూ నేను ప్రయత్నిస్తున్నది నా జీవిత చరిత్ర కోసం కాదు. ఇదంతా కూడా రాష్ట్రంలో చోటు వేసుకున్న మిలిటెంట్ రాడికల్ ఉద్యమాల పట్ల న్యాయస్థానాల్లో వారి డిఫెండ్సర్గా, న్యాయవాదిగా నా ప్రతిస్పందన. మానవ హక్కుల కార్బూక్రగా నా ఎదుగుదల” అని కన్నబీరాన్ ఓ సందర్భంలో వ్యాఖ్యానించారు.

‘24 గంటలు’కు రాసిన తుదిపలుకులో ఆయన ఇలా పేర్కొన్నారు. “నేను సాక్షిగా ఉన్న దారుణకృత్యా లన్నీ - ఇక్కడ సాక్షి అంటే - సంఘటన జరిగిన ఫ్లానికి మేము వెళ్క ముందు వారు చేసిన దారుణాలను ప్రతిబిం బించే పరిస్థితులకు సంబంధించి. ఆ పరిస్థితు లన్నీ ఓ అక్కుత్యం ఎంత దారుణంగా జరిగిందో తెలియపరిచేసే. మేము సేకరించిన తిరుగులేని సొక్కొలన్నీ కూడా ఆ సంఘటన ఎలా జరిగిందో తిరిగి కళ్కు కట్టినట్లు చూపేవే. ఈ దారుణాలను వెలుగులోకి తీసుకు రావడం ఎలాంటి ఫలితాన్ని అందివ్వ లేక పోయింది. నిజనిర్ధారణ బృందంగా మేము వెళ్కే ప్రతిచోటుకూ మమ్మల్ని వెన్నుంటి ఇంటెలిజన్స్ బృందం వచ్చేది. మాతో మాటల్లాడే వారిని వేధింపులకు గురి చేసేవారు” అని పేర్కొన్నారు. ఈ మానవ హక్కుల రక్షక యోధుడు పలు సందర్భాల్లో మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలకు సంబంధించి ఎన్నో ప్రాంతాలను సందర్శించారు. అవేవే ఆశించిన ఫలితాలను ఇవ్వకపోవడం అందరికీ నిరాశ కలిగించేదే. “ఈ విధంగా హక్కుల పరిరక్షణ అనేది బాధాకరమైన కర్తవ్యాన్నిర్యాహణగా మారిపోయింది. క్రమంగా అది ఓ తీర్థయాత్ర మాదిరిగా మారిపోయింది. అందుకే నేను నా జీవిత చరిత్ర రాసుకునేందుకు ఇష్టపడలేదు. ఒక సాక్షి తాను చూసిన లేదా సాక్షిగా ఉండిన పరిస్థితులను మాత్రమే చక్కగా వివరించ గలుగుతాడు. గ్రీకు లెజెండ్ టిరె సియన్ లేదా సంజయుడు తమ గురించి తాము ఏమీ చెప్పుకోలేదు. వారు చెప్పేదంతా కూడా తాము సొక్కుంగా ఉన్న వాటినే” అని కన్నబిరాన్ పేర్కొన్నారు.

500 పేజీల జ్ఞాపకాల సంపుటిలో కన్నబిరాన్ వ్యక్తిగత చరిత్రకు సంబంధించిన వివరాలు తిప్పికొడితే 10 పేజీలు కూడా లేవు. అది జీవితం పట్ల ఆయన దృక్కూఫానికి నిదర్శనం. అలాంటి నిజాయితీ, సరళత్వం, న్యాయం కోసం ఆర్థి లాంటి లక్షణాల వల్ల ఆయన వ్యక్తిగత జీవిత వివరాలేవీ పెద్దగా ప్రజలకు తెలియవు.

కందాడై గోపాలస్వామి కన్నబిరణ న్యాయ వాదుల సమాజంలో కేటోకేగా ప్రసిద్ధులు. సన్నిహితులు ఆయనను కన్నగా వ్యవహారి స్తుంటారు. సార్ అని మరిందరో అంటుం టారు. తప్పుగానో, ఒప్పుగానో రకరకాల పేర్లతో ఆయనను వ్యవహరిస్తుంటారు. ఆ పేర్లు అన్నింటిలోనూ గౌరవం, ఆరాధ్య భావం తొణికిసలాడుతూ ఉంటుంది. ఆయన 1929 నవంబర్ 9న జన్మించారు. తండ్రి కె.జి. అయ్యంగార్. సికింద్రాబాద్ లోని కింగ్ ఎడ్వర్డ్ మెమోరియల్ హస్పిటల్లో ఆప్టల్యూలజిస్ట్‌గా పని చేసేవారు. తల్లి పంకజం. తండ్రి దెండో విహాపం చేసుకోవడంతో తల్లిపిల్లలు వేరుగా ఉండాల్సి వచ్చింది. అలా కన్నబిరాన్ ‘ఇంగ్లాండ్ రిటర్న్’ సంపన్న డాక్టర్ కుటుంబం నుంచి ఓ పేదకుటుంబంలోకి మారిపోయి నెల్లూరులో తన బాల్యం గడిపారు. 1940లలో నెల్లూరులో పి. సుందరయ్య గారి శ్రామికవర్గ రాజకీయాలు అక్కడ ఏ వర్గానికి చెందిన వారినైనా ప్రభావితం చేసేవిగా ఉండేవి. కన్నబిరాన్ అన్నయ్యలు అప్పటికే యుక్త వయస్సులో ఉండి ఈ రాజకీయాల పట్ల ఆకర్షితులయ్యారు. సంప్రదాయ

వైష్ణవ కుటుంబానికి చెందిన కె. శేషాద్రి (తదనంతరం రాజనీతి శాస్త్రవేత్త) సఫాయ కర్కూచారి యునియన్లోని దళిత పారిశుద్ధు కార్బూకు లకు నాయకత్వం వహించారు. మరో సోదరుడు కె.జి. రామునాథన్ తదనంతర కాలంలో బీమారంగంలో కార్బూక నాయకుడయ్యారు. శేషాద్రి తీసుకువచ్చే పుస్తకాలు, నెల్లూరు లోని రాజకీయ వాతావరణం కన్నబి రాస్‌పై ప్రభావం కనబర్చాయి.

కన్నబిరాన్ ఇంటర్వీడియెంట్ పచ్చయపు కాళాశాలలో, బి.ఎ (ఆనర్స్) వివేకానంద కాలేజీలో, ఎల్వెల్బి మద్రాస్ యూనివర్సిటీలో చదివారు. అదే కాలంలో, 1940 దశకం చివర్లో మద్రాస్ లో ద్రవిడ కళగం చేపట్టిన బ్రాహ్మణ వ్యతిరేక ఉద్యమం ఆయనపై తన ప్రభావాన్ని కనబర్చింది. వర్ష వివక్ష ఆధారిత సామాజిక నిర్మాణంపై పోరాదాల్సిన అవసరంపై ఆయనసు అవగాహన కల్పించింది. మార్పిజమ్, అంగారిన వర్గాల కోసం పోరాటం, సామాజిక వర్షక్రమంలోని అన్యాయం కన్నబిరాన్ తదుపరి జీవితాన్ని తీర్చిదిద్దాయి.

1954 చివర్లో కన్నబిరాన్ మద్రాస్ హైకోర్టులో ప్రాక్షిస్ ప్రారంభించారు. ఆయన మొదట్లో చేపట్టిన కేసుల్లో ఒక దానిలో, భారతీయ పౌరసత్వ చట్టంలో సవరణ కోసం పోరాడి విజయం సాధించారు. కేసు వివరాల్లోకి వెళ్ళితే, నిరుపేద ముస్లిం మహిళ అసియా బేగమ్ జీవనోపాధి వెతుక్కుంటూ పాకిస్తాన్కు చేరుకుంది. చేతిలో ఓ కాగితంతో ఆమె ఆ దేశం నుంచి గంచివేతకు గుర్తెంది. అది పాస్పోర్ట్ అని, అది ఆమెను పాకిస్తాన్ పోరు రాలిగా మార్పివేసిందనీ ఆమెకు తెలియదు. ఫలితంగా దేశం వదిలి వెళ్ళాల్సిందిగా భారత ప్రభుత్వం నుంచి ఆమెకు నోటీసులు అందాయి. నిరుపేద, నిరక్షరాస్యాల అదృష్టం చట్టాలు, ప్రభుత్వాల చేతిలో ఉంటుందనే విషయం ఆయనసు అప్పుడు స్పష్టంగా అర్థమైంది. బాధాకరమైన బాల్యం, పుస్తకపరసం, పెద్దన్న ఆలోచనలు, మద్రాస్ లోని రాజకీయ వాతావరణం, అసిమా బేగం కేసు లాంటి అం శాలు ఆయన ఓ న్యాయవాదిగా ఎదిగేందుకు తోడ్పడ్డాయి. “ఏళ్ళ తరబడిగా విపరీతంగా చదవడం వల్లే నాలో సొంత అవగాహన, స్పష్టత ఏర్పడ్డాయి” అని కన్నబిరాన్ తన వ్యాస సంకలనానికి (ది వేజెన్ ఆఫ్ ఇంప్యూనిటీ - పవర్, జస్టిస్ అండ్ హ్యామ్స్ టైట్స్) (కిరియంట్ లాంగ్మాన్, 2004) ముందుమాటలో పేర్కొన్నారు.

ఆయన వరుస సోదరుడి ఆక్కుక మరణం నేపథ్యంలో ఆయన లీగల్ ఆఫీస్ బాధ్యతలను కన్నబిరాన్ చేపట్టినా, అందులో విజయం సాధించలేకపోయారు. మోహన్ కుమారమంగళం ఆఫీస్లో చేరేందుకు చేసిన ప్రయత్నం కూడా విఫలమైంది. వాటికి తోడు జీవిత సహవరి వసంత కన్నబిరాన్ హైదరాబాద్లో ఉద్యోగం పొందడం లాంటివన్నీ కూడా ఆయనను హైదరాబాద్కు వచ్చేలా చేశాయి. 1960 మొదట్లో హైదరాబాద్ జీవితం ఆ యువ న్యాయవాదిని అంతా ఎంతగానో కోరుకునే న్యాయవాదిగానే గాకుండా, గౌరవనీయ, ఎంతో తెలివైన మేఘా విగా మార్పివేసింది. న్యాయస్థానాల్లో ఆయన వేలాది కేసులు వాదించారు.

పోలీసుల అక్కట్టాలకు అక్కర రూపం ఇచ్చేందుకు ఆయన వందలాది స్థలాలు సందర్శించారు. వేలాది సమావేశాల్లో ఆయన ప్రసంగించారు. ఆలోచనలు రేకెత్తించేలా వేలాది వ్యాసాలు రచించారు. అన్యాయాల పట్ల ఆయన తక్కనం ప్రతిస్పందించే తీరు ఆయన ఎంతటి నిరంతర శ్రామికుడో తెలియజేస్తుంది.

ట్రైడ్ యూనియన్ నాయకులతో ఇతరత్రాగా గల అనుబంధం నేపథ్యంలో, ఆయన సింగరేణి బొగ్గు గని కార్బూకుల కేసు లు తీసుకోవడం ఆరంభించారు. అది హైదరాబాద్ లోని కమ్యూనిస్టు పర్టీలోకి ఆయన ప్రవేశానికి బాట వేసింది. 1964లో ఆంధ్రప్రదేశ్ పొరహక్కుల సంఘం ఆవిరాధానికి అప్పటి కమ్యూనిస్టు నాయకులు (పీరు ఆ తరువాత సీపీఎ నేతలయ్యారు) చేసిన ప్రయత్నాల్లో భాగమయ్యారు. సీపీఎలో వచ్చిన చీలిక ఆయనను ఆ ప్రయత్నాలకు దూరం చేసింది. 1969 -70 మధ్యకాలంలో పొర హక్కుల కార్బూక్కుల్లో పొల్చాడం ఆరంభించారు. అప్పట్లో శ్రీకాకుళం రైతాంగ పోరాటంపై తీవ్ర నిర్వంధం ఉండేది. బూటుకపు ఎన్కోంటర్లలో గిరిజన నాయకులను, ఉద్యమకారులను చంపడం, బూటుకపు కేసుల్లో వందలాది ప్రజలను అరెస్టు చేయడం లాంబివన్నీ కూడా న్యాయమాదులు, ఇతర ప్రజాసామ్విక వాదులు రాజ్యవ్యవస్థ విధానాల గుట్టు రట్టు చేసేందుకు, భాధితులను కాపాడేందుకు డిఫెన్స్ కమిటీలు (హక్కుల రక్షణ సంఘాలు) ఏర్పాటు చేసేందుకు దారి తీశాయి.

ఈ డిఫెన్స్ కమిటీల కార్బూకులాపాలే గాకుండా, మరో సంఘటన కూడా కన్నబిరాన్ ను అప్పుడవుడే పుట్టుకొస్తున్న నక్కలైటు ఉద్యమానికి సన్మిహితం చేసింది. అదేమిటంటే, 1971లో ప్రివెంటివ్ డిటెన్స్ యాక్ట్ కింద విష్టవ సాహిత్యంపై నిషేధం విధించడం, రచయితలను అరెస్టు చేసిన కేసులో ఆయన డిఫెన్స్ లాయర్ కావడం. విష్టవ రచయితల కవితా సంకలనాలు మార్క్, రుంచుం, లేలను నిషేధించారు. మార్క్, లేలపై నిషేధానికి వ్యతిరేకంగా కన్నబిరాన్ వాడించారు. ‘లే’ పై నిషేధాన్ని న్యాయస్థానం ఎత్తివేసేలా చేయడంలో ఆయన విజయం సాధించారు. అలాగే, విష్టవకులు జ్యోలా ముఖి, నిఖిలేశ్వర్, చెరబండరాజులు పి.డి. చట్టం కింద అరెస్టయినప్పుడు వారి తరపున ఆయన వాడించారు. దింతో ఆ చట్టాన్ని కొట్టివేశారు. ఈ సందర్భంగా జస్టిస్ చిన్సుపరెడ్, జస్టిస్ ఎ.డి.వి రెడ్డి ప్రభ్యాత తీర్పు-రాజకీయ విశ్వాసాలు కలిగి ఉండడం మరియు వాటికి భావవ్యక్తికరణ ఇచ్చారన్న కారణం చేతనే ఎవరినీ నిర్వంధించలేదు” అని వారు తీర్పునిచ్చారు.

1974-75 మధ్య కాలంలో భూమయ్య, కిష్టాగౌడ్లకు ఉరిశిక్కను తప్పించేందుకు కన్నబిరాన్ చేసిన ప్రయత్నాలు ఆయనను నిజమైన హక్కుల కార్బూక్రగా నిలబెట్టాయి. ఆ ఇధరు రైతుకూలీ కార్బూక్రలకు 1972లో ఉరిశిక్క పడింది. ఆ శిక్కను ఆంధ్రప్రదేశ్ హైకోర్టు భారారు చేసింది. రాష్ట్రపతి వద్ద క్షమాభిక్ష అభ్యర్థన పెండింగ్లో ఉన్న సమయంలో, భూపేణ్

గుప్తా, జార్జ్ ఫెర్న్యూండెచ్, కె.ఎ. అబ్బాస్, మృణాల్ నేన్ తదితరులు ఆ మరణ శిక్షకు వ్యక్తిరేకంగా ఉద్యమాన్ని చేపట్టారు. క్షమాభిక్ష అభ్యర్థన తిరస్కరించబడింది. 1974లో వారిని ఉరి తీయాలని నిర్ణయించారు. సాంకేతిక కారణాలు చూపి డిఫెన్స్ న్యాయవాదులు ఉరిని తాత్మావికంగా ఆపి వేయగలిగారు. తిరిగి ఉరిశిక్ష అమలు, కోర్టు వెకేషన్లో ఉన్న సమయానికి, 1975 మే నెలకు ఖరారైంది. కన్సుబిరాన్ హోస్ మొషన్లో ఆ ఉరిశిక్ష అమలుపై స్టేషన్ పొందగలిగారు. ఎట్టకేలకు ఎమర్జెన్సీ కాలంలో 1975 డిసెంబర్ 1న వారిని ఉరి తీశారు.

కన్సుబిరాన్ జ్యుడిషియల్ యాక్ట్ విజమ్ ఎమర్జెన్సీ సమయంలో బాగా బయటపడింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ సివిల్ లిబర్టీన్ కమిటీ (ఏపీసీఎల్సీ) నాటి కార్యదర్శి పి. వెంకటేశ్వర్లు పలువురు ఇతర పొరహక్కుల ఉద్యమకారులతో కలసి అరెస్ట్ య్యారు. వారిని అక్రమంగా నిర్వంధించడంతో పాటుగా వారిని చిత్రహింస లకు గురి చేశారు. వారి కేసులను కన్సుబిరాన్ చేపట్టారు. రోజువారీ ప్రాతిపదికన ఆయన రిటోర్టిపస్సు దాఖలు చేశారు. ఆ 19 నెలల కాలం పాటు కూడా, రాష్ట్రియ స్వయంసేవక సంఘు మొదలుకొని నక్సలైటు ఉద్యమకారుల దాకా భిన్న రాజీకియ అభిప్రాయాలు కల డిపోన్యూలు అందరికి ఆయన ఒక్కరే ఆయా కేసులను సవాల్ చేయగల వ్యక్తిగా ఉండవారు.

ఎమర్జెన్సీ అనంతరం, ప్రజాస్వామిక వాదం పెల్లుబుకడంతో, అన్ని ప్రజాసంఘాలు కూడా బాగా ప్రజాదరణ పొందాయి. కార్యక్రీతాలను విశాలం చేసుకొని పని చేయసాగాయి. ఎమర్జెన్సీ సమయంలో పొరహక్కుల రక్కణ కాడిని భుజాన వేసుకొని పయనించిన కన్సుబిరాన్ సహజంగానే ఈ సమయంలో అగ్ర భాగాన నిలిచారు. 1978 ఏప్రిల్లో వరంగల్లో జరిగిన ఏపీసీఎల్సీ రాష్ట్ర సదస్యులో ఆయన డానికి అధ్యక్షుడుయ్యారు. ఆ పదవి లో ఆయన అత్యంత అణచివేతను, సంఙ్ఘోభాన్ని ఎదుర్కొన్న సమయాలతో సహ 1993 వరకు కొనసాగారు. 36 ఏళ్ళ చరిత్ర కలిగిన ఏపీసీఎల్సీకి, సుదీర్ఘాలం అధ్యక్షుడిగా ఉన్న ఖ్యాతి ఆయనకే దక్కింది. ఈ సమయంలోనే సంస్థ రాష్ట్రవ్యాప్తంగా విస్తరించి తన ప్రభావాన్ని పెంచుకో గలిగింది. రాజ్యాధికారానికి అసలైన విషక్ంగా మారింది. అత్యంత దారుణంగా అణచివేతకు గుర్తింది. సంస్థ కార్యకర్తలు గోపి రాజన్, దాక్షర్ రామనాథం, జాపా లక్ష్మిరెడ్డి, నర్సా ప్రభాకర్ రెడ్డి లాంటి వారెందరో హత్యలకు గురయ్యారు. అదే సమయంలో కె. బాలగోపాల్ లాంటి వారు దీనిలోకి ఆకర్షితులయ్యారు. కన్సుబిరాన్ 1977 నుంచి కూడా పీపుల్స్ యూనియన్ ఘర్ సివిల్ లిబర్టీన్స్తో కూడా అనుబంధాన్ని కలిగి ఉన్నారు. 1995 నుంచి 2009 వరకు ఆ సంస్కరు జాతీయ అధ్యక్షుడిగా కూడా పని చేశారు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో కుటు కేసు దాఖలు అయి న సంచర్యాల్లో అన్ని సార్లు కూడా నిందితులను కాపాడిన ఏకైక న్యాయవాది కన్సుబిరాన్ అని చెప్పావచ్చు. 1971 - 1972 మధ్య కాలంలో, పార్వతీపురం కుటు కేసు, హైదరాబాద్ కుటు కేసులను ఎదుర్కొచ్చేందుకు నెలకొల్పిన డిఫెన్స్

కమిటీలో ఆయన కూడా భాగమే.

సికింద్రాబాద్ కుటు కేసు (1974 -1988) సమయానికి ఆయన ప్రముఖ న్యాయవాదిగా మారారు. తదనంతరపు చిత్తూరు కుటు కేసు, రాంనగర్ కుటు కేసు (1986 - 2002) లలో ఆయన డిఫెన్స్ వాదనకు అవసరమైన కీలక అంశాలు అందించడమే గాకుండా, కుటుకేసులనే ప్రశ్నించారు. భారతీయ శిక్షాస్మృతిలో నేరపూరిత కుటు, రాజ్యాద్ధిహం, ప్రభుత్వంపై తిరుగుబాటును ప్రకటించడం ను ప్రస్తావించే 124 ఎ నుంచి 124 ఐ వరకు సెక్షన్ల చెల్లుబాటును ఆయన సవాల్ చేసేవారు. అవన్నీ కూడా వలసవాదుల ప్రభుత్వం కోసం ఉద్దేశించినవి అనీ, స్వాతంత్ర్యానంతర భారతదేశానికి అవి సరిపోవని వాదించే వారు.

ఎదురుకాల్యుల (ఎన్కొంటర్) పేరిట జరిగే చట్టవిరుద్ధ హత్యల గుట్టు రట్టు చేయడంతో పాటుగా వాటిని సవాలు చేయగలగడం కన్నబిరాన్ అందించిన ప్రధాన సేవల్లో ఒకటిగా చెప్పవచ్చు. 'ఎన్కొంటర్' తన వాస్తవ అర్థాన్ని కోల్పోయిందని, రాజ్యవ్యవస్థ ఉద్దేశ పూర్వ విధానంగా మారిందని, అంతేగాకుండా అది చట్టవ్యతిరేకమని, భారత రాజ్యాంగం 21వ అధికరణానికి వ్యతిరేకమని ఆయన విజయవంతంగా నిరూపించారు. పలు ఎన్ కొంటర్ సంఘటనల్లో ఆయన నేతృత్వంలోని కమిటీల నిజ నిర్ధారణ సంఘాల నివేదికలు, ఎన్కొంటర్లకు సంబంధించి పోలీసుల వాదనలపై ఆయన కొంటర్ ఆఫిడవిట్లు, తార్కుండ కమిటీ కౌర్యదర్శిగా ఆయన ప్రయత్నాలు, జ్ఞాన్ భార్వ కమిషన్ ముందు ఆయన డిఫెన్స్ వాదనలు, మధుసూదన్ రాజ్ ఎన్కొంటర్ కేసులో ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్లోకోర్సు, సుట్రోంకోర్సుల ముందు ఆయన వాదనలు, జాతీయ మానవ హక్కుల కమిషన్ ముందు ఆయన వాదనలు అన్ని కూడా ప్రతీ హత్య తరువాత పోలీసులు చెప్పే కాకమ్మ కథలపై ప్రజల్లో అవిశ్వాసాన్ని పెంచాయి. కోర్సుల ధోరణిలో మార్పు తెచ్చేందుకు సైతం ఆయన ప్రయత్నించారు. దాని ఫలితంగా అవి ఇచ్చే తీర్పుల్లో మార్పులు వచ్చాయి. ప్రతీ ఒక్క ఎన్కొంటర్ మృతిని కుల్చబుల్ హోమిసైడ్స్గా నమోదు చేయడం మొదలైంది. ఆత్మరక్షణ కోసమే కాల్చి చంపామని పోలీసులు చెబుతున్న నేపద్యంలో దాన్ని రుజువు చేసుకోవాలిన బాధ్యత వారిపై పడింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ లోగానీ మరెక్కడైనా గానీ పోలీసులు ఈ తీర్పులను గానీ జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం మార్గదర్శకాలను గానీ పాటించక న్నప్పటికీ, కన్నబిరాన్, ఆయన సహచరులు చేసిన కృషి వ్యధం కాలేదు. నేడు ఎన్కొంటర్లపై పోలీసుల కథనాలను ఎవరూ విశ్వసించడం లేదు.

కన్నబిరాన్ అందించిన సేవల్లో ముఖ్య మైంది మరొకటి కూడా ఉంది. కమిటీ ఆఫ్ కన్సర్వెస్ సిటీజన్స్ (సీసీస్) సభ్యులిగా, అంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వం, నక్సలైట్ మధ్య వర్ధులకు ఆయన చొరవ తీసుకున్నారు. సీసీసీ ఇతర సభ్యులతో పాటుగా ఆయన సీపీఎ (ఎంఎలీ) (పీపుల్స్ పార్టీ) నేతులను పలు మార్లు కలుసు కొని వారి అభిప్రాయాలను తెలుసుకుని, చర్చల

కోసం ప్రభుత్వాన్ని సంప్రదించారు. 2001లో తొలిసారిగా చేపట్టిన ఈ ప్రయత్నాలు విఫలమైనప్పటికీ, 2004లో చర్చలు జరిగిన సందర్భంలో కన్నబిరాన్ కీలకపాత వహించారు.

మానవ హక్కుల రక్షకుడిగా కన్నబిరాన్ తన కెరీర్లో గణసీయ భాగాన్ని దళితులు, మతపరంగా అల్పసంభ్యాకులకు వెచ్చించారు. ఆంధ్రప్రదేశ్, తమిళనాడుల్లో దళితులపై దాడులకు సంబంధించి పలు కేసుల్లో ఆయన వాదించారు.

అన్నాయంతో పోరాదే హక్కుతో సహా ప్రజల ప్రాథమిక హక్కుల పరిరక్షణకు కన్నబిరాన్ చేపట్టిన పోరాటం ఆంధ్రప్రదేశ్ కు మాత్రమే పరిమితం కాలేదు. ప్రజాస్వామిక హక్కులకు ఎప్పుడు, ఎక్కడ విఫూతం కలిగినా నేనున్నా అంటూ ఆయన బాధితులకు అండగా నిలిచేవారు. ఈ ప్రక్రియలో భాగంగా ఆయన శంకర్ గుహ నియోగి హత్య కేసు (1992-97), కోయంబతూరు పేలుళ్ళ కేసు (2005 -06), నల్కమాన్ కేసు (2007), గుజరాత్ అల్లర్డ కేసులు (2002), బాంబే దాడులపై శ్రీకృష్ణ కమిషన్ (1993 -96), పశ్చిమ బెంగాల్లో ఎన్కోంటర్ హత్యలపై ఏపీడిఐర్ కేసు (1998), బీదర్ అల్లర్డపై శ్యామ్ సుందర్ కమిషన్ (1987-90), బెంగళూరు కుట్ట కేసు (1992 - 99), ఉత్తర ప్రదేశ్ మానవహక్కుల కమిషన్ కేసు (2002), శ్రీలంక తమిళుల కేసులు (ఇంగ్లీస్ నటరాజన్ కేసు (1995-97), ప్రైవానంద కేసు (1997 - 2002), మేలవలపు కేసు (1997)) కేసుల్లో ఆయన వాదించారు.

కన్నబిరాన్ తన జీవితకాలమంతా కూడా రాజ్యహింసకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమించడంలోనే గడిపారు. భారత రాజ్యంగంలోని పీరిక, ప్రాథమిక హక్కులు, ఆదేశిక సూత్రాలకు తన దైన స్పృజనాత్మక రీతిలో భాష్యం చెప్పారు. రాజ్యంగం అనేది కేవలం ఓ డాక్యుమెంట్ మాత్రమే కాదని, సమానత్వం, న్యాయం కోసం జరిగిన ప్రజల పోరాట ఫలితమని వాదించారు. చట్టాలకు అనుగుణంగా ప్రభుత్వ పాలన ఉండాలని, అందులోనుంచి ఏమాత్రం పక్కకు వైదొలిగినా అది మొత్తం వ్యవస్థను నాశనం చేస్తుందని, ఫలితంగా చట్టాల అమలు వ్యవస్థ అంతా కూడా చట్టవిరుద్ధమైపోతుందని ఆయన వాదించే వారు.

వ్యక్తిగతంగా కన్నబిరాన్ ఎంతో నున్నిత హృదయులు. ఎదుటివారి యోగక్షేమాలు పట్టించుకొనే వారు. హస్యప్రియులు, దైర్ఘ్యశాలి. మంచి చమత్కారి. నక్కలైట్లకు రాజ్యం గం పై విశ్వాసం లేనప్పుడు వారికి రాజ్యంగ పరమైన రక్షణ ఎందుకు కల్పించాలని ఒకసారి ఒక న్యాయమూర్తి ప్రశ్నించినప్పుడు ఆయన ఇలా సమాధానం ఇచ్చారు. “ఆ విధంగా రక్షణ కల్పించడమనేది రాజ్యంగానికి పరీక్ష. నక్కలైట్లకు కాదు. రాజ్యంగం అనేది భారతీయులందరికీ వర్తించేది. తనపై విశ్వాసం లేని వారికి తాను వర్తించబోనని అది చెప్పుడం లేదు. నేరారోపణలకు గురైన వారి విశ్వాసాలు ఎలాంటిషైనప్పటికీ, రాజ్యంగం ప్రతిపాదించిన ప్రజాస్వామిక విలువల వ్యవస్థను భారతీయ న్యాయవ్యవస్థ కాపాడ గలుగుతుందా లేదా అనేది మాత్రమే మనం పరిశీలించాలి” అని ఆయన బదులిచ్చారు.

ఒక ఎన్కోంటర్ హత్యాపై వేసిన నిజనిర్ధారణ కమిటీ పర్యాటనలో భాగంగా మెదక్ అడవులకు వెళ్లినప్పుడు జరిగిన ఉదంతాన్ని కన్నబిరాన్ తరచూ ప్రస్తావించేవారు. అక్కడ కలిసిన ఓ గొర్రెల కాపరితో ఆయన “నక్కలైట్లు ఓ భూస్వామిని చంపారు. అందుకు ప్రతిగా పోలీసులు నక్కలైట్లను చంపారు. మనమెందుకు బాధపడాలి?” అని ప్రశ్నించారు. “అలాంటప్పుడు మనకు చట్టం ఉన్నదెందుకు” అంటూ ఆ గొర్రెల కాపరి ప్రశ్నించాడు. ఎన్నో న్యాయస్థానాల్లో, బహిరంగ సమావేశాల్లో ఆయన ఈ విషయం చెబుతూ, “దురదృష్టపశాత్తూ ఆ గొర్రెలకాపరికి ఉన్న తెలివి న్యాయమూర్తులకు, చదువుకున్న వారికి లేకుండా పోయింది” అని ముక్కాయింపు నిచ్చేవారు.

కన్నబిరాన్ ఎంత ఎత్తుకు ఎదిగినప్పటికీ, పాలకవర్గాలు ఆయనకు ఎంతగా భయపడినప్పటికీ, ఎన్నో సార్లు ఆయనను బెదిరించే, తన విధినిర్వహణకు దూరం చేసే ప్రయత్నాలు జరిగాయి. కనీసం అరడజను సార్లు పోలీసు దాడులు జరిగాయి. కుటుంబసభ్యులకు పొచ్చరికలు అందాయి. కోర్టుల్లో, ప్రజాజీవితంలో ఆయన నిర్వయంగా వ్యవహరించే వారు. దేశంలోనే ప్రముఖ న్యాయవాదిగా ఆయన తల్పుకుంటే ఎంతో డబ్బు ఆర్జించే అవకాశం ఉండింది, అయినా ఆయన ఎంతో సాధారణ జీవితం గడిపారు. ఉద్దేశపూర్వకంగానే తాను డబ్బు సంపాదనకు దూరంగా ఉన్నట్లు ఆయనే స్వయంగా వెల్లడించారు.

కేసులను, చట్టాలను ఎంతో తీవ్రంగా అధ్యయనం చేయాలని, వాదనలు సూటిగా, క్లస్టంగా ఉండాలని ఆయన తన జూనియర్లకు, శిష్యులకు చెప్పేవారు. కేసులను ఆయన మానవతా దృక్పథంతో చేపట్టేవారు. కేసు పైళ్ళపై వాయిదాల తేదీలు, ఐపీసీ, సీఆర్ఎఫీసీ చట్టాల సెక్షన్సును నమోదు చేసుకోవడం మాత్రమే కాదు, ఆ పైళ్ళను తెరిస్తే అందులో మీకు ప్రజలు కన్నస్తారు, మీ సాయం కోసం వారు ఎదురుచూస్తూన్నారు అని ఆయన చెప్పేవారు. ప్రజల బాధలను తొలగించేందుకు, వారి హక్కుల కోసం పోరాడేందుకు ఆయన జీవితపర్యంతం ఎంతో ప్రాధాన్యం ఇచ్చారు. 1955లో అసియా బేగం కేసు మొదలుకొని డాక్టర్ బినాయక్ సేన్ కు వేసిన కలినజీవిత కారాగార శిక్షపై తాను మరణించేందుకు మూడు రోజుల ముందు ప్రకటన చేసే వరకూ ఆరు దశాబ్దాల పాటు ఆ మహాప్రస్థానం అలానే కొనసాగింది.

- ఎన్. వేణుగోపాల్

తెలుగు అనువాదం : వంశీ మోహన్

(22-01-2011, ఇ.పి.డబ్బులో ప్రచురితమైన ఎన్. వేణుగోపాల్ వ్యాసానికి
వంశీ మోహన్ స్వీచ్ఛానువాదం)

రాజ్యహింస - పౌరహక్కలు - కన్నబిరాన్

మన దేశ చరిత్రలో ఆంధ్రాష్ట్రం, ప్రత్యేకంగా తెలంగాణ ప్రాంతానికున్నంత విశిష్టత చరిత్రలో బహుశా ఏ ప్రాంతానికి లేదేమో! ఇది కాకటీయుల కాలంలో సమ్మక్క సారక్కల పోరాటంతో ప్రారంభమై నేటిదాకా ఏదో ఒక పోరాటాన్ని రాజ్యానికి వృత్తిరేకంగా అధిపత్యాలకు వృత్తిరేకంగా నిరంతరంగా నిరాఫూటంగా కొనసాగిస్తూనే ఉన్నది. సమ్మక్క సారక్కలకు వారసుడిగా కొమరంభిం పోరాట కొనసాగింపుగా, తెలంగాణ సాయుధ పోరాటం. దానికి కొనసాగింపుగా నక్కలైట్ ఉద్యమం, వీటన్మింటి స్ఫూర్తితో న్యాయం కొరకు 1969 తెలంగాణ బలిదానాలు, ఆ త్యాగాలకు వారదిగా నక్కల్చరి పోరాటం వీటన్మింటిలో ఘైతన్యం అంతర్లీనంగా సాగుతున్న నేటి ప్రత్యేక తెలంగాణ రాష్ట్ర పోరాటం. తెలంగాణ ప్రజల ఈ పోరాటాల నేపథ్యంలో పుట్టుక వచ్చిన పౌరహక్కల ఉద్యమం ఆరుమంది నేతలను కోల్పోయింది. బహుశ దేశంలో ఎక్కడ లేనంత బలంగా, విస్తృతంగా, వైవిధ్యంగా పౌరహక్కల ఉద్యమం విధిధ మలుపు తిరుగుతూ, ఆటుపోటులకు గురొతూ తనకు తాను నిలదొక్కుకొని తనకటటా చరిత్రలో గొప్ప స్థానాన్ని సంపాదించకంది. ఈ మొత్తం పౌరహక్కల ఉద్యమానికి అగ్రనేతగా, దాని రూపశిల్పిగా ఒక తిరుగులేని నాయకుడుగా రాబోయే తరాలకు ఒక సుసంపన్నమైన వారసత్వాన్ని ఇచ్చినవాడుగా కన్నబిరాన్ గుర్తుండిపోతారు.

పౌరహక్కల ఉద్యమం 60వ దశాబ్ది చివరిదశలో నక్కల్చరి నేపథ్యంలో ప్రభావించింది. సమాజాన్ని మౌలికంగా మార్చాలని ఇప్పుడున్నయవస్థలో ఏ మాత్రం సమస్యలు పరిష్కారం కావని, ఇప్పుడున్న వ్యవస్థలో ఏ మాత్రం సమస్యలు పరిష్కారం కావని, సమగ్ర సంపూర్ణ మార్పే ఈ సంక్లోభానికి పరిష్కారమనే దృక్పథం నుండి విషప ఉద్యమం పుట్టింది. ఈ ఉద్యమాన్ని రాజ్యం తన ప్రపృత్తిలో భాగంగానే అణచివేయాలని చూసింది. ఉద్యమాలు ప్రజల ఆకాంక్షల నుండి, అపరిష్కార సమస్యల నుండి పుడుతాయని, రాజ్యం ఆ ఆకాంక్షలను గుర్తించాలని, గుర్తించినా గుర్తించకున్న ఉద్యమకారులతో విషపకారులతో రాజ్యం రాజ్యంగ పరిమితులలోనే ప్రవర్తించాలని, రాజ్యం తన అధికారాన్ని ముఖ్యంగా బలప్రయోగాన్ని విచ్చలవిడిగా ప్రయోగించే అధికారం లేదని, రాజ్యంగంలోనీ హక్కలు పాలకుల బిక్క కాదని, అవి ప్రజలు తమ పోరాటాల ద్వారా సాధించుకున్నవని, ఆ హక్కలు తిరగబడేవాళ్ళకు,

రాజ్యాన్ని ప్రశ్నించే వాళ్ళకు కుడా ఉంటాయని పౌరుహక్కుల ఉద్యమం విశ్వశిస్తుది. భారతయ రాజ్యాంగం ఒక సమాజాన్ని ప్రజాసామ్య వ్యవస్థను పౌరులంతా గౌరవంగా, బీదుతతో జీవించే వ్యవస్థను నెలకొల్పుతామని ప్రజలకు వాగ్దానం చేసిందని, అది చాలా స్ఫురంగా రాజ్యాంగ నాల్గవ ప్రకరణలోని ఆదేశిక సూట్రాలలో చెప్పబడిందని, ఆ రాజ్యాంగ లక్ష్మీన్ని రాజ్యం సాకారం చేయకపోతే, ఆ స్వప్నాన్ని ప్రజలు తమ పోరాటాల ద్వారా అమలు చేసుకోవడం రాజ్యాంగ స్వార్తికి విరుద్ధం కాదని, రాజ్యాంగానికి కొత్త భాష్యం చెప్పిన భాష్యాకారుడు కెబి కన్నబిరాన్.

ఈ అవగాహనా ధృక్షాధంతో కన్నబిరాన్ అంధ్రప్రదేశ్ పౌరుహక్కుల సంఘానికి నాయకుడుగా, ఉద్యమానికి రథసారథిగా పనిచేశారు. కన్నబిరాన్ ఒక న్యాయవాదిగా, న్యాయాన్ని సంకుచితమైన అర్థంలో కాకుండా ఒక విశాల భావనతో చూశారు. చట్టం రూపంలో ప్రజలవైపు ఉన్నట్టుగా, నిష్పక్షపాతంగా కనిపించవచ్చు కాని అది సారాంశంలో బలవంతులవైపు, సంపన్నుల వైపు ఉండి ప్రైవేటు ఆస్థిని కాపాడే ఒక సాధనంగా లేదా ఆయుధంగా పని చేస్తుంది. రూపంలోని ఆశయంలో సారంలోకి రావాలంబే నిరంతర రాజీలేని ఉద్యమాలు ఒకటే మార్గమని విశ్వసించి, ఆ పోరాటాలలో పాల్గొంటున్న ఉద్యమ కార్యకర్తలకు ముద్దతుగా మొక్కవోని విశ్వాసంతో నిలబడ్డాడు. దానికి ఆయన రాజ్యాన్ని ప్రశ్నించాడు. ఎటువంటి బెదిరింపులకైనా తట్టుకున్నాడు, వ్యక్తిగతంగా ఎన్ని ఇబ్బందులైనా తన లక్ష్మీన్ని వదిలిపెట్టలేదు. దాదాపు ఒక దశాభ్యస్తర కాలం అదేదో చాలా గడ్డ రోజుల్లో పౌరుహక్కుల సంఘానికి అధ్యక్షుడిగా ముందు నిలబడి సంస్థను కాపోడాడు, సంస్థను ముందుకు తీసుకుపోయాడు. పౌరుహక్కుల సంఘు కార్యకర్తలు కూడా ఆయనతో నిలబడ్డారు.

కన్నబిరాన్తో కలిసి పనిచేసిన చాలామందిలో నేనుకూడా ఒకడిని, ఆయనతో చాలా సన్నిహితంగా పనిచేసే అవకాశం వచ్చింది. తాను ఎంత క్రియాత్మకంగా పనిచేసేవాడో ఆయనను దగ్గరి నుండి చూసిన నాకు ఎప్పుడు కొంత ఆశ్చర్యాన్ని కలగచేసేది. నిజానికి కన్నబిరాన్ పౌరుహక్కుల సంఘు నాయకుడిగా ఎన్నిక యాచ్చుచ్చికంగానే జరిగింది. ఆయన పౌరుహక్కుల సంఘు నాయకుడిగా తాత్కాలికంగా ఒక ప్రత్యామ్మాయ నాయకుడు దొరికేదాకా ఉండమని వి.వి.ప్రదీప్ అడిగితే అంగీకరించిన కన్నబిరానే అప్పటి చారిత్రక అవసరమని, ఆయనే ఆ పాత్ర నిర్వహించగలడని తర్వాత కాలంలో విప్ప రాజకీయాలు గుర్తించాయి. కన్నబిరాన్ అన్న కందాళ శేషాద్రి అప్పటికే కమ్ముయినిస్టు రాజకీయాల్లో భాగం కావడం వలన, ఆయన ప్రభావం తన మీద చాలా ఉండని కన్నబిరాన్ తరచుగా అనేవాడు. శేషాద్రి గురించి ఆయన సాహస కార్యక్రమాల గురించి చాలా ఉత్సాహంగా, ఒక్కక్రసారి చాలా ఉద్ఘేగంగా చెప్పేవాడు. దీనితో పాటు తమ తల్లి ఎలా కష్టపడిందో తండ్రి తమని ఎంత

నిర్దయగా చూసేవాడో కూడా గుర్తు చేసుకునేవారు. తను కాలేజీ రోజుల్లో ఆకలిని ఎలా తట్టుకున్నాడో కూడా చెప్పేవాడు. తమ తల్లి తన జీవితాన్ని ఎలా ఎదురుందో చెప్పుతూ అమె గురించి చాలా గర్వపడేవాడు. తమ తల్లి చనిపోయినప్పుడు అప్పటి గవర్నర్ కృష్ణకాంత్ అమె భౌతికకాయాన్ని చూడడానికి వచ్చాడని సంతృప్తితో చెప్పేవారు. కన్నబిరాన్కు స్ట్రీలపట్ల (Concern) కన్సర్వెంట్ ఏర్పడడానికి అది ఒక బలమైన కారణం అయ్యాంటుంది. కుటుంబ హింస మీద ఆయనకు చాలా గాఢమైన ఆలోచనలు ఉండేవి. మొత్తంగా మనమేక అమానుషులైన మానవ సంబంధాలున్న సమాజంలో జీవిస్తున్నామని, ఇది మారాలని ఆ మార్పు కొరకు పని చేయాలనే ఒక పట్టుదల ఆయనకుండి. ఆ అవగాహన వల్లే పోరహక్కుల ఉద్యమంలో రాజీలేకుండా పని చేసాడు. విఫ్ఫావ ఉద్యమాలల్లో ఆ మార్పు సంకేతాలను గమనించాడు. వాళ్ళు చేసే త్యాగాలను గౌరవించాడు. మేం ఒకసారి మైసురులో ఒక సదస్యుకు వెళ్ళితే అక్కడ కులం మీద ఒక వేడైన చర్చ జరిగింది. వి.టి. రాజశేఖర్ చనిపోయిన విఫ్ఫావకారులంతా కింది కులం వాళ్ళే, నాయకులేమో ఆగ్రకులాల వాళ్ళు అని అన్వయించు చాలా తీవ్రంగా స్వందించారు. త్యాగాలు చేసిన వారి మహాన్నత లక్ష్మీలను మరచి వాళ్ళు ఏ స్వప్నం కొరకు చనిపోయారో గమనించకుండా వాళ్ళకు కులాన్ని అంటగట్టి వాళ్ళ జ్ఞాపకాలను కించపరచవద్దు అని చాలా ఆగ్రహంగా అన్నాడు. దానిమీద చిన్న తుఫానే సదస్యులో జరిగింది. అలా అని కుల ప్రభావాన్ని వాళ్ళ న్యాయ పోరాటాలను తక్కువ అంచనా ఏం వేయలేదు కన్నబిరాన్. మాదిగ దండోరా ఉద్యమానికి పూర్తి మద్దతు ఇచ్చాడు. మంద కృష్ణ ఏది కోరినా కాదనకుండా చేసాడు. ఒక సందర్భంలో మాలమహానాడు నాయకుడు మాదిగ దండోరా ఉద్యమాన్ని గురించి మాటల్లాడుతుంటే, నీ వాదనలో బ్రాహ్మణ భావజాలముందని అన్వయించు ఒక ఘర్షణ వాతావరణమేర్పడింది. కన్నబిరాన్కు తన అభిప్రాయాలు చెప్పేటప్పుడు ఎలాంటి జంకు ఉండేది కాదు. తాను ఏది మాటల్లాడాలనుకుంటాడో, ఎలాంటి భాష ఒకొక్కసారి (Unparliamentary Language) అన్సార్థమెంటరీ భాష కూడా ఉపయోగించేవాడు. ఒక్కసారి మా రీసర్వ్ స్టోల్ర్ కన్నబిరాన్ మాటల్లాడుతున్న ఆగ్రహపూరిత భాషను చుసి చాలా ‘షాక్’ తిన్నాడు. ఆయన వాడే భాష ఆయన ఆగ్రహానికి, న్యాయ భావనకు కొలమానమే కాని, ఆయన సంస్కరానికి కాదని నేను వివరించవలసి వచ్చింది. వ్యక్తిగత సంస్కరంలో కన్నబిరాన్ చాలా ఉన్నతంగా ఎదిగినవాడు. తన ఆగ్రహానికి, సరితూగే మాటలు అవి ఏవైనా ఉపయోగించేవాడు. తనూ సభ్య సమాజమనుకునే సమాజానికి ఎలక్ట్రిక్ పోక్కలా తగిలేవాడు. ఉద్యమాలపట్ల ఎంత అభిమానంగా ఉండేవాడో అంతే ఆగ్రహంగా ఉండేవాడు. కలకత్తాలో ఐశ్వరీలిలీచీదీ పత్రిక నిర్వహించిన ప్రజా చర్చలో నేను మాహోయిస్టులలో భాగమని చాలా సాహసంగా

ప్రకటించిన కన్నబిరాన్ ఒక సందర్భంలో మాహోయిస్టులు టీవి కమ్యూనికేషన్ సబ్సైపట్లు మీద దాడి చేస్తున్నారని, అలా చేయడం సమాజానికి నష్టమని కన్నబిరాన్కు ఆ మేరకు విజ్ఞప్తి చేయమని అడగడానికి వచ్చిన ఒక ఉన్నత అధికార బృందంతో 'నా పిల్లలకు (My Boys) ప్రజాకంటకుల మీద దాడి చేయడమో లేక రాజ్యానికి సంబంధించిన మీ సబ్సైపట్లన్ మీద దాడి చేయడమో అనివార్యమపుతున్నదని ప్రాణ నష్టం కంటే మీ పరికరాల విధ్యంసం మెరుగైన పనే, ఇగ్డాక వాళ్ళకు ఏం ప్రత్యామ్యాయాలున్నవో చెప్పండి. అని సూటిగా వాళ్ళను అడిగిన కన్నబిరాన్ ఉద్యమాల వలన అనవసర ప్రాణసష్టం లేదా విధ్యంసం జరిగిందని అనుకుంటే దానిని (Mindless Violence) అనాలోచిత హింస అని పత్రికా ప్రకటనలో ఇచ్చేవాడు. నక్కలైట్ ఉద్యమం మీద మేమిద్దరం అంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం నియమించిన కాబినెట్ సబ్ కమిటీ ముందుకు వెళ్ళినప్పుడు ఒక సమగ్రమైన నోట్ ఇచ్చాం. అందులో ఉద్యమం పుట్టాడానికి కారణాలను చెపుతూ ఇంతకాలం ఆ ఉద్యమం ఎలా ప్రజల నుండి మద్దతు హిందుతుందో ఆలోచించమని, ఆ మద్దతుగా నిలిచిన ప్రజల ఆకాంక్షలను అర్థం చేసుకోవాలని, భూసంస్రరణలు అమలు చేయాలని, పేద ప్రజల జీవనం మెరుగు పడడానికి ఏం చర్యలు తీసుకోవాలో దాంట్లో సూచించాం. ఈ సబ్ కమిటీ శైర్పున్ సుధార్కరావు సూటిగా ఈ చర్యలు తీసుకుంటే హింస ఆగుతుందని మీరు హిమీ ఆస్తా అని అడిగినప్పుడు, ఆగుతుంది అని అనుకుండా, అప్పుడు ఈ హింస అవసరం ప్రజలకుండడు అని కన్నబిరాన్ జవాబిచ్చాడు. నేను మాట్లాడుతూ మహబూబ్ సగర్ జిల్లాలో వలసలు వలన ప్రజలు ఎన్ని బాధలు అనుభవిస్తున్నారో వివరిస్తున్నప్పుడు నేడురుమల్లి జనార్థన్ రెడ్డి (తర్వాత రాష్ట్రానికి ముఖ్యమంత్రి) వలసలు అందరూపోతారు. మీ గ్రామం నుండి మీరు ప్రాద్రాబాద్ వలస రాలేదా? అని అన్నప్పుడు హరగోపాల్ వలసను నిరుపేద వలసలతో పోలుస్తున్న మిమ్మల్ని ఎలా అర్థం చేసుకోవాలి అని అంటు బిగ్గరగా నవ్వాడు. మేం ఎప్పుడు ముఖ్యమంత్రులని, ఇతర ప్రభుత్వ బాధ్యతలను కలసిన తన అభిప్రాయాలను భరాభండిగా చెప్పుడమేకాకా ప్రజల పట్ల వాళ్ళందరికి చాలా బాధ్యత ఉన్నదని గుర్తు చేసేవాడు. ఒకొక్కసారి స్నేహపూరితంగా చెప్పేవాడు, ఒకొక్కసారి ఆ పేదోళ్ళకు ఏమన్న చెయ్యండి సార్ అని విజ్ఞప్తి పూర్వకంగా మాట్లాడేవాడు. ఈ భిన్నమైన పద్ధతులను అవలంబించడం కన్నబిరాన్ గారి విశిష్టమైన వ్యక్తిత్వంలో భాగం.

ఆ విశిష్టతలో భాగమే ఆయనకు రాజ్యంగం పట్ల ఉండేది. రాజ్యంగాన్ని అందరు మరచిపోయారని ఆవేదన చెందేవాడు. కోర్టులలో వాదించినప్పుడు న్యాయమూర్తులకు రాజ్యంగం మీద పారం చెప్పినట్టుగా చెప్పేవాడు. జడ్డిలు ఎడ్డుకేట్ చెయ్యడం కూడా న్యాయవాద వృత్తిలో ఒక భాగం అని చెప్పేవాడు. నాకు తెలిసినంత వరకు రాజ్యంగాన్ని

గురించి ఎప్పుడు కూడా చిన్న చూపుకాని, తాను సహజంగా చేసే విమర్శకాని ఎప్పుడు కూడా చేసేవాడు కాదు. రాజ్యంగం ఒక రాడికల్ డాక్యుమెంట్ అనేవాడు. దాన్ని పాలకులు పక్కికరించారని దాని సారాంశన్ని మంటగలపారని dilute మళ్ళీ మళ్ళీ చెప్పేవాడు. మేం కలకత్తా లా స్వాల్ఫూ వెళ్లినప్పుడు దాదాపు రెండు మూడు గంటలు (ఆరోగ్యం భాగాలేకున్నా) రాజ్యంగం మీద పొరపాక్కుల మీద ఈ రెంటితో తన వృత్తికి, ప్రవృత్తికి ఎలాంటి బాంధవ్యముందో చాలా ఉద్ఘేగంగా మాట్లాడాడు. లా విద్యార్థులు రాజ్యంగాన్ని ప్రజల దృక్పథం నుండి ఎలా చూడాలో చాలా వివరంగా బోధించాడు.

జీవితము, వృత్తి, రాజ్యంగము, పొరపాక్కుల ఉద్యమం ఇవి అన్ని కన్నబిరాన్నను ప్రభావితం చేశాయి. వీటినన్నింటిని కన్నబిరాన్ ప్రభావితం చేశాడు. ఇది మన రాష్ట్రంలోనే కాక జాతీయ స్థాయిలో చేశాడు. జనతా పార్టీ అధికారంలోకి వచ్చినప్పుడు మొరాల్జీదేశాయ్ కన్నబిరాన్తో చాలా సన్నిహితంగా ఉండేవాడు. దేశంలో హైకోర్టులకి, సుప్రీంకోర్టులకి న్యాయమూర్తులుగా ఎవరిని వేస్తే బావుంటుండని అడిగినప్పుడు చాలా నిజాయితీ నిబధ్యత గలిగిన న్యాయివాదుల పేరే సూచించారు. తనకుండే అన్ని వ్యక్తిగత సంబంధాలకు తన ప్రయోజనం కొరకు కాక ప్రజా ప్రయోజనం కొరకే వాడుకునేవాడు. అది జీవితంలో ఒక అత్యున్నత విలువగా విశ్వసించాడు, ఆచరించాడు.

వ్యవస్థలు, విలువలు, విధ్వంసం అవుతున్నప్పుడు, మానవ సంబంధాలు సంక్లోభంలో పడుతున్నప్పుడు ముఖ్యంగా ఒక ప్రాంతీయ ఉద్యమం బలంగా ముందుకు వచ్చినప్పుడు, మాల మాదిగల సమస్య ఇంకా మండుతూనే ఉన్నప్పుడు, పొరపాక్కులు మరింత ప్రమాదంలో వడే దశలో, సూతన ఆర్థిక విధానంతో దేశ స్వాచలంబన, సార్వబోషత్వం, పునాదులు కదులుతున్నప్పుడు - ఒక్క మాటలో ఒక చారిత్రక అవసరం ఉన్నప్పుడు - కన్నబిరాన్ మనమధ్య లేకపోవడం ఒక పెద్ద సామాజిక విషాదం. సమాజాలు నిరంతరంగా పురిటి నొప్పులు పడుతూ అప్పుడప్పుడూ చాలా అరుదుగా ఇలాంటి పిల్లలను ఎందుకు కంటుందో మరింత మంది కన్నబిరాన్లను ఎందుకు కనడో అర్థంకాదు. చాలామంది కన్నబిరాన్ల అవసరం ఉన్నప్పుడు - ఉన్న ఒక కన్నబిరాన్ లేకపోవడం పొరపాక్కుల కార్బూక్సీత్రంలో, దేశ ప్రజాస్వామ్య జీవనంలో ఏర్పడిన ఖాళీ పూరించడం ఎంత అసాధ్యమో ఊహిస్తే భయం వేస్తుంది.

- ప్రో॥ జి. హరగోపాల్

ప్రజాతంత్రం, 02-08-2011

కన్నబిరాన్తో అర్థశతాబ్దం

“ప్రజాతంత్ర’లొ కన్నబిరాన్ “24 గంటలు” వారం వారం ప్రచురించబడుతన్నపుడు ఎంతోమంది దానికోసం ఆత్రుతగా ఎదురుచూశారు. ఆసక్తితో చదివారు. ఆ సమయంలో నేను సరదాగా నా స్నేహితులతో “కన్నబిరాన్ తో అర్థ శతాబ్దం” అని రాయాలని ఉండన్నాను. అది గనక రాస్తే రాయల్లీల రూపంలో చాలా సంపాదించగలననేడాన్నో నాకేం సందేహం లేదు. ఐతే ఆ పుస్తకంలో నేను చెప్పాలనుకున్నవాటిలో కొన్నయినా చెప్పే అవకాశం నేనెనుకున్న దానికంటే ముందుగానే వచ్చింది. ఈ పుస్తకానికి ముందుమాట రాయమని నన్నడిగినపుడు నేను ఉలికిప్పడ్డాను. దాంతో పాటు కాస్త ఉచ్చితభ్యిబ్యాయినమాట కూడా నిజం. వెంటనే ఒప్పుకున్నాను. ఎందుకంటే ఆ అశ్వర్ధన సంప్రదాయ విరుద్ధం.

మరి ఎందుకడిగారంటే కన్నబిరాన్ని అన్ని దశల్లో అన్ని సందర్భాల్లో నా అంత కూలంకుషంగా తెలిసిన వాళ్ళింకాకరు లేరు. ఆరాధనీయ విగ్రహంగా మారిన వ్యక్తి కాళ్ళ(కున్న) మట్టి భార్యకే తెలుస్తుంది. నేను నా పతిదేవుడి పాదవద్యాలకు నమస్కరించటంతో ఈ ముందుమాట ప్రారంభించాలని పాఠకులు ఆశిస్తారా? లేక ఆ పద్మాలు వికసించిన బురద నీటికి నమస్కరిస్తాననుకుంటారా? లేక నా నమస్కారం అతని హృదయ కమలానికా? నేను కలోర పడ్డమా”ను కన్నబిరాన్కి అంకితం యచ్చినపుడు చాలామంది నాపతిభ్యక్తికి సంతోషించారు. కానీ ఆ పుస్తకంలో నేను పిత్రుస్వామ్యధోరణలను దుయ్యబట్టిన తీరుకి చిరాకుపడ్డారు.

�తే ఆ అంకితానికి కారణం నా సతీత్వం కాదు. కన్నబిరాన్ నా రచనలను ఇష్టంగా చదివే మొదటి పాఠకుడు. ఆయనెన్నడూ సెన్సర్ కత్తెర పట్టుకోలేదు. కానీ నా రచనల్లో నేను వదిలే వ్యంగ్య బాణాల మీద ఆయన వ్యాఖ్యలు వినటం నాకెంతో ఇష్టం. ఆయనపట్ల నాకున్న గౌరవం మీకందరికి ఉన్న గౌరవంకంటే తక్కుపుది కాదు. కానీ ఆయనకు నామీదున్న గౌరవం స్పృష్టమైనపుడల్లా నాకు ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది. కన్నబిరాన్ భార్యగా ఉండాలంటే చెల్లించాల్సిన మూల్యం ఏమిటో ఆయనకు తెలుసు. ఒకసారి నేనాయన భద్రత గురించి భయపడుతుంటే (ఆయన రాజకీయాల్లోకి ప్రవేశించటానికి

చాలా రోజుల ముందు) నువ్వులా ఉండటమేంటి అన్నాడు. నా కష్టసమయాలలో నాకు బలాన్నిచే మూలస్తంభానివి, నువ్వింత బలహీనంగా ఉండటం నేను భరించలేను అన్నాడు. ఆ భయంతోనే నేను మన ఉద్యమాలనీ హర్షించి స్తుతించే వీరపత్నిని కాలేదు. నీ చావు నువ్వు చావు. నేనెవరికీ మూలస్తంభాన్ని కాదు అనుకున్నాను. స్థంభం అంటే ఇక అడెప్పటికీ కదలలేదు కదా. అటూ యిటూ జరగలేదు. ఉన్నచోచినుండి అన్ని వదిలేసి నడిచిపోలేదు. కానీ నాకా అవకాశాలనీ ఉండాలనుకున్నాను. అదీగాక మా పెళ్ళి జరిగినపుడు నేనాయనతో మనం ఓ పది సంవత్సరాలు కలిసి బతికి చూద్దాం. ఆ తర్వాత కావాలనుకుంటే ఎవరి దోషన వాళ్ళు పోదాం అని చెప్పినట్టు గుర్తు. ఆయన కూడా దానికి తలూపాడు. ఒహుస ఒక బంధనానికి అలవాటువడటం అంటే ఏమిటో నాకంటే బాగా ఆయనకు తెలుసేమో. యాఫయ్యేళ్ళయింది మరి.

దంపతులను ఈ లోకం ఏ అర్థంలో చూస్తుందో ఆ అర్థంలో మేం దంపతులం కాము. మేం ప్రతిచోటూ కలిసి కనిపించం. మాపెళ్ళి ఫోటోలు కాక మేం కలిసి ఉన్న ఫోటో గుత్తికొండబిలం వెళ్ళి దారిలో తీసినదే. ఆఫోటో మేమిద్దరం కలిసి చేసిన సుదీర్ఘ ప్రయాణ మార్గాన్ని సూచించేదిగా ఉండనిపించి దానిని టేబిల్ మీద పెట్టాను.

“మీరు కూడా రండి మేడం” అనే అభ్యర్థనలు చాలానే ఉంటాయి. గానీ వాటిని నేనెప్పుడూ ఒప్పుకోను. గుర్తం వెనకాల బండిలా ప్రతిసారీ కలిసి రామని చెబుతుంటాను. కన్నబిరాన్ ఒప్పుకున్నాడంటే అతనికి ఒక్కడే వెళ్ళినా యిద్దరం వెళ్ళినా తేడా లేదేమో. ఇద్దరిలో కనపడకుండా యిమిడిపోయేది నేనే కదా. నా స్నేహికే గదా ప్రమాదం. మేం కలిసున్న యిన్ని సంవత్సరాల్లోనూ చాలా భిస్సురోగా బతికాం. ఇద్దరు విడి విడి వ్యక్తులుగా బతికాం. మాకు ఒకరంటే ఒకరికి ఎంతో విలువ. కానీ సమస్యల మీద భీకరంగా విభేదించుకుంటాం. నిరంతరం వాదించుకుంటాం. ఐతే మా మధ్య ఉన్న తేడా ప్రజల మనిషికి, బాట్ట పౌయిరెంతో సిగరెట్టు తాగుతూ ఉండే అగ్రవర్ష, అగ్రవర్ష బూర్జువా ఫెమినిస్టుకీ ఉండే తేడా మాత్రమే కాదు. చాలా కొద్దిమంది మాత్రమే దీనిని గుర్తిస్తారు.

యాఛైవీళ్ళగా ఏ మనిషి జీవితం, ఆలోచనలు నా జీవితంతో ఆలోచనలతో మమేకమైపోయాయో ఆ మనిషి గురించి చెప్పమంటే నేనేం చెప్పగలను? నేనాయన్న పెళ్ళి చేసుకున్నపుడు ఆయన ఒక మామూలు మనిషి. అతనిలో నేను ప్రేమించింది అతని స్నేచ్ఛాతమ్మాన్ని. అమితంగా చదివే గుణాన్ని. అపలేని హోస్య ప్రియతమ్మాన్ని. కన్నబిరాన్ అంత హాస్య చతురత ఉన్న మనిషి నాకింకొరు తెలియదు. ఈ గుణమే ఆయన పరిచయస్తులను దగ్గరివారిగా చేస్తుంది. చాలా సున్నితమైన స్వభావం. స్త్రీలతో, పిల్లలతో మృదువుగా వ్యవహరిస్తాడు. ఆయన క్రాన్ ఎగ్గామిన్ చెయ్యటానికి లేవగానే సాక్షులుగా

బోనెక్కిన పోలీసు ఆఫీసర్లకు చమటలు పట్టడం చూసి నాకు ఆశ్చర్యంతో మతిపోయేది. అయిన కళ్ళు ఎదుటి వ్యక్తిని చీల్చి చూసేవి. అతను మరికాస్త ఎత్తు ఎదిగినట్లు కనిపించేవాడు. ఎదుటి మనిషిని పణికించే కంఠస్వరం. ఆ బోనులో నిలబడ్డ మనిషి మీద జాలేసేది. కణ్ణని “ఎందుకణ్ణి మీద అలా విరుచుకు పడతావు” అని అడిగేదాన్ని. “వాడికి అలా చెప్పే తప్ప అర్థం కాదులే” అనేవాడు.

మా వివాహానికి ముందు కన్నబిరాన్ చిపరిసారి సివిల్ సర్వీస్ పరీక్షలు రాశాడు. ప్రతిసారి రాత పరీక్షలో పాసయ్యాడు కానీ పర్సనాలిటీ లేదని వెనక్కి పంపేవాళ్ళు. ఎంపిక చేసే వాళ్ళను నేను తప్పుపట్టను కానీ వాళ్ళ ప్రమాణాలేమిటా అని ఆశ్చర్యపోతాను. యదార్థమేమిటంటే కన్నబిరాన్ మామూలు మనిషి. సాధారణ మానవుడు. అయిన తెలివైనవాడు. కష్టపుడి పనిచేస్తాడు. కానీ అలాంటి వాళ్ళు వేలమంది ఉన్నారు. అయిననొక ‘లెజిండ్’గా నిలబెట్టిందేమిటి? సమయం వచ్చినపుడు అయిన దాన్ని అందుకుని, ఆ సవాలుని ఎదుర్కొంటా తానూ ఎదుగుతాడు. ఆసమయం అతన్ని ఎంచుకుని అతన్ని తన స్వంతం చేసుకున్నదా అనిపించేలా ఉంటుండా పిలువు. ఒక శుభ్రమైన ఇల్లు, సుఖటరు, ఆదివారాల పూట పిల్లలకు సినిమాతో పాటు బస్క్రీము అనే మధ్యతరగతి కల నుంచి పూర్తి భిన్నమైన ప్రాంగణంలోకి మా జీవితాలు మారటాన్ని నేను ఆశ్చర్యంతో గమనించాను. ఒక రోజు రాత్రి ఎవరో విఘ్వవకారులు (ప్రదీపసుకుంటాను) ఒక రాజకీయ కేసు వాదించమన్నారని కన్నబిరాన్ చెప్పటం నాకింకా గుర్తుంది.

నాలో ఆశ్చర్యానందాలు - నా బాల్యంలో సిగరెట్ పొగల మధ్య జరిగే కమ్యూనిస్టు మీటింగుల జ్ఞాపక చిప్పిలు, చంచలగూడ జైలుకి వెళ్లి నా ప్రియమైన చిన్నాన్న వెంకట్సు కలుసుకోవటం, ఈ జ్ఞాపకాలతో మళ్ళీ నా ఇంటికి నేను తిరగి వచ్చిన అనుభూతి హరీంద్రనాథ చటోపాధ్యాయ, మభ్యాం, పైదర్, రాజ్ బహదుర్ గౌడ్, యస్విక ప్రసాద్, కల్వనా దత్త, దిల్చోద ఇంకా ఎందరితోనో నిండిన బాల్యం నాది. మళ్ళీ విఘ్వవకారుల కేసులంటే అంతా సహజంగానే ఉండనిపించింది. నా చిన తాతలు కమ్యూనిస్టు పార్టీ వ్యవస్థాపక సభ్యులు. నా చిన్నతనంలో నా హీరోలు వాళ్ళే. అందువల్లనే మళ్ళీ నాఇంటికి నేను వెళ్ళమ్మ అనుభూతి. ఎయస్సెర్ చారి కన్నబిరాన్కి బాగా తెలుసు. అతని సాహసానికి ఆశ్చర్యపడుతూ, అతన్ని తనకాదర్శంగా చేసుకున్నాడంటే ఆశ్చర్యమేమంది. ఎయస్సెర్ చారికి తనకూబంధుత్వం లేకపోయినా అతనెదిగిన ఎత్తులు దాటుతూ అతనికి వారసుడయ్యాడు.

మా పెళ్ళయిన తొలి సంవత్సరాలలో లెక్చరర్సుగా నాకొచ్చే ఆదాయంతో బతకటం కష్టంగానే ఉండేది. ఆయనకప్పటికి కేసులు రావటంలేదు. కానీ మా పిల్లలకు సరైన

సదుపాయాలు చేయలేని స్థితిలో ఉన్నామనే అసంతృప్తిగానీ, నిరాశగానీ మాకున్నట్లు గుర్తులేదు. నేనోకటే నిర్ణయించుకున్నాను. ఆయన చిన్నతనంలోనూ, యువకుడిగానూ చాలా కష్టాలు పడ్డాడు. అందువల్ల మాకున్నంతలో ఆయనకు ఏ లోటూ లేకుండా కాపాడుకోవాలి. అలాగే కన్నబిరాన్ కూడా నాకు భద్రత, సౌకర్యాలు కల్పించాలనే పట్టుదలతో ఉన్నాడు. ఇదంతా ఓ.హెట్రీ కథలా అనిపిస్తుంది గానీ సెంటిమెంటర్లగా ఛీలయ్యే సమయం కూడా మాకు లేదు. పట్టు వదలని విక్రమార్కుడిలా ఆయన తన పనిలోకి దూకాడు. ఆ పట్టుదల ఆయన చేసే ప్రతి పనిలో కనపడుతుంది. ఆయన మంచి న్యాయవాదిగా పేరు ప్రభ్యాతులు సంపాదించాడు. చాలా కష్టపడి పనిచేసేవాడు. కుటుంబంలోని చిన్న చిన్న సంతోషాలు అనుభవించే సమయం కూడా ఆయనకుండేది కాదు. పని తగ్గించుకోవాలి అంటే ఈ న్యాయవాద వృత్తిలో పైకి పోవటం, కింద పడటం తప్ప మనిషుం వచ్చినట్లు పనిచెయ్యటం కుదరదనేవాడు. అదీగాక తనకు లాయర్లగా అనుభవం సంపాదించాల్సిన అవసరమూ ఉంది. ఆయన రైబీ. ఐతే అప్పటికి నేను ఆ భద్రమైన జీవితం, అవసరాలకు తదుముకునే పరిస్థితి లేకపోవటం వీటితో విసుగెత్తి ఉన్నాను.

1968వ సంవత్సరానికి మా జీవితం భిన్నమైన మార్గంలోకి మళ్ళింది. హక్కుల పరిరక్షణ కార్యకర్తగా అతననుభవించిన ఒంటరితనం వల్ల కావచ్చు. నాతెలివి తేలుమీదున్న గౌరవం వల్ల కావచ్చు. ఆయన తన ప్రతి కేసు గురించీ నాతో మాటల్డాడేవాడు. నాకా కేసులన్నీ తెలుసు. మెనేజెంలు తీసుకునేదాన్ని, వివరాలు గుర్తు చేసేదాన్ని, మొత్తంమీద మంచి సెక్రటరీనయ్యాను. కాలేజీలో పాతాలు చెప్పటంకంటే ఈ పనిలోనే తృప్తి కలిగేది. కానీ మొదటి నుంచి బహిరంగంగా ఆయనతో కలిసి పనిచేయకుండా జాగ్రత్తపడ్డాను. ఆమాత్రం దూరం ఉండడం మంచిదనుకున్నాను. ఆయన భార్యగా ఉండడంతో తృప్తి పడ్డాను అది తెలివైన పనని నాకు తెలుసు. అలా ఉండకపోతే కరపత్రాలు పంచుతూ, పాటీ సిద్ధాంతపు లక్ష్మీరేఖలు దాటకుండా ఛీట్లు చేస్తుండేదాన్ని. కన్నబిరాన్లో మహో అబ్బారమనిపించే లక్ష్మణం ఆయన ప్రజాస్వామిక హృదయం. ((ప్రవర్తనలో ఆ ప్రజాస్వామ్యం అరుదుగా కనిపిస్తుంది) పిల్లలను అపుడపుడు కోప్పడి ఉండొచ్చుగానీ వాళ్ళతో నేనున్నంత కర్మశంగా ఆయనెప్పుడూ లేదు. ఆయన అసహనంగా ఉంటాడు. వాదనలో ఎదురొచ్చిన దానిని కూలగొడుతూ పోతాడు. కానీ ఎప్పుడూ అగౌరవంగా ఉండనని ఎప్పుడూ అప్పసెట్ అవుతుంటాడు.

ఆయన తన జూనియర్లతో కలినంగా వ్యవహరించే తీరు, వారి తప్పులపట్ల చూపే అసహనం చూసి నేనాయనకు ఎప్పుడూ భయపడగూడదని నిర్ణయించుకున్నాను.

ఆయన జూనియర్లు, ఇతర కళయింటల్లు వాళ్ళ సార్తో నేనెంత మామూలుగా మాట్లాడతానో వాళ్ళ ముఖ్యమైన సమావేశాలను ఎంత అల్పమైన సమాచారాలతో అబ్యధినలతో అడ్డుకుంటానో చూసి షాకవుతారు. కానీ నాకప్పటికే తెలుసు. సరైన సమయం కోసం చూస్తూ ఉంటే, ఆయన రాజకీయ ప్రాధాన్యాలను అడ్డుకోకూడదని కాచుకుంటే - నేను జీవితాంతం ఎదురు చూడాల్సి వచ్చేది. ఆ ముఖ్యమైన చర్చల్లో నేను కలిగించే అంతరాయాలవల్ల కన్నబిరాన్ ఎన్నడూ చిరాకు పడలేదు. బహుశా ఆయన వాటిని అప్పోనించాడు.

ఎమర్జెన్సీ సమయంలో అరెస్టుల గురించి కన్నబిరాన్కు చెప్పమని అసంఖ్యాకంగా ఫోన్ కాల్స్ వచ్చేవి. ఆయన గనక అరెస్ట్ అయితే చెప్పుకోవటానికి ఎవరూ లేరనే వాస్తవం నాకు తెలుసు. ఆయనతోటి న్యాయవాద స్నేహితులు కన్నబిరాన్కి అభివాదం చేయాల్సి వస్తుందేమానని కారిడార్లో అతనాచ్చే వైపు రాకుండా వేరే వైపు వెళ్ళి వారు. నిజంగా ఎమర్జెన్సీ స్ట్రెచ్యూప్సించిన భయం తీవ్రమైంది. ఆ రోజుల్లోనే విషవ కవులు, రాజకీయ కార్యకర్తలు, పార్టీవాళ్ళా మా జీవితంలోకి వచ్చారు. ఈ కేసుల వల్లనే అనేక మంది దగ్గరగా పరిచయమయ్యారు. వారిలో యిద్దరూ పూర్వ స్నేహితులు ఉన్నారు. తర్వాత మేమంతా స్ట్రేట్ శక్తి సంఘటనగా యేర్పడ్డాం. ఆ రోజుల్లో జీవించి ఉండటం ఒక వరమనే చెప్పాలి. అందులోనూ యువతరంగా ఉన్నామా ఇక స్వర్గమే. నా జీవితమూ ఆలోచనలూ విప్పారిన విధానాన్ని వర్ణించటం చాలా కష్టం. ఆ రోజుల నాటి స్నేహితులు, ఆ వెళ్ళని చెలిమి సన్న సన్నుగా నిలబెట్టాయి. కన్నబిరాన్ భార్యగా మాత్రమే కొట్టుకుపోకుండా సహాయ పడ్డాయి. నామటుకునాకు ఆకాలంలో మేధో పరంగా, రాజకీయంగా ఎంతో లోతుకి వెళ్లిన దశ. శత్రువు మా జీవితంలోకి వచ్చింది ఆ రోజుల్లోనే.

భూమయ్య, కిస్టోగ్రెడ్లను ఉరితీయటం ఆపాలని కన్నబిరాన్ ‘స్టే’ తీసుకొచ్చిన సమయంలో ముపీరాబాద్ జైలు ఎదుట మేమిద్దరం ఎదురుచూస్తూ నిలబడటం నాకు గుర్తొస్తోంది. అర్థరాత్రి డాటింది. జైలర్ స్టే ఆర్డర్ కాపీని చూశాడని ఢృవపరచుకుని అభికారికంగా ఆ కాపీ అతనికందేవరకూ వేచివున్నాం. అక్కడ కొఢిమంది మనుషులు చిన్న గుంపుగా చేరారు. వాళ్ళు హింసకు దిగుతారేమానని పోలీసులు న్నక్కడనుంచి వెళ్ళిపోమ్మన్నారు. నావంటి మధ్య తరగతి మర్యాదస్తులమీద వాళ్ళకున్న శక్థి అది.

తార్కుండే కమిటీతో మా జీవితంలో మరో మలుపు తిరిగిమండి. స్టేమెంట్లను రికార్డు చేయటం, అనువాదాలు చేయటంతో జీవితం నిండిపోయిమండి. సాక్షులను కిడ్న్యాప్ చేస్తున్నారు. కన్నబిరాన్ ప్రాణం నిజంగా ప్రమాదంలో పడింది. నేను నిరంతరం ఒక సెక్యూరిటీ గార్డులాగా నడవటం మొదలుపెట్టాను. మా వెనకాల అడుగుల చప్పుడు

వింటూనే ఉండేదాన్ని దగ్గరికాచ్చిన ప్రతి ముఖాన్నీ శల్యపరీక్ష చేసి ఎక్కుడ ఏ ముప్పు పొంచి ఉందోనని చూస్తుండేదాన్ని. కన్నబీరాన్ బాధ ఎంత తీవ్రమవుతుందో చూస్తున్నాను. ప్రతి మరణం ఆయనను గాయపరుస్తోంది. అసంభ్యాకంగా చనిపోతున్న యువకుల మరణాలతో ఆయన కుంగిపోయాడు. ఒకసారి ఇదంతా నీకెలా అనిపిస్తోందని అడిగితే ఆయన అంగుళం అంగుళంగా నాశనమవుతున్నట్లుందన్నాడు. చనిపోయిన మనములు ఆయనకు కేవలం అంకెలు కారు. రోజురోజుకీ ముఖావంగా మారటంలో, దీర్ఘమవుతున్న మౌనాల్లో ఆయన బాధ దాగి ఉంటోంది. ఏమయిందని నేనడిగితే 'నేను ఒంటరినని సమాధానం. ఆయన బాధలన్నీ పంచుకోవటానికి నేనెప్పుడూ పక్కనే ఉంటున్న ఒంటరినంటాడేమిటని నాకు కోపం వచ్చేది. ఐతే మరెవ్వురూ పంచుకోలేని ఒంటరితనం ఆయన లోలోతుల్లో ఉందని అర్థమైంది.

కొద్దికాలమే పనిచేసినప్పటికీ భార్యావ కమిషన్ గొప్ప విజయంలా, సంబరపడే విషయంగా అనిపించింది. కానీ అదీ తొందరలోనే ముగిసింది. అప్పటికి కన్నబీరాన్ నగరంలో అత్యంత ప్రముఖుడు. లాయర్గా అందరికీ ఆయనే కావాలి. ఆచ్చమైన క్రిమినల్స్ నుంచి అవినీతి పరులైన రాజకీయ నాయకుల పరకూ అందరికీ ఆయన సలహాలు కావాలి. చట్టంలో న్యాయశాస్త్రంలో ఆయనకున్న నైపుణ్యం, పట్టు యివే ఆయనకున్న పెద్ద బలం. చాలా గొప్పవాళ్ళనుకునే న్యాయవాదులకంటే తాను మరింత మెరుగైన న్యాయవాదినీనీ, ఐనప్పటికీ ఈ దేశంలో అతి బీఫవాడికి కూడా అందబాటులో ఉంటాననీ ఆయన గర్వపడతాడు. ఔను. ఆయన పేదల న్యాయవాది. వాళ్ళనుంచి ఆయన పొందే భక్తి ప్రపత్తులు చూసి నేను నివ్వేరపోతుంటాను. ఆయన నిర్భయం, సాహసం, నిజాయాతీలు తిరుగులేనివి. ఆయన పట్టుకుని పని చేయని సమస్యలేదు. ఈశాస్య రాష్ట్రాలు, కాశీరు, గుజరాత్, ఎల్.టి.టి.ఇ, వీరప్పన్, బాంబు పేలుళ్ళు, న్యాయం కాదనుకున్న హింసను చాలా స్పష్టంగా గట్టిగా ఎదిరిస్తాడు.

ఆయన కష్టపడి పనిచేసే తీరు, శారీరకమైన కష్టాల గురించి ఒక్కమాట మాట్లాడకుండా సహించి నిలబడగల సామర్థ్యం యివస్తీ ఆయనను అద్భుతమైన, మహాన్నతమైన వ్యక్తిని చేశాయి. వయసు మీదబడిన తర్వాతనే, ఆరోగ్యం మందగించిన తర్వాతనే ఆయన తన అలసిన శరీరం కొంత సేద తీరాలని గ్రహించాడు. దాని గురించే మా యిద్దరి మధ్య గొడవ జరుగుతుంటుంది.

ఆయన్ని అశాంతి పెట్టే విషయాల్లో ఒకటి ఆయన మీద రేగే ద్వేషం, తిరస్కారం. ఈ ద్వేషం అపరాధ భావనలో ఉన్న పోలీసు ఆఫీసర్ల నుంచి కాదు. అదెలగూ ఉంటుంది. కానీ సహన్యాయవాదులు, మధ్య తరగతి ప్రజలు ఆయనమీద చూపే ద్వేషం - కన్నబీరాన్

దైర్యాన్ని చూసి, వాళ్ళు కలకూడ కనలేని పనులు కన్నబీరాన్ చేయటం చూసి వాళ్ళలో కలిగే ద్వేషం. వాళ్ళకంటే బిన్నంగా ఉండటం భరించలేక చూపే ద్వేషం. ఆయనకొచ్చే ద్వేషపూరితమైన ఉత్తరాలు, ఫోన్‌కాల్ప్ తమాషా కాదు. వాటితో సహజీవనం సులభం కాదు. కానీ పేద ప్రజలు ఆయనమీద కురిపించే ప్రేమ ఆ ద్వేషాన్ని చల్లార్చే చిరుజల్లు.

ఆయన కొండపల్లి సీతారామయ్యతో దగ్గరిగా, స్నేహంగా ఉన్న రోజుల్లో మా మధ్య ఒక జోక్ నడుస్తుండేది. నువ్వు పార్టీ సభ్యుడివిని అమదరూ అనుకుంటారు. నిజంగా నువ్వు పార్టీ సభ్యుడివిని అని నేను నిస్సడగలేను. ఎందుకంటే నువ్వు కాదని చెప్పే అది నిజమైనా నేను అబద్ధమనే అనుకొంటాను. నువ్వు నిజంగా సభ్యుడివే అయితే నాతో నిజం చెప్పలేవు అనేదాన్ని. ఎనఫయ్యవ దశాబ్దంలో పుచ్చలపల్లి సుందరయ్య తరచుగా మా ఇంటికి వస్తుండేవాడు. నియమబద్ధమైన ఆయన జీవితాన్ని నేను మెచ్చుకొనేదాన్ని. కొల్లా వెంకయ్య కూడా మా యింటికాచ్చే ప్రముఖుల్లో ఒకరు. మాజల్లు రాజకీయ కార్యక్రమాలకు నిజమైన నెలవు. అసలు సిసలు సమాచారాన్ని అసలైన వాళ్ళ నోటి నుంచి రాబట్టటానికి తరచుగా విలేఖరులు కూడా వచ్చేవాళ్ళు.

మా ఇంటి తలుపులు స్నేహితుల కోసం ఎప్పుడూ తెరిచే ఉన్నప్పటికీ నేను మాదైన జీవితం కోసం ఒక చిన్న చోటుని అట్టిపెట్టేదాన్ని. ఆ చోటుని జాగ్రత్తగా రక్కించుకుంటూ మాకంటూ కాస్త ప్రైవెటీ, విశ్రాంతి దొరికేలా చూసుకునేదాన్ని. అది కన్నబీరాన్కి అముల్యం. ఆనందం. ముఖ్యంగా తన మనవరాళ్ళతో గడిపే సమయం. తన పిల్లల బాల్యాన్ని, వారి పెరుగుదలనూ చూడలేదనే భావం మనవరాళ్ళ బాల్యాన్ని చూసి సంతోషపడటంలో మాయమవుతుంది. కన్నబీరాన్కి కుక్కలంటే ప్రేమ. తన పెంచే కుక్కతో ఆయన సున్నితమైన, సుదీర్ఘమైన సంభాషణలు ఎంతో సరదాగా ఉంటాయి. ప్రస్తుతం యిరుగు పొరుగు పిల్లలకు ఆయన “కుక్కపిల్లను వెంటబెట్టుక వచ్చే అంకుల్”.

కన్నబీరాన్ గురించిన మరో విషయం. ఆడవాళ్ళు ఆయన్ని ఆరాధించే తీరు. ఎపుర్చేస్తే తర్వాత కార్యరంగంలోకి దిగిన ఎంతో మంది యువతులు ఆయన కళ్ళల్లోకి చూస్తా రెమడు వారాలు మాజంల్లో ఉండి ఆయన సెక్రెటీరీయల్ వర్క్‌లో సహాయం చేస్తామని అడిగేవాళ్ళు. అంతా వసంత్ చూసుకోగలదనే ఆయన సమాధానానికి నేను పొకయ్యేదాన్ని. ఒక పక్క మా టీము మొత్తం కూర్చుని పని చేస్తూనే ఉండేవాళ్ళం. కానీ ఈ బాంబే, ధిలీల నుంచి వచ్చిన వాళ్ళ వరస చూస్తే చాలా వినోదంగా ఉండేది. దీనంతటితో నన్ను నేను ఆయన భార్యగా ఎన్నడూ చూసుకోలేదు. బీదర్ గురుద్వారాలో కన్నబీరాన్కి ‘శిర్ పావ్’ సత్కారం జరిగినపుడు వాళ్ళ ఆయన భార్యని కూడా రమ్మని పిలుస్తుంటే ఎవర్నీ పిలుస్తున్నారా అని నేను అటూ ఇటూ చూస్తా ఉండిపోయాను

చివరికి వాళ్ళే నన్ను చేయపట్టుకుని తీసుకెళ్ళి ఆయన పక్కన నిలబెట్టారు.

కన్నబీరాన్ మహా గొప్పగా వంట చేస్తాడు. ఫ్రైంచ్ టోస్ట్, ఆమెల్, కాఫీ మాత్రమే నేను వందిన వంటలు హాయిగా తింటాడు. నేను అపురూపంగా వందే వంటల రెసిఫీలను, వాటి గురించి ఏ మాత్రం తెలియకుండా చాలా వివరంగా అతిధులకు చెప్పటం చూసి నేను తరచూ పాక్టలోకి వెళ్తుంటాను. వంట అంటే తినటం కాదనే అవగాహన ఆయనకింకా రాలేదు. 80వ దశాబ్దంలో ఒకసారి నేను ఇల్లు నదపటంలో, అందరి అవసరాలు తీర్చటంలో తలమునకలై చాలా ఒత్తిడికి గురయ్యాను. అప్పుడాయన “అదంతా నాకొదిలేయ్, నేను చూస్తాను” అన్నాడు. నేను ఆశ్చర్యంగా చూస్తుంటే ఆయన “సువ్వెక్కడ సరుకులు కొంటావో ఆ పొపుల లిస్టు యివ్వు. నేను వాళ్ళకు చెక్కులు పంపించేస్తాను” అన్నాడు. నేను కాసేపలాగే చూసి కళ్ళంట నీళ్ళు కారేదాకా నవ్వాను. “అదేం కుదరదు నువ్వే ఆ పొపుల వెతుక్కుంటూ వేళ్ళి కావాల్చినవి కొని డబ్బులిచ్చి రమ్మ”న్నాను. “అసలు ముందు ఇంట్లోకి ఏం కావాలో తెలుసుకో” అన్నాను. అంతే అంతటితో ఆయన గృహ నిర్వహణ బాధ్యత సమాప్తమయింది. వేడికల మీదికిక్కి శ్రమ విభజన బోధించే నేను దాన్నెప్పుడూ ఆచరణలో పెట్టలేక పోయాను. ఎందుకంటే శ్రమ విభజన నా పనిని మరింత పెంచుకుంది. (ఐతే ఆయన ఫత్తేమైదాన్ కబ్బ సుంచి తిండి కొనుక్కురావటానికి ఇష్టంగా వెళ్తాడు. దాని క్రిడిట్ ఆయనకిచ్చి తీరాలి గదా!

మ కుటుంబమంతా ఆయన్ని చూసి ఎప్పుడూ నవ్వుతుంటుంది. పిల్లలు ఆయనతో చాలా చనువుగా, మామూలుగా ఉంటారు. మేం భీకరంగా వాదించుకుంటాం. సమస్యలు చర్చిస్తాం. పోట్లాడుకుంటాం. ఒక సలహ కోసమో, అభిప్రాయం కోసమో ఆయన వైపు చూసినపుడు, అది మానవహక్కులకో చట్టనికో సంబంధించినదైతే తప్ప ఆయన మాట నిలుస్తుందనె గ్యారంటీ లేదు.

తన పిల్లల్ని చూసి, వారెన్నుకున్న మార్గాలు చూసి ఆయన గర్వపడతాడు. వాళ్ళు తాము చేస్తున్న పని ఆనందంగా, దాని మీద నమ్మకమంచి, ప్రైన్సిపల్స్ పొటిస్తా చేస్తే చాలు. వాళ్ళు భిన్నమైన రంగాలలో ప్రవేశించి అక్కడ తమదైన ముద్ర వేయటానికి చేసే పోరాటాలు ఆయనకు తృప్తినిస్తాయి. (ఐతే ఆయన గర్వం ఎంత అమాయకమైందంటే, బొత్తిగా చదువురాని పల్లెటూరి మనిషి విదేశాల్లో ఉద్ఘోగం చేసే తన పిల్లల్ని చూసి గర్వపడినట్టే ఉంటుంది) దానికి కారణం చిన్నతనంలో ఆయన పడిన కష్టాలు, చదువుకోటానికి పడిన ఆరాటం అనుకోవచ్చు. పిల్లలకొక దారి చూపించటానికి మాకున్న సమయం, డబ్బు చాలా తక్కువైనా, వాళ్ళు మమ్మల్ని, మా పనిని గౌరవించటం మాకు ఎనలేని తృప్తినిస్తుంది.

టి.వి. ఛానళ్ళ వాళ్ళు ఆయన ఇంటర్వ్యూ కోసం వచ్చినపుడంతా మేం “అదిగో దాన్ వెళ్లున్నాడు చూడండంటూ” నవ్వుకుంటాం. మా విస్తృతమైన కుటుంబంలో స్నేహితులందరి పేర్లూ చెప్పకపోవటం ఒకరి పేరుచెప్పి ఇంకొకరి పేరు మర్చిపోతాననె భయంతోనే.

ఒత్తే 80, 90 దశాబ్దాలలో మా కుటుంబంలోకి ఇర్దరు అమూల్యమైన మనమరొచ్చారు. వాళ్ళిద్దరూ మా అందరితో అనేక పద్ధతుల్లో స్నేహం చేశారు. వాళ్ళిద్దరిలోటూ మాకు తీరినిది. వాళ్ళు కాళ్ళేజీ, కొండపి, వారి రాక మా జీవితాల్లోకి ఎంతో సంపదను, కాంతినీ తెచ్చింది. శత్రువులు లేని లోటు ఇప్పటికే ఉంది.

కణ్ణాను తన అనుభవాల గురించి రాయమని నేనెప్పుడూ అడుగుతుందేదాన్ని. రాయటం చాలా ముఖ్యమనీ, ఎక్కడో ఎవరో ఆయన జివితానుభవాలనుంచి నేర్చుకుంటారని నా ఆభిప్రాయం. ఆయన చదివిన పుస్తకాలే కదా ఆయనకింత బలాన్నిచ్చింది. ఆయన సభలలో చేపే విషయాలు ఆ సమూహం లాగే మాయమైపోతాయి. అందుకే ఆయన సభలకు వెళ్ళటం తగ్గించి కంపూటర్ ముందు కూర్చుని కష్టపడి టైప్ చేయటం చూసి సంతోషించాను. “వేజన్ ఆఫ్ ఇంప్రూనిటీ” పుస్తకం ప్రచురితమైనపుడు అనందించాను. ఈ “24 గంటలు”కు వచ్చిన స్పందన అపూర్వం. ఇది కూడా పుస్తక రూపంలో వస్తువుందుకు మరీ సంతోషం. ఈ చసిలో అమర్ చూపిన త్రధ్మ, చౌరప, వేఱ పడిన త్రమ గురించి ఎంత చెప్పినా తక్కువే. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రజల అభిమానాన్ని పొందిన వ్యక్తి జీవితాన్ని ఈ పుస్తకం పొందుపరుచుకుంది. ఈ పుస్తకం ఆయన్ని ప్రేమించే ప్రజలకోసం. ఆయన్నించి నేర్చుకోవాల్సిన ప్రజలకోసం. ప్రేమ తప్ప మరింకే కారణం లేకుండా దీపొ ధనరాశ తీసిన “ది అడ్వోకేట్” సినిమా ఆయన అన్య సామాన్యమైన జీవితాన్ని పట్టుకోగలిగింది. భవిష్యత్త తరాలకు యిది మిగిలింది. అని తృప్తిగా ఉంది. దాంతో వాళ్ళేం చేసుకుంటారో అది వేరే విషయం.

కన్నబిరాన్ జీవితంలో నా ప్రత్యేకమైన పొత్త ఆయన పాదాలను నేలమీద ఆనేలా చేయటమే. పొగడ్తలను, పొగడేవారిని దూరంగా ఉంచుతూ, వాటితో నేను కొట్టుకపోకుండానే ఆయనమీద నాయిష్టాన్ని నిలుపుకోవటం. ఆయన మెగా నాయకుడిగా తయారవకుండా సాధారణ మానవ లక్ష్మణాలను నిలుపుకునేలా కాపాడటం. ఆయన తననుంచి తాను దూరం కాకుండ ఉంచటంలో నేను సహాయపడ్డాను. కన్నబిరాన్ సామాన్య మానవడు. తన సామాన్య లక్ష్మణాలను పోగొట్టుకోకుండా అసామాన్య జీవితాన్ని గడిపిన అదృష్టవంతుడు.

- వసంత కన్నబిరాన్

24 గంటలు - కె.జి. కన్నబిరాన్

అతృకథాతృక సామాజిక చిత్రం

కోర్టులో విష్ణవయోద్ధుడు కన్నబిరాన్

కన్నబిరాన్ హక్కుల నేతగా వాళ్యాతగా, ప్రజల న్యాయవాదిగా చిరస్వరణీయుడు. ఆయన మరణం హక్కుల కార్యకర్తలను సహజంగానే కలిచివేసింది. నాలుగు దశాబ్దాలకు పైగాపోరహక్కుల ఉద్యమానికి ఆయన చేసిన కృషి, అందించిన సేవల సమాజంపై తరగిని ముద్ర వేసాయి. అంధ్రప్రదేశ్ పొరహక్కుల సంఘానికి 15 సంాలు అధ్యక్షులుగా పనిచేశారు. (1978-1993) ఆ తర్వాత పీపుల్స్ యూనియన్ ఫర్ సివిల్ లిబర్టీస్ సంస్కు జాతీయ అధ్యక్షుడుగా బాధ్యతలు నిర్వహించాడు. ఎపిసిఎల్సై ప్రతినిధిగా 1993లో వియత్తాంలో జరిగిన అంతర్జాతీయ మానవహక్కుల సదస్సుకు హోజరయ్యారు. ఆయనతో పరిచయం ఉన్న వాళ్య, లేనివాళ్య ఎందరో హక్కుల ఉద్యమంలో కార్యకర్తలుగా, సాసుభాతిపరులుగా హారారు. ఆయన చేసిన రచనలు, ప్రసంగాలు హక్కుల దృక్పూఢాన్ని విస్థరించేశాయి. కన్నబిరాన్ ఆత్మకథ 24 గంటలు కేవలం ఆయన జీవత చరిత్ర కాదు. అది హక్కుల ఉద్యమ చరిత్ర దాని సామాజిక రాజకీయ పొరహక్కుల ఉద్యమంలో ఆయన పాత్ర, కృషి, అలోచనలు ప్రతి ఒక్కరిని ఉత్తేజపరుస్తాయి. ప్రజాస్ామిక దృక్పూఢాన్ని పెంచుతాయి.

రాజ్యాంగం - హక్కులు

రాజ్యాంగంలో, చట్టాల్లో గుర్తించబడని హక్కులకు చరిత్ర ఉందనీ, వాటిని ప్రజలు పోరాడి సాధించుకున్నారని కన్నబిరాన్ దృఢంగా నమ్మారు. చట్టాలకు, హక్కులకు ఉన్న సామాజిక రాజకీయ నేపథ్యాన్ని వివరిస్తు, విల్సేపించడం ఆయన ప్రత్యేకత. రాజ్యాంగం కేవలం ఒక చట్టబద్ధమైన సత్యం కాదనీ, అది ఒక రాజకీయ ప్రకటనగా అర్థం చేసుకోవాలంటారు. “మనం మన రాజ్యాంగాన్ని, పట్టించుకోవాల్సినంతగా, తీవ్రంగా, గంభీరంగా పట్టించుకోలేదనుకుంటాను. ఆ నిర్భక్యానికి మనం మూల్యం చెల్చిస్తున్నాం. రాజ్యాంగం అనేది కేవలం ఒక చట్టపరమైన పత్రం కాదు. అది ఒక రాజకీయ ప్రకటన. దానివెనుక ప్రజలు ఉన్నారు. ప్రజా ఉద్యమం ఉంది. ప్రజల ఆకాంక్షలు ఉన్నాయి. రాజ్యాంగాన్ని ఈ నేపథ్యంలో చూడకపోవడం వల్ల ఒక రాజకీయ ప్రకటనగా దానికి

ఉండవల్సిన శక్తిని, పటుత్వాన్ని మనం విస్మరించాం.” ఈ దృక్పథంలో రాజ్యంగాన్ని చూడకపోవడం వలన న్యాయస్థానాలు కూడా హక్కులు వాటి మధ్య ఉన్న అవహావ సంబంధాన్ని సరిగ్గా విశేషించలేక పోయాయి. ఆయన మాటల్లోనే “రాజ్యంగాన్ని అలా గుర్తించక పోవడం వలనే మన న్యాయస్థానాల తిర్పులు స్వాతంత్యం సమయంలో ఆ విలువలతో ఏదో సంబంధం లేకుండా వెలువడటం ప్రారంభం అయ్యింది. సమానత్వం అనే సూత్రాన్ని రాజ్యంగం ప్రవేశికలో రాసుకున్నాం. కానీ, దాన్ని సరైన పద్ధతిలో అథరం చేసుకోలేకపోయాం”. రాజ్యంగం అమల్లోకి వచ్చిన వెంటనే ప్రభుత్వం జమిందారీ విధానాన్ని రద్దు చేస్తు చట్టాలు తెచ్చింది. అలాగే కొన్ని రాష్ట్రాలు కేవలం ప్రాతిషిపదికన రిజర్వేషన్లు అమలు చేయడానికి ప్రయత్నించాయి. అయితే జమిందార్లు, భూస్వాములు, అగ్రవర్జులు వీటిని సుట్రీంకోర్చులో సవాలు చేశాయి. సమానత్వానికి వ్యతిరేకం అని వాదించారు. సుట్రీంకోర్చు వారి వాదనను ఒప్పుకుంది. చట్టాలను రాజ్యంగ వ్యతిరేకం అని తీర్పు యిచ్చాయి. దీంతో రాజ్యంగాన్ని సవరించాల్సి వచ్చింది. న్యాయస్థానాలు ఆస్తి హక్కుకు ప్రాధాన్యత యిచ్చాయి. దాన్ని కాపాడటానికి చొరవ చూపాయి. సమానత్వం, సామాజిక న్యాయం వారి దృక్పథంలో కరువైంది. మరోవైపు ప్రాథమిక హక్కులైన స్వేచ్ఛ, స్వాతంత్యాలను హరించివేసి చట్టాలను రాజ్యంగబద్ధమేని తీర్పులు యిచ్చింది. ఈ విషయాలను కన్నాబిరాన్ చాలా నిశితంగా పరిశీలించి వ్యాపాలు రాశారు. వీటిని మనం తప్పక చదవాలి

రాజ్యంగంలో పొందుపరిచిన ప్రాథమిక హక్కుల స్వభావం ఏమిటి? వాటి ప్రయోజనం ఏమిటి? నిజానికి రాజ్యంగ యంత్రం దాని పరిమితుల ఆధారంగా సాగిందనీ, భారత రాజ్యంగం ఏవి పరిమితులు లోపల చేయవలసి ఉంటుందో నిర్ణయించింది. ఆ విధంగా రాజ్యంగ యంత్రం అధికారం పై హక్కులు పరిమితులు విధిస్తాయని వివరించారు. రాజ్యం తన అధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేయడం గానీ, హక్కులను అతిక్రమించడం గానీ చేయకూడదు. ఆ విధంగా హక్కులు అధికారాన్ని ప్రశ్నించడానికి, అధికార దుర్వినియోగం జరిగితే నిర్మాలించడానికి సాధనాలుగా ఉపయోగపడతాయి.

కన్నాబిరాన్ రాజ్యంగంలోని ప్రాథమిక హక్కులు ఆదేశిక సూత్రాలను రాజకీయ, సామాజిక విలువలుగా గుర్తించాలన్నారు. దేశంలోని రాజకీయ, ఆర్థిక, సామాజిక సమస్యలను ఆదేశిక సూత్రాల నేపథ్యంలో విశేషిస్తాడు. ఎందుకంటే ఆదేశిక సూత్రాలు దేశపాలనలో “హౌళికమైన” ప్రాధాన్యత కల్గి ఉన్నాయని రాజ్యంగమే చెబుతుంది. ఆదేశిక సూత్రాలను అనుసరించి ప్రభుత్వం తన సామాజిక, ఆర్థిక విధానాలను రూపొందించి

వాటికి అనుగుణంగా చట్టాలను చేయాలని రాజ్యాంగం స్పష్టంగా చెబుతుంది. ఆయన పదేపదే ఆర్థికల్ 39(బి) (సి) ల గురించి గుర్తిచేసేవారు. వీటి సారాంశం ఏమంటే సమాజం యొక్క భౌతిక వనరులను అందరికీ ప్రయోజనాలను సాధించే రీతిలో హంపిణీ కావాలి. సంపద కొండరి చేతిలో కేంద్రిక్యూతమై సమాజ ఉమ్మడి ప్రయోజనాలు దెబ్బతినే పరిస్థితి ఏర్పడకూడదు. ఆర్థిక వ్యవస్థను ఆవిధంగా నడవకూడదు.” ఇవ్వాళ ప్రభుత్వాలు అభివృద్ధి పేరుతో అమలుచేస్తున్న విధానాలు పైన పేర్కాన్న ఆదేశిక సూట్రాలకు పూర్తిగా వ్యతిరేకం పాలకులు అనుసరిస్తున్న అభివృద్ధి సమూహాదేశంలో తీవ్రమైన అసమానతలను పెంచుతూ ఉంది. నిరుద్యోగం, పేదరికం పెరుగుతూ ఉంది. జీవనోపాధిని దెబ్బతిస్తున్నది. జీవన ప్రమాణాలను తగ్గిస్తున్నది. అంతిమంగా గౌరవంగా, సుఖంగా ఆరోగ్యంగా బితికే హక్కును హరించివేస్తున్నది. ఈ విధంగా చెప్పడానికి కమ్యూనిస్టు కావసరంలేదు. రాజ్యాంగం మీద నమ్మకంతో, రాజ్యాంగబద్ధంగానే విమర్శించవచ్చు. నక్సలైటు పార్టీల అజెండాకు రాజ్యాంగంలోని ఆదేశిక సూట్రాలకు పెట్టగా తేడా లేదని కన్నబీరాన్ చెప్పేవారు.

కానీ, ఆదేశిక సూట్రాలను చిత్రతుద్దిగా అమలు చేయడంలో రాజ్యాంగ వ్యవస్థలన్నీ విఫలం అయ్యాయి. ప్రజల సమన్యలను పరిష్కరించడంలో ఉదాసీనంగా వ్యవహారిస్తున్నాయి. ఈ పరిస్థితుల్లో ప్రజలు పోరాటాల ద్వారానే ఆదేశిక సూట్రాలను అమలు చేసుకోవాలన్నాడు. కన్నబీరాన్ ప్రజలు సంఘటితమవ్వడానికి, ఉద్యమించడానికి ప్రాథమిక హక్కులు - వాక్, స్వేచ్ఛ స్వాతంత్ర్యాలు అవసరం. సమానత్వం కోసం, సామాజిక న్యాయం కోసం శాంతియతంగా, చట్టబద్ధంగా, ప్రజాస్వామ్య వద్దతిలో ఉద్యమించిన పాలక వర్గాలు సహించే పరిస్థితిలో లేవు. వాటికే తీవ్రమైన నిర్భంధాన్ని అణచివేతను అమలుచేస్తున్నాయి. పోరాటాలు సాయుధ రూపం తీసుకోవడానికి ప్రభుత్వాలే కారణం.

రాజకీయ వైఫల్యం వలన రాజ్యాంగ సంక్లోభాలు ఏర్పడతాయి. ఎమర్జెన్సీలో రాజ్యాంగ వ్యవస్థలు ఎలా నిర్వీర్యమయిపోయాయో, న్యాయ వ్యవస్థకూడా ఎమర్జెన్సీని సమర్థించాల్సిన పరిస్థితి ఎందుకు వచ్చిందో చాలా ఆసక్తికరంగా కన్నబీరాన్ తన వ్యాసాల్లో వివరించారు. 1976 లో 42వ రాజ్యాంగాన్ని సవరించి ప్రత్యేకంగా ప్రాథమిక బాధ్యతలను పొందుపరిచారు. అదేవిధంగా ప్రాదేశికలో “సోషలిస్టు తరహా సమాజం” అని చేర్చారు.

ఈ సవరణలపై వ్యక్తానిస్తూ “రాజ్యాంగంలోకి మీరు ఒకవైపు బాధ్యతలను ప్రవేశపెట్టి మరొవైపు సోషలిజం ప్రవేశపెట్టారండి, ఇవి రెండూ కలిస్తే నేపనల్ సోషలిజం అవుతుమది. నేపనల్ సోషలిజం అంటే నా బీజం. హిట్లర్ అధికారాన్ని కైవసం చేసుకోవడానికి ఉపయోగించిన నినాదం అది. దాన్ని అమలు చేయడం అంత మంచిది

కాదు” అని చెప్పాడు. అంతే కాకుండా, “ప్రాథమిక విధుల గురించిన చర్చ, పోరుని బాధ్యతల గురించిన చర్చ ఎప్పుడు వస్తుందంటే ప్రాథమిక హక్కుల ఉలంఘన జరుగుతున్నప్పుడు, అణచివేత సాగుతున్నప్పుడు” అని ఎమర్జెన్సీ కాలంలో కొనసాగిన నియంత్రుత్త పాలన గురించి సులభంగా అర్థమయ్యేలా వివరించాడు.

పోరహక్కుల ఉద్యమ కార్యకర్తలు హక్కుల గురించి మాత్రమే మాట్లాడతారు. బాధ్యతల గురించి పట్టించుకోరు అనీ విమర్శ ఉంది. అలాగే నక్కలైట్లకు, దొంగలకు హక్కుల గురించి మాట్లాడతారు. మరి మా హక్కులూ.. అని పోలీసులు ప్రశ్నిస్తుంటారు. ఈ విమర్శలకు కన్నబిరాన్ న్యాయపరంగా, సవివరంగా జవాబు చెప్పాడు. “షైధాంతికంగా చూస్తే మీరు మీ ప్రాథమిక హక్కులను వినియోగిస్తున్నారండి ఇతరులు వారి ప్రాథమిక హక్కులను అనుభవించడానికి బాధ్యత పదుతున్నారన్నమాట. అంటే ఇతరుల హక్కుల పరిరక్షణ మీ బాధ్యత అవుతుంది. హక్కులకు బాధ్యతలకు మధ్య సంబంధాన్ని ఇట్లు అర్థం చేసుకోవాలి” అలాగే హక్కులు ఎవరికి అనే ప్రశ్న కంటే హక్కులు పోరులకు ఎందుకు అనే ప్రశ్న ప్రధానమైంది.” అని అంటారు.

చట్టబద్ధ పాలన;

కన్నబిరాన్కు చట్టబద్ధ పాలనపట్ల స్పృష్టమైన అభిప్రాయాలు ఉన్నాయి. చట్టబద్ధపాలన అంటే చట్టాల ద్వారా పాలన కాదు. ప్రివెంటివ్ డిటెన్సన్ చట్టాలు, టాడా, పోటా లాంటి చట్టాలు, ఊపా చట్టాలతో శాంతి బాధ్యతలను కాపొడబం, తీవ్రవాదాన్ని అణచివేయడం రూల్ ఆఫ్ లా కు వ్యతిరేకం. ఈ చట్టాలన్నీ రాజ్యాంగంలోని ఆర్డికల్స్ 14,19,21కు వ్యతిరేకం. అంతేకాకుండా, నిందితుడు తనపై ఆరోపించిన ఆరోపణలను, నిర్దోషిత్వాన్ని నిరూపించుకునే బాధ్యత ఉండని నేత విచారణలో నిబంధనలను ఉండడం రూల్ ఆఫ్ లా కు వ్యతిరేకం. చట్టబద్ధ పాలన అంటే సమన్యాయంగా అర్థం చేసుకోవాలి. మన పాలకులు, న్యాయ వ్యవస్థలు ఇంకా వలసవాద అలోచనల నుండి బయట పడలేదనీ, రూల్ ఆఫ్లా సంస్కృతి వారి మెదళ్లలోకి ఇంకి పోలేదని యాంత్రికంగా ఆలోచిస్తారని విమర్శించాడు. రూల్ ఆఫ్ లా అదే సిద్ధాంతాల చరిత్రను, దాని ప్రాధాన్యతకై అనేక వ్యాపాలు రాశాడు. రూల్ ఆఫ్ లా సిద్ధాంతం రాజ్యాధికారాన్ని అదుపు చేయడానికి ఉద్దేశించబడింది. చట్టం అందరికీ సమానంగా వర్తించాలనీ, సమన్యాయం జరగాలనే స్వాతంత్రం కులప్రాతిపదికమీద ఏర్పడిన మన అనమాన సమాజంలో చాలా అభ్యర్థికారులు విషయం అని వివరిస్తాడు. రాజ్యాంగంలోని విలువలకు, ఆదర్శాలకు సమాజంలోని వాస్తవ పరిస్థితులను వ్యవస్థలకు మధ్య వైరుధ్యం ఉంది. ఈ వైరుధ్యాల

ప్రత్యేకతను అర్థం చేసుకోవడం అవసరం. అప్పుడే గందరగోళం నుండి బయట పడతాం. చట్టం హక్కులను రక్కించడానికి, ఉలంఫుంచడానికి, స్వేచ్ఛ ఇప్పుడానికి నిరాకరించడానికి అధికారాన్ని పెంచడానికి దానిపై పరిమితులను విధించి, నియంత్రించడానికి, ఉద్యమాలను అణచివేయడానికి, అలాగే వరకట్టాలు, అత్యావారాలను నిరోధించడానికి సాధనంగా ఉపయోగపడుతుంది. ఈ ద్వంద్వేభరిని గతిత్యాక్రంగా ఆలోచించి, అవగాహన చేసుకోవడం, రూల్ అఫ్ లా ను గుడ్డిగా వ్యతిరేకించడం సరైన పద్ధతి కాదని కన్నాఖీరాన్ రచనల నుండి తెలుసుకోవచ్చు.

కోర్టులో విష్టవ యోధుడు

కోర్టులో కేసు గెలిచానని అనడం కంటే న్యాయం జరిగిందని అనడం సబబుగా ఉంటుందని కన్నాఖీరాన్ అనేవారు. కోర్టు ముందుకువచ్చే ప్రతి కేసును నిశితంగా పరిశీలిస్తే సామాజిక ఆర్థిక సంబంధాల్లో ఏర్పడిన వైరుధ్యం, లేదా ఘర్షణకు సంబంధించిన పార్శ్వం ఉంటుందని అది తీరక వివాదంగా కోర్టు ముందుకు వస్తుందని చెప్పేవాడు. ప్రతి చట్టం లేదా రూల్ ఉనికిలోకి రావటానికి భిన్నమైన సామాజిక వర్గాల మధ్య ఘర్షణ కారణం. సామాజిక కూర్చును చట్టం కొంతవరకు తీసుకువస్తుందని కన్నాఖీరాన్ అభిప్రాయం.

కోర్టుల్లో కేసుకు సంబంధించి వాడ ప్రతివాదనలు చేయడానికి దానికి సంబంధించిన విషయాలను త్రచ్చగా చదవాలి. కోర్టులో వాదించే ప్రతిభసు పెంచుకోవాలి. సరైన వ్యాపాం, ఎత్తగడలను ఎంచుకోవాలి. ఎలాంటి పరికరాలు, సైపణ్యం అవసరమా గుర్తించాలి. ఇలా కోర్టు వ్యవహోరం గురించి ఎన్నో విషయాలు జూనియర్ లాయర్లకు చెప్పేవాడు. ఆయన ప్రధానమైన కేసుల్లో చేసిన రాతపూర్వక వాదనలను చాలా విలువైన సమాచారాన్ని, జ్ఞానాన్ని ఇస్తాయి. అమెరికా, ఇంగ్లండులో అక్కడి కోర్టులు ఇచ్చిన తీర్పులను ఉటంకించేవాడు. వాటిని సేకరించి వాటి ప్రాథాన్వయిత గురించి జడ్డిలకు వివరించేవాడు. ఒక విధంగా జడ్డిలకు పాతాలు నేర్చేవాడు. అందుకే ఆయనంటే వారికి గౌరవం.

కన్నాఖీరాన్ హక్కుల న్యాయవాదిగా దేశంలోని నలుమూలలకు వెళ్ళి బాధితుల తరపున వాదించాడు. విజయాలు, ఓటములు చవిచూశారు. అయినా ఆయన ఎప్పుడూ నిరాశవడలేదు. ప్రజా న్యాయవాది ఎలా ఉండాలో ఆయనకు స్పష్టంగా తెలుసు. ఆర్డర్ కిన్నాయి చెప్పినట్లుగా

" The lawyers particular role in the system is to make it look good to provide atleast the appearance of justice, as one supreme

court opinion so comdidly put it. But it is this very role assigned to the lawyer to be particularly effictive at the present moment in a struggle to safeguard and to pressur these forms as the ruling class moves out of fear and desperation to abondon them and destroy them. But this requires flexibility, skill and above all, understanding on the part of the radical lawyer. He or She must find every opportunity to excpose, within the framework of the judicial area, itself, the extraordinaty fact that the rulers and their servants in the judicial system, be they prosemters, judges, are turning upon their own system, are abondoning their own started rules, designed in a bygone age to embody the then revolutionary principles of fairness, equality, justice and liberty"

మన రాష్ట్రంలో ప్రభుత్వం విప్పవకారులపై పెట్టిన అన్ని కేసులను వాదించాడు. మొదట్లో చట్టం, కోర్టులు పట్ల విప్పవకారులకు తృణీకరభావం ఉండేది. ఇది సరైన అలోచన కాదని కన్నబీరాన్ అభిప్రాయం. అవగాహన లోపం వల్లనే విప్పవకారులు 'కోర్టులను బహిష్కరించండి' అని పిలుపు ఇచ్చారు. ఆ తర్వాత మార్చుకున్నారు. చరిత్రలో అనమ్ముతివాదులు, విప్పవకారులు తపు అజెండాను ముందుకు తీసుకుపోవడానికి బార్బువా న్యాయ సిద్ధాంతాన్ని భావజాలాన్ని ఉపయోగించుకున్నారు. స్వేచ్ఛ, స్వాతంత్ర్యాలు (సమానత్వం అనే భావనలు బార్బువా విప్పవం నుండి ముందుకు వచ్చాయి. వాటిని గ్యారంటీ చేయడానికి రాజ్యంగం ద్వారా పొలకులు ప్రజలకు వాగ్దానం చేశారు. కాని విప్పవంలో వాటిని వారు అమలు చేయరు. ఆదర్శాలకు, అచరణకు మధ్య వైరుధ్యం ఉంటుంది. బార్బువా న్యాయ సిద్ధాంతం దాని భావజాలంతోనే రాజ్యాధికారాన్ని, రాజ్యంగ యంత్రాన్ని ప్రశ్నించవచ్చు. ఈ దృష్టితోనే దేశ ప్రభుత్వం మొహిన కుట్ట, రాజద్రోహం కేసులను కోర్టుల్లో ప్రశ్నించవచ్చు. విప్పవకారుల కేసులను వాదించవచ్చు. జైళ్ళ నుండి విడిపించవచ్చు. న్యాయ సిద్ధాంతాలను కోర్టుల్లో వ్యాప్తశ్రుకంగా ఉపయోగించుకోవచ్చు. ఈ దృక్పథంలోనే కన్నబీరాన్ విప్పవకారులను ఎంతో మందిని జైలు నుండి విడిపించగలిగాడు. ఆయన మాటల్లోనే "ప్రతి నిర్వంధం విషయంలోను ఇమిడిషన్ చట్టపరమైన విషయాలను లేవనెత్తడం నా పని అది అయితే

కొట్టివేయబడేది. తీర్పు ఫుల్ బెంచికి రెఫర్ చేయబడేది. పెద్దగా విజయం సాధించిన ఏమీ లేదు. గాని, రాజ్యంగం గురించి ప్రాథమిక హక్కుల గురించి చర్చను న్యాయస్థానాల్లో ఎడతెగకుండా సాగించడం సాధ్యమైంది" కోర్టులు అన్ని సమస్యలకు

పరిష్కారం చూపలేవు. వాటికి అనేక పరిమితులు ఉన్నాయి. అందుకే కోర్టులను పోరాట కేంద్రాలుగా మలచుకోవడం, బాధితులకు న్యాయం చేయడం ప్రజా న్యాయవాది కర్తవ్యంగా ఉంటుందని కన్నబిరాన్ ఆచరణ తెలియజేస్తుంది. కానీ ప్రైకోర్టులో బాధితుల తరపున వాదించాలని కోరితే ఆయన బీర్చు పడేవాడు. జిల్లా కోర్టుల్లో కూడా ప్రయత్నించాలని నలహా ఇచ్చేవాడు. జిల్లాలో హ్యామన్ రైట్స్ కోర్టులో కేసులు వేయండని పురమాయించేవాడు. ఎందుకంటే కోర్టుల పరిమితులు కూడా ఆయనకు స్ఫుర్తించాలని వాటిని వ్యాపోత్సుకంగా ఉపయోగించుకోవాలనేవాడు. ‘నీలాగ నీతర్వాత కోర్టుల్లో పనిచేయడానికి ఎవరున్నారని, నీ వారసత్వాన్ని ఎవరు అని అడిగితే ఎవరు లేరని సమాధానం ఇప్పుడున్న యువన్యాయవాదులకు నిబధ్యత లేదు. ప్రొఫెషనల్ ఎథిక్స్ పట్ల పట్టింపు లేదు అనేవారు. కానీ ఇది పూర్తిగా నిజం కాదనిపిస్తుంది. ఆయన దగ్గర జానియర్గా పనిచేయాలని చాలామందికి ఆశ ఉండేది. ఆయన పెట్టిన ప్రమాణాలకు వారు తట్టుకోలేకపోవచ్చకాని చారిత్రక అవసరాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని ఓర్పుతో జీడార్యంతో కొంతమంది ప్రజా న్యాయవాదులుగా తీర్చిదిద్దే అవకాశం ఉండేది. చరిత్ర ఏ కాలానికి అవసరమైన నాయకులను, కార్యకర్తలను సృష్టించుకుంటుంది. కన్నబిరాన్ బాధితుల అవసరాన్ని తీర్చి అమరుడయ్యాడు. ఆయన ఆశయాలను ముందుకు తీసుకుపోయే తరం కూడా ఎదుగతు ఉంది. వీరిని ప్రోత్సహించడం, సహకరించడం ద్వారా కన్నబిరాన్ ఆశయాలను ఆచరణలో ముందుకు తీసుకుపోవాలి.

- ప్రొ॥ ఎస్. శేషయ్య

ప్రజాస్వేచ్ఛ, జనవరి, 2011

తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్ ప్రచురిస్తున్న మనిషి, నెగడులో
అచ్చవుతున్న రచనలలో వ్యక్తమైన అభిప్రాయాలన్నిటితో
తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్ సంపాదకులకు ఏకీభావం
ఉండనవసరం లేదు. తెలంగాణ ఉద్యమానికి ఊతం
ఇచ్చేటటువంటి అభిప్రాయాలను, వ్యాసాలను
ప్రజల ముందుకు తీసుకువెళ్ళడం మాత్రమే
తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్ తన బాధ్యతగా తీసుకుంది.

మనందరి మనిషి

చుట్టుపు చూపుగా డిసెంబర్ రెండో వారంలో సిటీకి వెళ్ళా. ‘కన్నబీరాన్నను కలవకుండా వెళ్ళకు. తప్పకుండా కలువు. చాలా సంతోషపడతాడు’ అన్నాడు వరవరరావు. ‘మీరు వెళ్ళి ఉన్నంతనేపు ఉల్లాసంగా గడపండి. మరీ ఎక్కువనేపు ఉండకండి’ అన్నది ఓల్లా. వారిద్దరి హిత వచొలు మనసులో ఉంచుకుని డిసెంబర్ 9వ తేదీన ఆయన్ని కలిశా. అప్పి, ఇప్పి మాట్లాడేసుకున్నా. బుగ్గమీద ముద్దుపెట్టుకుని తిరుగుముఖం పట్టాను. మంచి పని చేశావంది వసంతలక్షీ.

మా ఇద్దరి మధ్య ‘మీరూ, గారూ’ లేవు ‘నువ్వు’, ‘నువ్వు’ అనుకునేవాళ్ళం. తాను ‘చలసాని’ అనేవాడు. నేను ‘కన్నా’ అని పిలిచేవాడిని. మాది నాలుగు దశాబ్దాలమైతి. ‘60ల తరువాత రావి సుబ్బారావు క్లిండరు గారితో కలిసి పనిచేశాడు కన్నా. ఈ సుబ్బారావు గారిది కృష్ణా జిల్లా. ఉమ్మడి కమ్మానిస్టు ఉద్యమ నేపథ్యం నాలాగానే. అప్పుడప్పుడు ఈ రావి సుబ్బారావుగారి జ్ఞాపకాలు నెమరేసుకునేవాళ్ళం. సహజంగానే విరసం తరువాత మా అనుబంధం బలపడింది. మా కేసులన్నీ ఆయనే చేసేవారు. ఆయనకి మేమేనాడు ఏమీ ఇప్పుడేదు. మనిషిని ప్రేమించి, ఆదుకునే స్వభావం కన్నాలో పూరాగా ఉంది. ఎదుటి వారి ఇబ్బందులు, ఇక్కణ్ణు పట్టించుకునే స్వభావం ఆయనలో నిండుగా ఉంది. బాలగోపాల్ భిద్రత గురించి, వరవరరావు క్లేమం గురించి తపించిపోయేవాడు. ఒకసారి వద్దన్న వినకుండా శ్రీకాకుళం ప్రయాణం కట్టడు బాలగోపాల్. వెంటనే నాకు ఫోన్ చేశాడు. కొత్తగూడెంలో బాలగోపాల్ మీద ‘హత్యాచారం’ జరిగినప్పుడు కన్నా ఎంత కలవరపడ్డాడో మాకు తెలుసు. అప్పుడుకూడా బాలగోపాల్ బిపి నార్కుల్గా ఉండంటే అతనికి అలాగే ఉంటుంది. కాని మనకి మాత్రం ఆదుర్భాతో పెరుగుతోంది’ అని ఎత్తిపొడిచాడు.

అలాగే వరవరరావు ఒంటరిగా జైల్లో ఉన్నప్పుడు కన్నా ఎంత తపించిపోయేవాడో తలుమకుంటే గుండె బరువెక్కుతుంది. ఆ కేసులో నేను ముద్దాయిని కాకపోయినా ప్రతి వాయిదాకి తప్పనిసరిగా విశాఖ నుంచి వచ్చేవాడిని. కోర్టులో కన్నా కలిసేవాడు. ఒకసారి ‘సాయంత్రం మా ఇంటికి రా. మనం మాట్లాడుకోవాలి’ అని పురమాయించాడు. రాత్రి

కాస్త, ఆలస్యంగా వెళ్లా. తిట్టిన తిట్టు తిట్టుకుండా నన్ను దులిపి పారేశాడు. అంతా ఒంటరిగా ఒదిలివేశానని కన్నా ఆగ్రహం. కళ్ళెదుట నేనే కనిపిస్తున్నాను గనక నన్ను కడిగిపారేశాడు. నేను కోపగించుకోలేదు ఇనుమంత కూడా. సంస్థ పరంగా తప్పులు జరిగినంత తేలిగ్గా వాటి దిద్దుబాటు జరగదు.

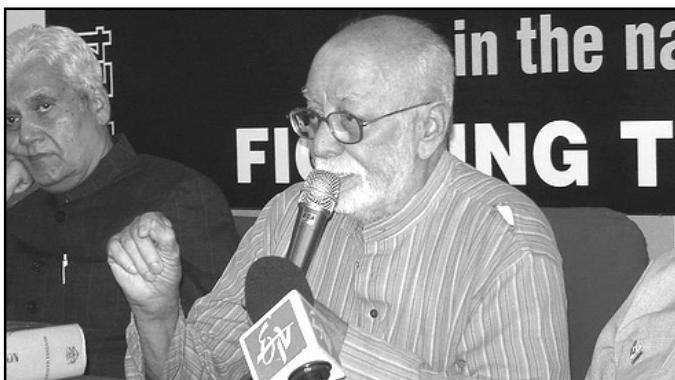
అప్పుడప్పుడూ మా మధ్యన సిద్ధాంత చర్చలు తీవ్రంగా జరుగుతూ ఉండేవి. ఉద్యమంలోని ఒడిదుడుకులు మమ్మల్ని బాగా కలవరపెట్టేవి. రాజ్యంగం పట్లా, చట్టల పట్ల, కోర్టుల పట్లా నెగిటివ్ ట్రైబురి సమర్థనీయం కాదని గట్టిగా వాదించేవాడు.

ఎక్కువగా ఒక వాదన చేస్తుండేవాడు. 'తెల్లవాడు ఓ శతాబ్దం పాటు మన నెత్తినెక్కి తొక్కిన మాట నిజమే. అయినా ఇవాళ మనకు దక్కిన కొద్దిపాటి హక్కు అయినా వాళ్ళ చలవే. వాటికోసం ఇంగ్లాండు ప్రజలు కొన్నేళ్ళపాటు నిర్విరామంగానే పోరాదారు. అవి మనకండాయి. మాగ్నూ కార్బూ (1215) ఎలా మరవగలం' అని పొంగిపోయేవాడు. మార్పిస్తూ సిద్ధాంతం గురించీ ఉద్యమ ఆటుపోట్ల గురించి తీవ్రస్థాయిలోనే చర్చించుకునేవాళ్ళం. ఉద్యమాన్ని పాజిటివ్గానే చూసేవాడు. కొన్ని విమర్శలు ఉన్నప్పటికీ అలాగే అమరుల పట్ల చాలా ప్రేమాభిమానాలుండేవి.

బ్రోక్కుడు కనుమరుగయిపోతున్నారు. వారి జీవిత విలువలు సంతరించుకొని కాపాడుకుని పరిష్కరించుకుని ముందుకు సాగడమే కన్నాకి సరైన నివాళి.

- చలసాని ప్రసాద్

అంధ్రజ్యోతి, 14.01.2011

*K G Kannabiran speaking at the Independent Peoples' Tribunal on the Atrocities Committed against Minorities in the Name Of Fighting Terrorism",
(Hyderabad, 22-24 August 2008). [TCN photo]*

నిజమైన ప్రజల మనిషి కన్నబిరాన్

క జి కన్నబిరాన్ లక్షలాదిమంది ప్రజల ప్రేమనూ, అభిమానాన్ని చూరగొన్న నిజమైన ప్రజల మనిషి. ఆధునిక తెలుగు సామాజిక జీవితంలో ప్రజల మనిషి అనే విశేషణానికి సంపూర్ణంగా సరిపోయే అతి కొద్దిమందిలో ఆయన ఒకరు. నాలుగు దశాబ్దాలకు పైగా అంధ్రప్రదేశ్‌లోగానే, దేశప్యాప్తంగా గాని ప్రాథమిక హక్కులు కోల్పోయిన ప్రతిమనిషి, అధికారం చేతిలో, పోలీసుల చేతిలో దౌర్జన్యాన్నికి గురయిన ప్రతి మనిషి ఆయనను తలచుకుని ఉంటారు. ఆయన సహాయం కోరి ఉంటారు. న్యాయవాదిగానూ, ఉద్యమ కార్యకర్తగానూ, మంచి మనిషిగానూ ఆయన అందించిన సహాయం పొంది ఉంటారు. ఎన్నో రెండు సంవత్సరాల సంపన్నమైన, సార్థకమైన నిండు జీవితంలో అరవై సంవత్సరాలకు పైగా ఆయన ప్రజా ఉద్యమలలో, ప్రజల హక్కుల పరిరక్షలో, ప్రజాస్ాధారిత విలువలను పెంపొందించే కృషిలో నిరంతరం పాలుపంచుకున్నారు. సమాజంలో అణగారిన, అణిచేతకు గురవుతున్న, పోరాదుతున్న ప్రజలకూ, వర్గాలకూ అలా పెద్దదిక్కుగూ నిలబడిన కన్నబిరాన్ 2010 డిసెంబర్ 30న తుదిశ్యాస విడిచారు.

తెలుగు సమాజానికి, పోరహక్కుల ఉద్యమానికి, మొత్తంగా భారత పీడిత ప్రజా ఉద్యమాలకూ కన్నబిరాన్ అందించిన కానుకలు అపారమైనవి, అద్భుతమైనవి. అంధ్రప్రదేశ్ పోరహక్కుల సంఘానికి అత్యంత కీలకమైన, నిర్వంధ భరితమైన కాలంలో ఆయన 1978 నుంచి 1993 దాకా పదిహేను సంవత్సరాలపాటు అధ్యక్షుడిగా రాష్ట్రంలోనూ, దేశంలోనూ త్రేడ్ యూనియన్, ఉద్యోగుల, దళితుల, ఆదివాసుల, మత మైనారిటీల, జాతి విముక్తి పోరాటాల, విషాధ్యమాల హక్కులను పరిరక్షించే వందలాది కేసులలో 1960ల మధ్యనుంచీ కూడ ఆయన తన న్యాయశాస్త్ర నైపుణ్యాన్ని, వాదనా పటిమను అందజేస్తూ వచ్చారు. నక్సలైట్ న్యాయవాదిగా పేరు తెచ్చుకునేంతగా నక్సలైట్ కేసులు వాదించడం మాత్రమే కాక, నక్సలైట్లమీద సాగిన, సాగుతున్న నిర్వంధకాండను ఎదిరించడంలో, ప్రపంచం దృష్టికి తేవడంలో ఆయన అనస్య సార్థకమైన కృషి చేశారు. దజ్ఞకొద్ది బూటకపు ఎన్కోంటర్ ఫుటనల మీద నిజనిర్ధారణ బృందాలలో పాల్గొని ఎన్కోంటర్ కట్టుకథల బూటకత్వాన్ని బహిర్గతం చేశారు. తార్కుండే కమిటీ, జస్టిస్

భార్వా కమిషన్, జాతీయ మానవహక్కుల సంఘం, మెజస్టీరియల్ విచారణలు, న్యాయవిచారణలు, జిల్లా కోర్టులు, రాష్ట్రాల పైకోర్టులు, సుప్రీంకోర్టు - ప్రతి న్యాయవేదిక మీదా ఆయన ఎన్కొంటర్ హత్యల కేసులు వాదించారు. ప్రతి ఎన్కొంటర్ ఫుటననూ హత్యకేసుగా నమోదు చేయాలని, అత్యరక్షణార్దమే కాల్పులు జరిపామని రుజువు చేసుకునే బాధ్యత పోలీసులదేనని పైకోర్టు తీర్పు రావడానికి ప్రథాన కృషి కన్నబిరాన్దే. ఎన్నో లాక్వె మరణాల కేసులను కూడ ఆయన చేపట్టి, పోలీసుల దుర్మార్గాన్ని ప్రజల దృష్టికి తెచ్చారు. ప్రజలమీద ప్రభుత్వాలు, పోలీసులు, పాలకవర్గాలు, ఆధిపత్య శక్తులు చేసే ప్రతి అక్రమాన్ని, దౌర్జన్యాన్ని ప్రశ్నించారు. బ్రిటిష్ వలసవాద పాలకులు తయారు చేసిన చట్టాలను 1947 తర్వాత, మరీ ముఖ్యంగా 1950 రాజ్యంగం తర్వాత యథాతథంగా వాడుకోవడం అప్రజాస్తామికమని, ప్రజావ్యతిరేకమని ఆయన వాదించేవారు. ప్రభుత్వ వ్యతిరేకులందరినీ కుట్రాదారులుగా, రాజద్రోహులుగా అభివర్తించే వలసవాద రాజ్య హింసా విధానం ఇంకానా ఇక్కపై చెల్లదు అని ఆయన ప్రతిచోటూ ఎలుగిత్తారు. భారత రాజ్యంగం కేవలం పుస్తకం కాదనీ, అది భారత ప్రజలు సాగించిన వలసవాద వ్యతిరేక ఉద్యము ఆకాంక్షల ఫలితమనీ ఆయన అనేవారు. ఆ ఆకాంక్షలు ప్రవేశికలో, ప్రాథమిక హక్కులలో, ఆదేశిక సూత్రాలలో ఉన్నాయనీ వాతిని కాపాడని ప్రభుత్వాలపై తిరగబడే హక్కు ప్రాథమిక హక్కులనూ, ఆదేశిక సూత్రాలనూ సంపూర్ణంగా అమలు జరపాలనీ, చట్టబద్ధపాలనను నెలకొల్పాలనీ, ఏపక్కర్చికీ, ముఖ్యంగా ఆధికారంలో ఉన్నవారికి, శిక్షాతీత హింసా ప్రవృత్తికి అవకాశం లేకుండా చేయాలనీ, ప్రభుత్వ విధానాలను విమర్శించే, ఎదిరించే హక్కు ప్రజలకు ఉన్నదని గుర్తించి గౌరవించాలనీ, వ్యక్తిగత ప్రవర్తనలో ప్రజాస్తామిక విలువలను పాటించాలని ఆయన జీవితాంతం మాటల్దారు., వాదించారు, రాశారు, అక్షరాలా ఆ విలువలను పాటిస్తూ జీవించారు.

కన్నబిరాన్ జీవితం చాల పైవిధ్యభరితమైనది. ఎన్నోన్నో రంగాల జీవితానుభవాలు కలగలిసినది. మధ్యతరగతి బ్రాహ్మణ కుటుంబంలో పుట్టి, తల్లి పోషణలో పేదరికం అనుభవించవలసి వచ్చి, చిన్ననాటనే కులాచారాలపట్ల ఏవగింపు కలిగి, సామాజిక న్యాయ ఆకాంక్షలను ఆకలింపు చేసుకున్న వ్యక్తిగా ఆయన జీవితంలో పాటించిన చాల విలువలకు పునాది బాల్య, కౌమార దశలలోనే పడింది. చదువరిగా, రచయితగా, వేలాదిమంది క్లెంట్లకు న్యాయసహాయం అందించిన న్యాయవాదిగా, డజనుకుపైగా న్యాయవాదులకు నేరుగానూ, కొన్ని డజన్ల న్యాయవాదులకు పరోక్షంగానూ సీనియర్గా, పోరహక్కుల ఉద్యమకారుడిగా, వక్తగా, అధికారాన్ని ప్రతిఫుటించిన సాహసిగా, ప్రజా ఉద్యమాల సహచరుడిగా, తాత్త్వికస్థాయిలో మార్పిస్తుగా, ప్రతి అప్రజాస్తామిక ప్రవర్తననూ

విమర్శించినవాడిగా ఆయనలో ఎన్ని కోణాల, పారల విశాలమైన జీవితం ఉన్నదంటే, అ విస్తారమైన జీవితాన్ని ఒక వ్యాసంలో పట్టుకోవడం సాధ్యం కాదు. నిజానికి 500 పేజిలు సాగిన ఆయన ఆత్మకథాత్మక సామాజిక చిత్రం ‘24 గంటలు’ గాని, ఆయన ఇంగ్లీషు వ్యాస సంకలనం ‘వేజెస్ ఆఫ్ ఇంప్యూనిటీ’ గాని, ఆయన జీవితంలో పదో వంతును కూడ పట్టుకోలేకపోయాయి. ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే ఆయన జీవితం 1960ల తర్వాత సామాజిక చరిత్రక దర్శణం. తెలుగుసిమలో మొత్తంగానూ, దేశవ్యాప్తంగా ప్రజా ఉద్యమాల విషయంలోనూ సాగిన సామాజిక పరిణామాలన్నిటికి ఆయన సాక్షి, భాగస్వామి, విమర్శకుడు.

1929 నవంబర్ 9న మధుందైలో జన్మించిన కన్నబిరాన్ బాల్యం సికిందరాబాదులోనూ, పారశాల విద్య సికిందరాబాదు, నెల్లూరులోనూ గడిచాయి. ఇంటర్లీషయట్, బి ఎ (ఆనస్), ఎల్ ఎల్ బి మద్రాసులో చదువుకున్నారు. మద్రాసు హైకోర్టులో 1954 చివరిలో న్యాయవాద వృత్తిలో ప్రవేశించి 1960లో హైదరాబాద్ కు మారారు. చిన్ననాటి ప్రభావాల వల్ల, సోదరులిద్దరూ కమ్యూనిస్టు రాజకీయాల్లో, ట్రైడ్ యూనియన్ కార్యకలాపాలలో ఉండడంవల్ల ఆయన హైదరాబాదు న్యాయవాద జీవితం కార్యకర్మపు కేసులతో, సింగరేణి బొగ్గుగని కార్యకుల కేసులతో ప్రారంభమయింది. భారత-చైనా యుద్ధ సమయంలో చైనాను సమర్థించారనే ఆరోపణతో 1964లో కమ్యూనిస్టు పార్టీ నాయకులలో కొందరిని అరెస్టు చేసినప్పుడు పొరుహక్కుల సంఘం ఏర్పాటు చేయడానికి జరిగిన ప్రయత్నాలలో కన్నబిరాన్ భాగమయ్యారు. కానీ కొద్దికాలానికి భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీలో చీలిక రావడంతో అసలు ఆ ప్రయత్నాలే ఆగిపోయాయి. తర్వాత 1969-70లలో నక్కల్చరీ పంథాలో సాగుతున్న శ్రీకాకుళ గిరిజనోద్యమంపై భయంకరమైన అణచివేత, ఎన్కోంటర్లు, అరెస్టులు, చిత్రపాంసలు మొదలయినప్పుడు, వెంపటాపు సత్యనారాయ, ఆదిభట్ట కైలాసంతో సహా శ్రీకాకుళం విష్ణవాకరులమీద పొర్చుతీపురం కుట్టకేసు, తరిమెల నాగిరెడ్డి, దేవులపల్లి వెంకటేశ్వరరావు తదితరులపై హైదరాబాదు కుట్టకేసు, ప్రారంభమయినప్పుడు రాష్ట్రవ్యాప్తంగా ఏర్పడిన డిఫెన్స్ కమిటీల ప్రయత్నాలలో ఆయన భాగమయ్యారు.

ఆ క్రమంలోనే ఆయనే చెప్పుకున్నట్టు ఆయనను విష్ణవోద్యమం వైపు నడిపించినవి విష్ణవ సాహిత్యం మీద, విష్ణవ సాహిత్యకారులమీద వచ్చిన రెండు కేసులు. విష్ణవ రచయితల సంఘం ఏర్పడిన రోజున (4 జూలై 1970) వెలువడిన మార్చి, విరసం మొదటి మహాసభల సందర్భంగా (9-10 అక్టోబర్ 1970) వెలువడిన రుంగు, లే కవితా సంకలనాలను ప్రభుత్వం నిషేధించినప్పుడు, కన్నబిరాన్ మార్చి, లే ల నిషేధాన్ని

సవాల్ చేస్తూ వాదించారు. రాష్ట్ర పైకోర్సు మార్చి పై నిషేధాన్ని ఆమోదిస్తూ, లే పై నిషేధాన్ని కొట్టివేసింది. అంతకు ముందే విరసం నాయకులు జ్యోలాముఖీ, నిఖిలేశ్వర్, చెరబండరాజులను ప్రివెంటివ్ డిటోస్స్ చట్టం కింద నిర్వందించారు. కన్నబిరాన్ దగ్గర అప్పుడు జూనియర్ గా పనిచేస్తుండిన ఒక న్యాయవాదికి జ్యోలాముఖీ బంధువు కావడం వల్ల ఆ కేసు కన్నబిరాన్ చేపట్టారు. అసలు ప్రివెంటివ్ డిటోస్స్ చట్టం భారత రాజ్యంగ స్వార్థికి విరుద్ధమని, అందువల్ల దానికింద ఎవరినీ నిర్వందించడానికి వీలులేదని కన్నబిరాన్ వాదించారు. ఆ వాదనల ఘలితంగా జస్టిస్ చిన్సప్ప రెడ్డి, జస్టిస్ ఎ.డి.వి. రెడ్డి ‘రాజకీయ విశ్వాసాలు కలిగి ఉన్నందుకు, అవి ప్రకటించినందుకు ఎవరినీ నిర్వందించడానికి వీలు లేదు’ అని సుప్రసిద్ధమైన తీర్పు ఇచ్చారు. అసలు ఈ వాదనల వల్ల పి.డి. చట్టం రద్దుయిపోవలసి వచ్చింది. ఆ తర్వాత వరుసలో వచ్చిన అన్ని దమన చట్టాలకూ - అంతరంగిక భద్రతా చట్టం, జాతీయ భద్రతా చట్టం, పెర్రిస్ట్ అండ్ డిప్రస్టివ్ ఆక్షివిటీస్ (ప్రివెన్స్) యాక్ట్ (టూడా), ప్రివెస్స్ యాక్ట్ ఆఫ్ పెర్రిజం యాక్ట్ (పోటా), అన్ లాపుల్ యాక్టివిటీస్ (ప్రివెన్స్) యాక్ట్ (ఊపా), కల్బోలిత ప్రాంతాల చట్టం, ప్రజా భద్రతా చట్టం, సాయుధదళాల ప్రత్యేక అధికారాల చట్టం, వైరా అన్నిటికి - వ్యతిరేకంగా న్యాయస్థానాలలో వాదించిన, సమాజంలో పోరాటిన ఆతి కొద్దిమందిలో కన్నబిరాన్ ఒకరు.

కొమారదశ సుంచే విపరీతంగా అధ్యయనం చేసే అలవాటున్న కన్నబిరాన్ న్యాయశాస్త్రం, చట్టం మాత్రమే కాక, కవిత్వం, సవల, రాజకీయార్థశాస్త్రం, తత్వశాస్త్రం, రాజకీయాలు, చరిత్ర, మార్కెట్జం కూడా చదువుకున్నారు. తన అధ్యయనం సుంచి ఆయన కేవలం జ్ఞాపకం మీదనే విపరీతంగా ఉటంకిస్తూ ఉండేవారు. అలాగే, విష్వవ సాహిత్య కేసులతో విష్వవ సాహిత్యాన్ని, విష్వవోద్యమాన్ని కూడా సన్నిహితంగా నిశితంగా అధ్యయనం చేశారు. 1970-75 మధ్య చెరబండరాజు రాసి, కోర్సులలో పాడుతుండిన ఎన్నో పాటలను కన్నబిరాన్ చాల తరచుగా గుర్తు తెచ్చుకుంటూ ఉండేవారు. భూమయ్య, కిష్ణగాంధీల ఉరిశిక్షకు వ్యతిరేకంగా జరిగిన అందోళనలోనూ, రెండవసారి ఉరిశిక్ష అమలు ప్రయత్నాన్ని అడ్డుకోవడంలోనూ ఆయనకు వ్యక్తిగత పాత్ర ఉంది. దానితో తెలంగాణలో జరుగుతున్న రైతాంగ విష్వవోద్యమంతో ఆయన సంబంధం మరింత గాఢమయింది. రైతాంగ విష్వవోద్యమ కార్యకర్తలుగా ఉరికంబం ఎక్కువలసి వచ్చిన ఆ ఇద్దరితో ప్రత్యక్ష సంబంధం వల్ల, మరణశిక్ష అమానుషమైనదనే అవగాహన వల్ల ఆయన మరణశిక్షకు వ్యతిరేకంగా చాల కృషి చేశారు.

ఈక ఎమరైస్నీ లో దేశమే చీకటి కొట్టుగా మారిపోయినప్పుడు, వేలాది మంది

జైళ్ళలో మగిపోతున్నప్పుడు ఆ ఎమర్జెన్సీని సమర్థించిందన్న కారణంతో నిపిటతో అప్పటివరకూ ఉన్న సంబంధాన్ని కూడా ఆయన తెంచుకున్నారు. ఒకవైపు రాజకీయ విశ్వాసాలలో అంత ధృఢంగా ఉంటూనే, శారహక్కుల ఉల్లంఘనకు గురి అయినవారు ఎవరయినా సరే వారి శారహక్కులను పరిరక్షించడం తన బాధ్యత అని ఆయన చాల విశాల ధృక్షథంతో అనుకున్నారు. అందుకే ఎమర్జెన్సీలో రాష్ట్రీయ స్వయం సేవక్ సంఘు కార్యకర్తల నుంచి మార్చిప్పు లెనినిస్టు పార్టీ కార్యకర్తలదాకా ప్రతి ఒక్కరూ తమ న్యాయాది కన్నబిరాన్ అని చెప్పే పరిస్థితి వచ్చింది. ఎమర్జెన్సీలో ఆయన ఒంటి చేతిమీద వందలాది రిట్ పిటిపస్సు వేసి ఏదో ఒక స్థాయిలో భైదిల హక్కులను కాపాడడానికి ప్రయత్నించారు.

ఎమర్జెన్సీలో ఏకైక ప్రతిపక్ష న్యాయాదిగా ఆయన చేసిన ఈ కృషి వల్లనే, ఎమర్జెన్సీ అనంతరం ఆయనకు దేశవ్యాప్తంగానే శారహక్కుల ఉద్యమ నాయకత్వ బాధ్యతలు వచ్చాయ. ఎమర్జెన్సీలో రాష్ట్రంలో జిరిగిన ఎన్కోంటర్ హత్యల నిజానిజాలను నిర్దారించడానికి జయప్రకాశ్ నారాయణ్ నియమించిన తార్మండే కమిటీకి ఆయన కార్యదర్శిగా పనిచేశారు. తార్మండే కమిటీ బూటకపు ఎన్కోంటర్లుగా నిర్దారించిన కేసులలో నుంచి మూడు కేసులపై విచారణ జరపడానికి జస్టిస్ వశిష్ట భార్వ నాయకత్వాన న్యాయాదిచారణ కమిషన్ ఏర్పడినప్పుడు దాని ముందర వాదనలు వినిపించారు.

ఈలోగా 1978 ఏప్రిల్లో వరంగల్లో జిరిగిన ఆంధ్రప్రదేశ్ శారహక్కుల సంఘం రెండవ మహాసభల్లో ఆయన అధ్యక్షుడుగా ఎన్నికయ్యారు. ఆ తర్వాత పదిహేను సంవత్సరాలలో ఒకవైపు ప్రజా ఉద్యమ విస్తరణనూ, దానిపై కాంగ్రెస్, తెలుగుదేశం ప్రభుత్వాలు సాగించిన భయంకరమైన అణచివేతనూ ఆయన దగ్గరి నుంచి చూశారు. ప్రజా ఉద్యమానికి అండగా నిలిచారు. ప్రజల హక్కులను కాపాడడానికి తన శక్తి యుక్కలన్నిటినీ వెచ్చించారు. పాలకుల, పోలీసుల అత్యాచారాలను ఎదుర్కొన్నారు. ఒక దశలో రాష్ట్రంలో నిజమైన ప్రతిపక్షం ఆంధ్రప్రదేశ్ శారహక్కుల సంఘం మాత్రమే అనే అభిప్రాయం కలిగేటం పెద్ద ఎత్తున ఆయన పనిచేశారు, సంస్థ చేత పనిచేయించారు. గత పది, పదిహేను సంవత్సరాలుగా న్యాయాద వ్యతిస్థితిని, ఆఫీసును క్రమక్రమంగా తగ్గిస్తు వచ్చినా, ఆరోగ్యం సకరించకపోయినా, శారహక్కుల పరిరక్షణ కోసం నిరంతరం తపన పదుతూ వచ్చారు. ప్రజాస్యామ్య విలువలకు ఎక్కడ భంగం వాటేల్చినా, ప్రాథమిక హక్కుల ఉల్లంఘన ఎక్కడ జిరిగినా తక్షణమే స్పందించేవారిలో ఆయన మొదట ఉండేవారు. అందువల్లనే దేశవ్యాప్తంగా కూడా ఎన్నో కేసుల్లో ఆయా ప్రజాసమూహాలు, ప్రజా సంస్థలు, ఉద్యమాలు ఆయన సహాయం కోరుతూ వచ్చాయి. ఈశాస్య భారత జాతుల పోరాటాలు, పశ్చిమ బెంగాల్ ఎన్కోంటర్లు, ఉత్తరప్రదేశ్లో మానవహక్కుల కమిషన్ ఏర్పాటు, కాశీర్

ప్రజల మీద సైన్యం అత్యచారాలు, పంజాబ్ యువకులపై ప్రభుత్వ దమనకాండ, డిల్లీలో సిక్కుల ఊచకోత, పార్దమెంటు దాడి కేసు పేరుతో అమాయకులపై వేధింపులు, గుజరాత్ మారణకాండ, బొంబాయిలో ముస్లింల మీద అత్యచారాలు, కర్నాటకలో వీరపున్ అనుచరుల పేరుమీద అదివాసులపై దాడులు, తమిళనాడులో శ్రీలంక కాందిశీకులపై దాడులు, ఒడిషాలో క్రిస్తులపై దాడులు - ఆయన స్పుందించని పౌరహక్కుల ఉల్లంఘన ఘటనలు దాదాపు లేవనే చెప్పాలి. ఆరోగ్యం సహకరించినంతవరకూ, చివరి నిమిషం దాకా కుదా ఆయ పౌరహక్కుల పరిరక్షణ కృషిని సాగిస్తూనే వచ్చారు.

న్యాయువాదిగానైనా, పౌరహక్కుల ఉద్యమకారుడిగానైనా ఆయన సామాజిక జీవితపు మొదలూ తుదీ చూస్తే ఆయన హృదయం అవగతమవుతుంది. మద్రాసు పైకోర్టులో న్యాయవాద వ్యత్పిలో ప్రవేశించిన తొలిరోజుల్లో 1955-56ల్లోనే ఆయన చేసిన కేసులలో ఒకటి ఆసియా బేగంది. దేశ విభజన తర్వాత పాకిస్తాన్లో మంచి బతుకు ఉంటుందేమాననే ఆశతో వెళ్లి, ఆ ఆశ నిరాశ కాగా వెనక్కి వచ్చిన ట్రై ఆమె. తిరిగి వస్తున్నప్పుడు సరిహద్దు దగ్గర అధికారులు ఆమె చేతుల్లో ఒక కాగితం పెట్టారు. ఆ కాగితాన్ని పాసపోర్టు అంటారని, అది ఆ దేశ పౌరసత్వానికి చిహ్నమనీ ఆమెకు తెలియదు. కానీ ఆ ఒక్క కాగితంతో ఆమె పాకిస్తాన్ పౌరురాలయపోయింది. ఆమె పాకిస్తాన్ పౌరురాలు గనుక వెనక్కి తిప్పి పంపుతామని భారత అధికారులు అన్నారు. అప్పుడే అమలులోకి వచ్చిన భారత పౌరసత్వ చట్టం ప్రకారం ఏ వ్యక్తి దగ్గరయినా విదేశీ పాసపోర్టు ఉన్నట్టయితే వారు భారత పౌరులు కానట్టే. ఆ అభాగ్య మహిళపక్కన వాదించిన కన్నబిరాన్ ఆమెను వెళ్గొట్టడానికి అధికారులు చేసిన ప్రయత్నాలను రద్దు చేయించారు. అలాగే, చనిపోవడానికి మూడు రోజుల ముందు, ఒక సెప్టెంబర్ కోర్టు చట్టవ్యతిరేకంగా, రాజ్యంగ సూటికి భిన్నంగా పౌరహక్కుల నాయకుడు డా.బినాయక్ సేన్కు యాప్టీవ శిక్ష విధించినప్పుడు వెంటనే ఖండించారు. అటుకొనస ఒక పేద ముస్లిం మహిళ హక్కుల కోసం నిలబడిన సందర్భానికి, ఇటు కొనస ఒక ఉన్నత మధ్యతరగతి వైద్యుడు, సామాజిక కార్యకర్త హక్కుల కోసం నిలబడిన సందర్భానికి మధ్య ఐదున్నర దశాబ్దాలు గడిచినా కన్నబిరాన్ అనుసరించిన సూటి ఒకటే, లక్ష్మిం ఒకటే - మనిషి సగారవంగా, హక్కులతో, చట్టబద్ధ పాలనలో, సురక్షితంగా జీవించాలని. అధికారంలో ఉన్నవారు దాన్ని దౌర్జన్యానికి, శిక్షతీతమైన, విచారణాతీతమైన నేరస్వభావంతో వాడగూడదని. ప్రజలను హింసకూ, భయానికీ, అభిధ్రతకూ గురిచేయగూడదని.

నిజానికి ఈ మనిషి కోసం, మనిషి హక్కుల కోసం తపనే కన్నబిరాన్ తాత్ప్రిక దృక్పథం. ‘ఊరికే జడ్డి చెప్పిన బెంచి గుమస్తా చెప్పిన వాయిదా తేదీలు, ఐపిసి, సి ఆర్

పిసి సెక్షన్లు ఆ కట్ట విప్వకుండా రాసుకోవడం కాదు. ఆ కట్టలు విప్పి చూడండి. నిలువుగా మలిచిన ఆ కోర్టు కాగితాల కట్ట విప్పిచూన్నే మనములు కనబడతారు. వేదనకు గురవుతున్న మనములు కనబడతారు, వాళ్ళు మీ సహాయం అర్థిస్తూ ఉంటారు' అని ఆయన సహా న్యాయవాదులతో, జానియర్లతో అంటుండేవారు.

న్యాయస్థానాలకు, ముఖ్యంగా న్యాయమూర్తులకు మనముల గురించి, మనముల వేదన గురించి తెలయదని కూడ ఆయనకు చాల కోపంగ ఉండేది. కోర్టు ధిక్కార నేరారోపణకు భయవడకుండా న్యాయమూర్తులను ఎడాపెదా వాయించిన అతి తక్కువమంది న్యాయవాదులలో ఆయన ఒకరు. ఆ న్యాయమూర్తులకు సమాజం గురించి, మనముల గురించి, మార్పు గురించి పారాలు చెప్పాలని ఆయన అనుకొనేవారు. అందుకే ఆయన కోర్టు వాదనలు అద్భుతమైన, ఉద్యేగభరితమైన ఉపస్యాసాలలా ఉండేవి. బయట బహిరంగసభలలో ఉపస్యాసాలలో సాధారణ ప్రజలకు కోర్టుల గురించి, చట్టల గురించి, మాయ గురించి చెప్పాలనుకొనేవారు గనుక అవి వాదనలలా ఉండేవి.

మెత్తంగా చెప్పాలంటే కె.జి. కన్సుబిరాన్ (1929 – 2010) జీవితమే ఒక నమూనా, ఒక ఆదర్శం, ఒక పారం. నిరాడంబరత్వం, ఎన్ని కష్టాలు ఎదురయినా నమ్మిన విలువల కోసం కట్టబడి ఉండడం, దౌర్జన్యాన్ని, అధికారాన్ని సాహసికంగా ప్రతిఫలించడం, చేయదలచుకున్న పని అత్యుత్తమ సమర్థంగా, నైపుణ్యంతో చేయడం - ఆయన నుంచి ఎవరయినా నేర్చుకోవలసిన పారాలు. ముఖ్యంగా ఈ దేశంలో అసంభ్యాక పీడిత ప్రజాసీకం అనుభవిస్తున్న దుర్భర దోషిణి పీడనలు రద్దు కావాలని కోరుకునే వారందరూ కన్సుబిరాన్ జీవితాదర్శాన్ని, జీవితాచరణను అధ్యయనం చేయాలి, అనుసరించాలి.

- ఎన్. వేణుగోపాల్

వీక్షణం, ఫిబ్రవరి, 2011

(రచయిత వీక్షణం సంపాదకులు)

ఆహోనం

తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్ ప్రతి వారము రిసోర్స్ సెంటర్ ప్రాంగణంలో చర్చ కార్యక్రమాలను నిర్వహిస్తుంది. ఇప్పటికి 30 వారాలుగా వివిధ అంశాలమైనా చర్చలు జరిగాయి. ఇకముందు కూడా ప్రతి శనివారం సాయంత్రం 4.30 గంటలకు చర్చ కార్యక్రమాలు జరుగుతాయి. ఉద్యమ మిత్రులు, విద్యార్థులు, మేధావులు, కవులు, కళాకారులు, అందరికీ తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్ చర్చ కార్యక్రమంలో పాల్గొనవల్సిందిగా కోరుచున్నాము.

- తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్

నక్కలైట్ కోర్టులో కన్నబిరాన్

నేను అనుకోకుండా 1975 జనవరిలో ప్రైదరాబాద్కు బదిలీ అయ్యాను. సంవత్సరం మధ్యలో బదిలీ, భార్యా పిల్లలు, వారి చదువులు అలా వారిని అర్థాంతరంగా వదిలేసి ఒక్కడినే ప్రైదరాబాద్కు బయలుదేరాను. అంతా కొత్త, ఉండటానికి కోర్టు ఛాంబర్సే దిక్కుయింది. వచ్చింది అడిషనల్ జడ్జి, స్టోర్ కాజెన్ కోర్టుకు, అప్పుడు ఆ ప్రాంతంలో భోజన సౌకర్యం అంతగా ఉండేది కాదు. ఆ స్టోర్ కాజెన్ కోర్టులో ప్యారీ అండ్ కో వారి న్యాయవాదిగా, స్టోర్కాజ్ దావాలలో కన్నబిరాన్ వచ్చేవారు. అలా వారితో పరిచయం ప్రారంభమైంది. ఆ దావాలు చాలా ఎక్కువగా ఉండటంతో పరిచయం గాఢమైంది.

నేను గుంటూరు పట్టభద్రుల నియోజకవర్గం నుంచి కౌన్సిల్ ఉన్నాళ్ళు ఎంఎలోసిగా ఉన్న స్వరీయ జూహూడి యజ్ఞనారాయణ జూనియర్లు. ఆ పరిచయంతో ప్రైదరాబాద్లోని ఎంఎలోసి వి రామూరావుగారు (ఇప్పుడు సికింపు మాజీ గవర్నర్ గారు) జోక్కుంతో, దోమలగూడా మార్కెట్ దగ్గర, ఒక న్యాయాధికారి కాళీ చేసిన గృహాన్ని, ఎకామడేషన్ కంట్రోలర్ నాకు కేటాయించడంతో, 1975 ఏప్రిల్-మేల నుంచి ప్రైదరాబాద్ శాశ్వత శారుణ్యయ్యాను. తరువాత 1977 మధ్యలో జిల్లా జడ్జిగా ప్రమోపన్ మీద శ్రీకాకుళం వెళ్ళవలసి వచ్చింది. మళ్ళీ అదే సమయ పిల్లలంతా చదువులలో ఒక్కడై అక్కడికి వెళ్ళలేని పరిస్థితి. తిరిగి ప్రైకోర్టు వారికి విజ్ఞాపి చేసుకుంటే కొత్తగా అప్పుడే పెట్టిన సికింద్రాబాద్ కుట్ట కేసు న్యాయస్థానానికి బదిలీ చేశారు. 1977-82 అలా నక్కలైట్ కోర్టులో అవిచ్చిన్నంగా ఐదుళ్ళు గడిపాను. అది చాలా అనుభవాలనిచ్చిన దశ నాకు. అలాగే కన్నబిరాన్తో సాన్విహిత్యం, ఉభయులూ ఒండొరులపట్ల ఆత్మయతను పెంచుకున్న దశ.

మొదట్లో నక్కలైట్ కోర్టు ఎ.సి.గార్డ్లో ఉండేది. అది పూర్తిగా సామాన్యులు నివసించే ప్రాంతం. అక్కడ నక్కలైట్ కోర్టు ఒక వింత విశేషమే. కారణమేమిటంటే, 11గాలి ప్రాంతంలో మొగా నక్కలైట్ శైదీలు దిగటం, కోర్టు ప్రారంభమైన తరువాత వారంతా ‘అరచేతిని అడ్డుపెట్టి సూర్యకాంతి నాపలేరు’ అంటూ ఒక పది నిమిషాలు బృందగానం చేయడం, అక్కడ కలకలాన్నే రేపింది. త్రమంగా వారూ అలవాటుపడ్డారు. అక్కడి నుంచి

ఐదేళ్లు, దాదాపు ప్రతిరోజు న్యాయస్థానంలో కన్నబిరాన్, వారి జూనియర్ ప్రకాశ్లు రావటం నిత్యకృత్యమయింది. కానీ అక్కడ ఎక్కువ రోజులు లేదనుకుంటాను. దానికి కారణం ఒక్కటే. ఏదో నేను ఒక పిటిషన్ మీద ఏదో ఆర్డర్ పాస్ చేయడం, దానితో కన్నబిరాన్ హైకోర్టుకు వెళ్లడం, హైకోర్టు స్టే విధించడం, నేనాక్కణ్ణే కోర్టులో గోళ్లు గిల్లుకుంటూ కూర్చోవడం. అప్పటి మెల్లోపాలిటన్ సెపస్స్ జడ్డి రామానుజులునాయిదు దీన్ని గమనించారు. (తరువాత హైకోర్టు జడ్డి అయ్యారు. ఇప్పుడు లేరు. వారి కుమారుడే పరదేశి నాయుడు, ఎస్పిగా నక్సలైట్లు చేతిలో మరణించారు).

మా నక్సలైట్ కేసుకు, ప్రత్యేక ప్రాసిక్కాటర్ చల్ల ఓబులాపతిచోదరి. కానీ వారు హైకోర్టులో కూడా ప్రాసిక్కాటర్ కావటంతో, వయస్సులో కొంచెం పెద్దవారైన భీమేశ్వరరాద్ది, ఈ కోర్టులో అనుదిన వ్యవహారాలు చూస్తుండేవారు. అలాగే, కన్నబిరాన్కు సహాయకులుగా హైకోర్టువారి చేతే కొంత మంది ముద్దాయిలకు న్యాయవాదిగా నియమించబడ్డ పంచాగ్నుల సత్యనారాయణ ఉండేవారు. అప్పుడప్పుడూ ఓబులపతిచోదరి వస్తుండేవారు. అలాగే ప్రతిపాటి వెంటబేశ్వర్లు వస్తుండేవారు. పంచాగ్నుల వారిదీ, ప్రత్తిపాటి వారిదీ - ఇధరిదీ ఒంగోలే. రాసురాను పరిచయాలు పెరిగాయి. దానితో లంచ అవర్లో న్యాయవాదులు - కన్నబిరాన్ పంచాగ్నుల చాంబర్లోకే వచ్చేవారు. ఈకేసు కోసం ప్రత్యేకంగా నియమితులైన డివెన్షన్ (లేక ఎన్సపినో) అల్ఫ్రెడ్ వస్తుండేవారు. రోజుకొకరి ఖర్చుతో కాఫీ, టీలు తరువాత ముద్దాయిలలో ఒకరైన కె.వి. రమణారాద్ది (కావలి, జవహర్ భారతి) అప్పుడప్పుడు వచ్చినట్లు గుర్తు.

77-82ల దాకా నేనున్నాను. ప్రాసిక్కాషన్, నేను ఎంత ప్రయత్నించినా నేనా కేసు పూర్తి చేయలేకపోయాను. ఒంగోలు అడిషనల్ జిల్లా జడ్డిగా బదిలీ అయ్యాను. తరువాత ఆ కోర్టుకు వచ్చి కనపడిపోయే ఇంకో ప్రముఖ న్యాయవాది చల్ల నర్సింహరాద్ది, తర్వాత సంగారెడ్డిలో ప్రముఖ క్రిమినల్ న్యాయవాదిగా స్థిరపడినవారు. ఇక ముద్దాయిలు కొండపట్లి సీతారామయ్య, కె.జి. సత్యమార్తి, ఎంటిభాన్, పరవరరావు, విద్యార్థి ఇంగువ మల్లికార్ఘునశర్మ, కె.వి. రమణారాద్ది వగ్గిరాలు. నాకింకా గుర్తున్న పేర్లు బర్బ యాగదిరిరాజు, ఇంకో ప్రైవెట్ ముద్దాయా. ఆమె బిడ్డ తల్లి కావటంతో జైలులో పాలు ప్రత్యేకంగా ఇప్పటంతో, అరోగ్యంగా ఉండేది. ఒకటి, రెండు సంవత్సరాల తరువాత బెయిలు ఇప్పటంతో వెళ్లిపోయింది. కొన్నాళ్లు తర్వాత వాయిదాకు వచ్చినప్పుడు చూస్తే చిక్కిపోయింది. ఏమయ్యా అంటే కూలీ దొరకడంలేదనీ, ఒకవేళ దొరికినా ఒకటి రెండు రోజులలో పక్కపారు వచ్చి నక్సలైటునని చెప్పడంతో పెట్టుకున్న వారు భయపడి తీసేనేవారనీ, జైలులోనే సుఖంగా ఉండని వాపోయింది. ఇంకో విచిత్రం. మల్లికార్ఘున శర్మది. చెల్లిలి పెళ్లి ఉండటంతో

ఎన్నార్థు బెయిలు ఇచ్చాం ఆ బ్రాహ్మణ కుటుంబ వివాహానికి ముహూర్తం వేళకు, పెద్ద పోలీసు వ్యాన్లో తుపాకులు ధరించిన పోలీసులతో ఇతను దిగేటపప్పటికి, అందరూ గాభరా పడటం జరిగిందట. ఇలాంటి విచిత్రాలతో సాగాయి ఆరోజులు. ఒండొరులం బాగా అర్ధం చేసుకున్నాం కాబట్టే, స్వరీయ జూపూడి వారి శిష్యుడుగా తెలుసు కాబట్టే, నక్కలైట్ కేసులో మొదటిసారి నా ఛాంబర్లోకి కాలు పెదుతూనే నమస్తే అంటూ వచ్చిన కన్నబిరాన్, నన్న మరవకుండా తన శిష్యుడైన న్యాయవాది ప్రకార్ ద్వారా, వారి '24గాలు - కె.జి. కన్నబిరాన్ - ఆత్మకథాత్మక సామాజిక చిత్రం'ను బహుకరించారు.

దానిమీద స్వహస్తాలతో To judge Taranath who heard me for a ten years very patiently అంటూ రాసి 2010 ఫిబ్రవరిలో పంపారు. 1990 డిసెంబర్ 31న నా రిటైర్మెంటు తర్వాత ఒక్కసారే 'అడ్మినిస్ట్రైచివ్ స్టోఫ్ కాలేజీలో', నల్గొం మాడభ్యాషి శ్రీధర్ ఏర్పాటు చేసిన ఒక సమావేశంలలో అనుకోకుండా కలికాం. చాలాసేపు ముచ్చటించుకున్నాం. అదే మా చివరి సమావేశం. వారి కుటుంబానికి నా ప్రగాఢ సానుభూతి. తాను నమ్మిన సిద్ధాంతాలకు కట్టుబడి, నిస్యార్థంగా పనిచేసిన ఆ కన్నబిరాన్ గారికి శ్రద్ధాంజలి.

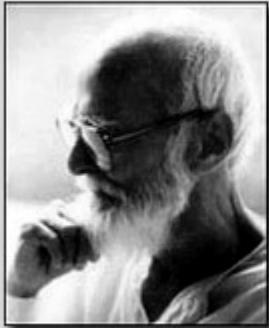
- కె.తారానాథ్

జిల్లా సెపణ్స్ జడ్డి, ఇండప్రియల్ ట్రేచ్యూన్ల్ ఫైర్మ్ (రిటైర్డ్)

06.01.2010

అంధజ్యోతి

కాళోజి నారాయణరావు

అతిథివోలె వుండి వుండి
అవని విడిచి వెళ్ళుతాను
పల్లె పట్టణంబులనక
పల్లెరై తిరిగినాను

- కాళోజి

పేదల కోసం నిలిచిన ‘లా’ రాజు

కందాళ గోపాలస్వామి కన్నబిరాన్ - ఈ పేరు న్యాయవాదంలోనే కాదు, హక్కుల ఉద్యమంలోనూ ఇంటింటా ఎరిగిన పేరు. నిత్య నిర్వంధానికి, రాజ్యహింసకు బలౌతున్న పేద ప్రజల నాలుకలపై నడయాడిన తారక మంత్రం. పోలీసులకు సింహ స్వప్నం. అటు న్యాయశాస్త్రంలో అపార పాండిత్యం, ఇటు పేదల బాధల పాటల పల్లవికి స్పందించే హృదయం - వెరసి కన్నబిరాన్ను కన్నబిరాన్ చేశాయి. నిత్య పరసం, నిశ్చల రచన కూడా. ప్రంచంలో ఆయనతో పోల్చుదగ్గ మరొక న్యాయవాదిని చూపిస్తారా? నాలుగు దశబ్దాలకు పైగా విశ్వవీణకు హక్కులు తంత్రిష్టై మోగిన కోర్చుల్లో బయటా సింహగర్జనచేసిన ఆయన లాంటి లాయర్ మరప్పటికైనా దొరుకుతారా? శాముయ్లో లిఖిచిట్ట, లీ బెయిలీ లాంటి అలసాటి ప్రభూత పాశ్చాత్య న్యాయవాదుల చరిత్రలు తిరగియ్యండి. ఆధునిక న్యాయవాద వృత్తి ఆవిరాధవం తర్వాత న్యాయాస్థానాల చరిత్రను తిరగియ్యండి. అన్ని దేశాల్లో కంచు కాగడాతో వెతకండి. నాటి నుంచి నేటి వరకూ ఇక ఏనాటికి సాటిలేని న్యాయవాద రారాజు మా సీనియర్ కన్నబిరాన్. తమికంలో కన్న అంటే కృష్ణదు. బిరాన్ అంటే ప్రభువు - ది లార్డ్. మధురై జైల్లో పుట్టాడు కటుకటూల బందీకానాలో కాదు. ఛైదీల డాక్టర్ ఇంట్లో.

కొన్నేళ్ళ క్రితం ఒక ఉరిశిక్క కేసులో ఆయన రెండు నిమిషాల వాడన సరిపోయింది. శిక్క రద్దుయింది. ప్రైకోర్చు వెలుపలికి వస్తూ సార్ మెట్లమీద నిల్చున్నారు. మిమ్మల్ని ఇలా ఫోటో తీస్తే ఎంత బాగుంటుందో అన్నాను. కోటు గౌసులో ఆయన వెనుక ఎత్తైన ప్రైకోర్చు భవనం. ఎంత అద్భుత దృశ్యం. ఆయన మహాస్నుత వ్యక్తిత్వ శిఖరంతో అవి వెలవెలబోతున్నట్టున్నాయి. ఇంత ఎత్తుగా ప్రైకోర్చు భవనాలు ఎందుకు కట్టారో తెలుసా అన్నారు. ‘కోర్చులలో’ జనన్యాయం గొంతు నులిమి చంపబడెను అని చెరబండరాజు రాశాడు. రోజుా ఇక్కడ జరిగేది అదే. పీక నులిమిన శబ్దాలు వినపడకుండా ఇంత ఎత్తైన రాతి గోడలో కట్టారు. అన్నారు సార్.

రెండేళ్ళ క్రితం సార్ కోమాలోకి వెళ్లారు. ఆయన జూనియర్లో నేనూ నళినీ కుమార్, భరత్ కుమార్ వెళ్చాం. సార్ను చూశాం. ఆయన గురించిన జ్ఞాపకాలు

నెమరేసుకుంటుంటే భరత్ చెప్పాడు. గుర్తేడులో నక్కలైట్లు బంధించిన శంకరన్ తదితర ఐవన్ ఆఫీసర్లను విడిపించిన తర్వాతి రోజు సార్ కోర్టుకు వెళ్తోంటే ఒక సీనియర్ లాయర్ పరిగెత్తుకుని ఆయన దగ్గరకొచ్చి కన్నబిరాన్ నీకు మీసాలుండాలయ్యా, నువ్వు మొనగాడి అని అభినందించాడు. అలాంటప్పుడు చిక్కని కాఫీ పరిమళం లాంటి చిరునవ్వు సార్ ట్రైడ్మార్క్

సార్ ఇంట్లో ముందు రెండు గదుల్లో ఆఫీసుండేది. ఉదయం సాయంత్రం జూనియర్లతో క్లయింట్లతో కళకళలాడుతూ... ఆయన్ను నమ్ముకుస్నక్లర్క్ రమణ హడావుడి. ప్రతి శుక్ర, శని, ఆదివారాల్లో సాయంత్రం సెలవు. గోడలకు ఆనించి సెల్వుల్లో అన్నీ పుస్తకాలే. తన గదిలో దేశంలో ఏ లాయర్ ఆఫీసులోనూ కనిపించని అనేక విదేశీ న్యాయశాస్త్ర గ్రంథాలు, సాధారణ లా బుక్స్ మాత్రమే కాదు - రాజకీయ, సామాజిక, అర్థశాస్త్ర గ్రంథాలు, తెలుగు, ఇంగ్లీషు సాహిత్యం. వాటి మధ్య ఆయన టేబుల్, కుర్చీ. చూడాలనిపించే ముఖ వర్ధస్సులో అందమైన సార్. లక్ష్ములు వెచ్చించి పుస్తకాలు కొనడమే కాదు వాటిని చదవడం ఆయన వ్యసనం. గోగియా లా హాజీకు కొత్తగా వచ్చిన ఏ పుస్తకం సార్కు అవసరమో తెలుసు. నేరుగా తెచ్చి ఇచ్చేస్తారు. ఆయన టేబుల్ మీద ప్రతిరోజు కొత్త కొత్త పత్రికలు పుస్తకాలు. వెళ్ళిన ప్రతిసారీ సార్తో మాటల్లాడుతూనే నాకళ్ళు ఆ పుస్తకాలు కొత్తదనాన్ని ఆస్ట్రాడించేది.

గత వేసవిలో ఆయన నాకు మాడు పెద్ద బుక్ రేక్స్, వాటిల్లో 200 లా జర్నల్స్, పుస్తకాలు ఇచ్చి పట్టుకెళ్ళమన్నారు. తనే ట్రాన్స్‌పోర్ట్ ఆపరేటర్సు మాటల్లాడి మినీ లారీలో గుంటూరు తీసుకెళ్ళే ఏర్పాటు క్లషాల్లో చేశారు. ఇచ్చేటప్పుడు ‘చంద్రా’, ఇవి నీపేరీకు వచ్చిన బుక్స్ అన్నారు. గుర్తుంచుకో లెగేసి ఆఫ్ కన్నబిరాన్ ఈజ్ నాట్ జప్పు బుక్స్. బట్ ఆలోస్ ఎ కల్చర్ . ఎంత ప్రేమగా చెప్పారో.

అప్పటికి కోస్టేళ్ళ క్రితం ఒక లారీడు పుస్తకాలు నల్గొర్ యూనివర్సిటీకి, కొన్ని లాయర్ నశిని కుమార్కి, కొన్ని బాలగోపాల్ సార్కు మరికొందరు జూనియర్లకు ఇచ్చారు. నన్ను ‘అవుట్డోర్ జూనియర్’ అని పిలుస్తారు సార్. జూనియర్లపై ఆయన ప్రేమానురాగాలు సదా స్మరణీయం.

పదిహేళ్ళ క్రితం సంగతి. నేనూ, పర్సెక్సిప్ట్ ఆర్కె ఆయన ఇంటికి బయల్దేరాం. దారిలో వర్ధంలో పూర్తిగా తడిసి ముడ్డె చీకటి పడుతుండగా ఆయన ఇంటికి వెళ్ళాం. మాకు టపల్ ఇచ్చి తుడుచుకోమని చెప్పారు సార్. కాఫీ తాగుతారా అని అడిగారు తాగుతాం అన్నాం. ఇంట్లో ఎవరూ లేరు. ఆయనే స్వయంగా కాఫీ చేసి తెచ్చిచారు. ఆయన చేతి కాఫీ తాగే అదృష్టం వరించిన జీవుల లిస్టులో నేనూ ఆర్కె అలా చేరిపోయాం.

చుండూరు కేరు పనిమీద నేనూ ప్రాఫెసర్ సుబ్రహ్మణ్యం, జాలాది మోజెన్, మరి కొందరు దిత్తులు ఒక రోజు వెళ్లంటారు. పనయ్యేసరికి రాత్రి 8 అయ్యంది. మాకు సరైన లాడ్డి లేదన్న సంగతి ఆయన మమ్మల్ని అడిగి మరీ తెల్పుకున్నారు. వెంటనే ఘతే మైదాన్ క్లబ్‌కు ఫోన్ చేశారు. తన మిత్రులు వస్తున్నారని చెప్పి రెండు రూప్మలు ఏర్పాటు చేయించి బిల్ తనకు పంచమన్నారు. వెళ్లేటప్పుడు రెండు ట్రింకులకంటే ఎక్కువ తాగకండి అని నవ్వుతూ చెప్పారు. దటీజ్ కన్నబిరాన్.

రాత్రి ఎనిమిది గంటల తర్వాత నన్నెవరూ అడగడానికి లేదు. దటీజ్ పై టైమ్, అంటూ ట్రింక్ గ్లౌన్ అందుకోవడం ఇంట్లో ఉంటే ఆయనకు దాదాపు నిత్యకృత్యం. జానియర్స్‌కు నెలకోసారి మేడమీద గదిలో పార్టీ. కబుర్లు. సంతోషాన్ని ఏ మొహమాటం లేకుండా అనుభవించడం ఆయన షైల్. దాన్ని అందరికీ పంచడం కూడా.

ఆకలిని రుచి చూడకపోతేనో, అద్భుతమైన, సంప్రదాయానికి అందిని మెరినే వ్యాక్యాలు ఆయన సాంతం. బుర్ర పాదరసం. తక్షణ స్పందన ఆయనలో ప్రత్యేక ఆకర్షణ. ఒకరోజు ఆయనతో ఉండగా ఒక ఆంగ్ర దినపత్రిక విలేఖరి ఫోన్ చేశాడు. వరంగల్‌లో కొత్తగా వచ్చి ఎస్ట్ ఇప్పొరాజ్యంగా వ్యవహారిస్తూ ప్రజల హక్కులు హరించడం మీద ఆయన షార్ట్ కామెంట్ అడిగాడు. వెంటనే సార్ వరంగల్ హాజ్ చికమ్ ఎ లాటినమెరికన్ బనానా రిపబ్లిక్ అన్నారు.

ఇంధీఘు దినపత్రిక దక్కన్ క్రానికల్ లో ఒక మహిళా విలేఖరి మావోయిస్టు ఉద్యమం మీద వ్యాస పరంపర ప్రారంభించి ఆయనను ఇంటర్యూ చేసేందుకు వచ్చింది. ఆరోజు ఆమె రాసిన మొదటి వ్యాసం సార్ చదివి ఉన్నారు. మావోయిస్టులు ఉన్నాడులనీ, మతి భ్రమించిన వాళ్ళ మావోయిస్టులుగా తయారై ప్రజలను ఊచకోతకోస్తున్నారనీ, అందులో రాజకీయం ఏమీ లేదనీ ఆమె రాసింది. ప్రస్తుత డిజిపి అరవిందరావు లాంటి వాళ్ళతో ఇంటర్యూ చేసి రాసిన వార్తా వ్యాసం. సార్కు బాగా కోపమెచ్చింది. మావోయిస్టు ఉద్యమానికి సామాజిక, రాజకీయ, ఆర్థిక కారణాలున్నాయన్న అవగాహనలేని ఆమెకు ఇంటర్యూ ఇప్పుడానికి ఆయన నిరాకరించారు. ఆమె ప్రాథీయపడింది. మావోయిస్టు ఉద్యమం నీకు ఎప్పటికీ అర్థం కాదు. నీలాంటి వాళ్ళతో మాట్లాడను వెళ్లిపోమ్మని చెప్పారు. ఆమె మళ్ళీ బ్రతిమాలదం మొదలుపెట్టింది. అప్పుడు హావ్ యు ఎవర్ సఫర్లు హంగర్ ఆన ఎకొంట్ అఫ్ పావర్టీ ఈవెన్ ఘర్ ఒన్ దే? అని ప్రశ్నించారు. రోగమెచ్చి పడుకునే పస్తు కాదు. డబ్బులేక కడుపు మాడటం గురించి సార్కు ప్రత్యక్ష అనుభవం ఉంది. మావోయిస్టు ఉద్యమం కడుపు కాలితే పుట్టిందని ఆయనకు బాగా తెలుసు. దాన్ని ఉన్నాడం అనుకుంటాన్ని ఆయన సహించలేకపోయాడు. ఆకలి బాధ తెలియని వాళ్ళకు నో ఇంటర్యూ అని చెప్పి పంపేశారు.

ప్రిన్స్ ఆఫ్ డెన్యూర్డ్ 1993లో మానవ హక్కుల చట్టం తెచ్చారు. జాతీయ మానవ హక్కుల కమిషన్ ను నియమించారు. ఆ సందర్భంగా డిసెంబర్ 10న ప్రైదరాబాద్లో రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఆధ్యర్యంలో అంతర్జాతీయ మానవ హక్కుల దినోత్సవం జరిగింది. జస్టిస్ జస్టిస్ చిన్సపరెడ్‌టోపాటు సార్సు వక్తగా ఆహ్వానించారు. తర్వాత పోలీసు అధికారుల ఒత్తేడి వల్ల కన్సుబీరాన్ సార్ పేరును వక్తగా తొలగించారు. ఈ విషయం తెలిసి జస్టిస్ చిన్సపరెడ్ వేదికపైనే నిరసన వ్యక్తం చేశారు. కన్సుబీరాన్ లాంటి యోధుడు లేకుండా మానవ హక్కులపై సభ వెలవెలపోయిందని పత్రికలు రాశాయి. దక్కన్ క్రానికల్లో మొదటి పేజీలో వార్త అచ్చయింది. ఆవార్తకు శీరిష్క ‘హేమ్మెట్ విత్ అవుట్ ప్రిన్స్ ఆఫ్ డెన్యూర్డ్’ ఆయన లేని ఉద్యమం పరిస్థితి అదీ.

1975 జూన్ 26న అర్థరాత్రి ఎమర్జెన్సీ ప్రకటన. మరుసటి రోజు ఉద్యమంకల్లా ఎమర్జెన్సీ రాజ్యంగ విరుద్ధం అని దాన్ని సాలు చేసీ రిట్ పిటిషన్ ను ప్రైకోర్టులో దాఖలు చేసిన ధీశాలి ఎవరుంటారు. కన్సుబరాన్ తప్ప. అరెస్టుకు భయపడక ప్రాణాలకు తెగించి ఎమర్జెన్సీ ఇరవై నెలలూ అహర్నిశలు బైదీల విడుదల కోసం హాబియన్ కార్పొన్ రిట్ పిటిషన్లు దాఖలు చేస్తూ నిరంతరం వాదించిన ధిరుడు, మహాన్నతుడు కన్సుబీరాన్. ఆ 20 నెలల కాలమంతా ఆయన ఒకరోజు ప్రైకోర్టుకు వెళ్ళకపోతే రిట్ పిటిషన్లు విచారించే బెంచిలో న్యామూర్తులు తమ ఛాంబర్లో విక్రాంతి తీసుకోవాల్సిందే తప్ప పభీక్ కోర్టులో పనిచేయని పరిస్థితి. నక్కలెట్లు, వారి సానుభూతి పరులు మాత్రమే కాదు. అన్ని పార్టీల వాళ్ళూ చివరికి ఆర్ఎవ్సెన్ వాళ్ళూ ఆయన క్లయింట్లే. జైలు నుంచి ఉత్తరం వస్తే చాలు వెంటనే సొంత ఖర్చుతో రిట్వేసీ ఉచితంగా వాదిస్తూ వచ్చారు.

బైదీల ఊరేగింపు పదిహేనేళ్ళ క్రితం రాష్ట్ర ప్రభుత్వం క్షమా భిక్ష జీవో పాస్ చేసి శిక్షకాలం పూర్తి కాకుండానే చాలా మంది యావజ్ఞివ బైదీలను విడుదల చేసింది. జీవో క్లాజును తప్పుగా వ్యాఖ్యానించి చాలామంది అర్పులను విడుదల చేయకుండా అపారు. ఈ విషయాన్ని బైదీలు కొండరు ఉత్తరం రాసి కన్సుబీరాన్ దృష్టికి తెచ్చారు. వెంటనే దానిపై ప్రైకోర్టులో రిట్ వేసి వాదించి నెగ్గారు. రాష్ట్రంలోని పలు జైళ్లలో మగ్గతున్న వందలాది లైఫ్ కన్వైక్షకు అది స్వేచ్ఛ ప్రసాదించింది. చంచల్గూడ జైలు నుంచి వందమంది బైదీలు విడుదలయ్యారు. వాళ్ళంతా ఒక పూలదండ కొనుకొని ఊరేగింపుగా సార్ ఇంటికి వచ్చి ఆయన మెళ్ళో అది వేసి సత్కరించి కృతజ్ఞత ప్రకటించుకున్నారు. ఒక న్యాయవాదికి ఇంతకన్నా ఘన సత్కారం ఏముంటుంది? లాయర్ కెరీర్లో ఇంతటి తృప్తి ఏ డబ్బు ఇస్తుంది. దాన్ని తృప్తిగా అనుభవించిన మహో న్యాయవాదిగా ఆయన పేరు ఎప్పటికీ నిలిచిపోతుంది.

మధురైలో ఆర్ఎస్‌ఎన్ బిల్డింగ్ పేల్చివేత కేసు, కోయంబత్తారు జాంబు పేలుళ్ళు కేసు, పార్లమెంటు భవనం మీద దాడి కెసు, పీరపున్ అనుచరులపై టాడా కేసు ఇలా వేరే రాప్రోల్లో సైతం తన న్యాయవాద జీవితాన్ని విస్తరించారు ఆయన. చత్తీస్‌గఢ్‌లో ప్రముఖ కార్బుకనేత హత్య కేసులో స్పెషల్ పబ్లిక్ ప్రొసిక్యూటర్‌గా పైకోర్టులో హజరయ్యారు. ఇక రాష్ట్రంలో అనేక ప్రముఖ కుట్టికేసుల్లో ఆయన డిఫెన్స్ లాయర్ కావడం అందరికీ తెలిసిందే.

బ్లక్ అండ్ ట్రైట్ సినిమాల ఘాటింగ్, రిట్ట్ పశోటల్లో జరిగే రోజుల్లో ఆ పశోటల్కే కాదు, పైండరాబాద్‌లో ఇవాళ వందల కోట్లయ్యే ఆస్తుల దావాలలో కన్నబిరాన్ లాయర్. ప్యారే, కోరమాండల్ లాంటి ఎన్నో కంపెనీల లాయర్. ఇది రాష్ట్రంలో జన సామాన్యానికి తక్కువగా తెలిసిన విషయం. ఆయన న్యాయస్థాన అంతరాత్మ. తమిళ టైగర్స్ అధినేత కిట్టు హిందూమహా సముద్రంలో విశాఖపట్నం దగ్గర భారత నావికా దళాలకు పట్టుబడ్డాడు. ఏం చేశారో ఇప్పటికీ తెలియదు. కిట్టుని కోర్టులో హజరుపర్చాలని దాఖలైన హాబియన్ కార్పొన పిటీషన్లో కన్నబిరాన్ రాష్ట్ర పైకోర్టులో వాదించారు. ఆ వాదన వినేందుకు అప్పట్లో లాయర్‌గా ప్రాక్టీస్ చేస్తున్న నేటి రాష్ట్ర మంత్రివర్యుడు మాణిక్యవర ప్రసాద్ వెళ్ళాడు. అది ఎప్పటికీ న్యాయశాస్త్ర చరిత్రలో నిఖిలిషోయే అధ్యుత వాదన అంటారు వరప్రసాద్. ‘కన్నబిరాన్ న్యాయస్థాన అంతరాత్మ. ఆయన కోర్టులోకి నడిచొస్తుంటే తమ అంరాత్మ న్యాయమూర్తులకు గుర్తుకు తెస్తుంది’ అంటారాయన. అందుకే ముస్లిం రిజిస్టర్ కేసుల్లో తన తరఫున వాదించేందుకు కన్నబిరాన్‌ను నియమించుకున్నానని చెప్పారాయన.

కన్నబిరాన్ కోర్టులో పెదవి కదివితే న్యాయమూర్తులు చెవులు రిక్కించాలిందే?. ప్రతి వాక్యం ఒక అద్భుత న్యాయవద కవితా విన్యాసం. శాస్త్ర శాస్త్రం. మేధస్సు, నిజాయితీ, పట్టుదల, కృషి, పేదల బాధల గురించిన ఆర్టి సంపదల గురించిన నిరాసక్తత, అన్నింటినీ మించి తైర్యం ఆయన లాంటి పరిణామం నభూతో నభవిష్యత్తు. నిజంగా. ముమ్మాటికీ.

- బి. చంద్రశేఖర్

ఆంధ్రజ్యోతి, 01.01.2011

<p>ప్రజల మనిషి కె.జి. కన్నబిరాన్ పుస్తకానికి వ్యాసాలు</p> <p>అందించిన వ్యాసకర్తలకు కృతజ్ఞతలు</p> <p style="text-align: right;">- సంపాదకవర్గ</p>

హక్కుల ఉద్యమాలకు దిక్కు కన్నబిరాన్ సార్.....

దేశంలోనే హక్కుల ఉద్యమం బలపడటానికి కన్నబిరాన్, బాలగోపాల్ చేసిన కృషి అమోఫుమైనది. హక్కుల ఉద్యమానికి కార్యాచరణ, హక్కుల దృక్పథం ఏర్పరచుకోవడానికి మన రాష్ట్రంలో ఆరంభమైన హక్కుల ఉద్యమం దేశంలోనే ఒక నమూనాగా తయారైంది. కన్నబిరాన్ హక్కుల ఉద్యమంలోకి రాకముందే హక్కుల దృక్పథం విస్తరణకు ఆయన చేసిన కృషి అర్థం చేసుకుంటే తప్ప, రాష్ట్రంలో, దేశంలో ఈ ఉద్యమాల ఎదుగుదల మనకు అర్థం కాదు. బెంగాల్ నక్కలైటు ఉద్యమం ప్రారంభం అయి, శ్రీకాకుళంలోకి అదుగుపెట్టి రాష్ట్రమంతా విస్తరిస్తున్న తరుణంలో ప్రభుత్వ నిర్భంధం మొదలైంది. శ్రీకాకుళం, మొండింగ్లభుల్లో 1967లో భూస్వాముల గుండాల కాల్యూలకు బలైన కొంట గొప్ప మంగస్నే ఆరక కోరస్య సంఘటన తర్వాత 1969లో సోంపేట దగ్గర పంచాది కృష్ణమూర్తితో సహో ఆరుగురిని ఎన్కోంటర్లో పోలీసులు చంపివేసారు. తీవ్ర నిర్భంధం అమలు చేసి డిఫెన్స్ అఫ్ ఇండియా రూల్స్ చట్టం కింద అరెస్టులు చేసారు. ఈ తరుణంలో పోలీసుల పొశవిక చర్చలను బహిర్జతం చేసి, నక్కలైట్ రాజకీయ కార్యకర్తలకు న్యాయ సహాయం అందించానికి, నక్కలైటు ఉద్యమానికి నైతిక దైర్యం ఇవ్వడానికి ఏర్పడ్డ నక్కలైట్ డిఫెన్స్ కమిటీలో సభ్యుడిగా కన్నబిరాన్ గారు చాలా కృషి చేశారు. 1970లోనే పి.డి.చట్టాన్ని కోర్టులో ఛాలెంజ్ చేసాడు. ఇట్లు మొదలు పెట్టిన కోర్టుల్లో న్యాయ పోరాటం చివరివరకు కొనసాగించాడు. 1974లో పోరహక్కుల సంఘం ఏర్పడేదాకా డిఫెన్స్ కమిటీ కార్యక్రమాలు కొనసాగాయి. కన్నబిరాన్ న్యాయవాదిగా, రాజ్యాంగపరంగా సంక్రమించిన హక్కుల ఉల్లంఘన విషయం కోర్టులో వాదించడం ఒక కార్యక్రమంగా పెట్టుకున్నాడు. విరసం తొలి ప్రచురణ (1971) ‘రుం రుం’, తర్వాత ప్రచురితమైన మార్పి, లే సంకలనాలు నిషేధింపబడ్డప్పుడు కన్నబిరాన్ గారే నిషేధం ఎత్తివేతకు వాదించి గెలిచారు. ఇదే తరుణంలో ‘విరసం’ సభ్యుల విషయంలో పత్రిపాటి వెంకటేశ్వర్రు, జీవన్‌రెడ్డి, పద్మనాభరెడ్డిలతో సహో కన్నబిరాన్ ఈ కేసు వాదించాడు. ఈ వాదనల్లో కన్నబిరాన్ భారతదేశంలోని తెలుగు సాహిత్యారుల సుంచే కాకుండా 1930లో యూరపులో వచ్చిన ఆర్థిక సంక్లోధం తరుణంలో రాసిన స్థిఫెన్ స్పెండర్, ఆడెన్, లూయిస్, మెక్సిన్ కవిత్వంలోంచి ఎక్కువగా జింక్లులకు వినిపించేవాడు. ఆయనకు పుస్తక పరసం పట్ల మక్కువ. తీరిక ఉన్నప్పుడల్లా ఇంగ్లీషు సాహిత్యం చదువుతుండేవాడు. పరనాశక్తి

వల్ల, సాహిత్యంలోని విషయాలను తన వాదనల్లో ఉటంకించడంవల్ల జింకల్లు చాలా ఆసక్తిగా ఆయన వాదనలు వినేవారు. 1975లో అత్యవసర పరిస్థితి విధింపు కన్నబిరాన్ తనకు తాను ఒక సవాలగా తీసుకున్నాడు. హక్కుల రంగంలో పనిచేయడం, కోర్టుల్లో హక్కుల ఉల్లంఘనలపై వాదనలు చేయడం ఒక పెద్ద కార్యక్రమంగా చేపట్టారు. ఎమర్జెన్సీలో పొర హక్కుల లాయర్లు పత్రిపాటి వెంకటేశ్వర్రు (ప్రోదరాబాద్) తరిమెల రామదాసు రెడ్డి (అనంతపురం) రావి శాస్త్రి (ప్రేస్‌గౌ) కృష్ణస్వామి (విజయవాడ) బోజ్య తారకం (నిజమాబాద్), రాఘవరంగారావు (నల్గొండ)లో 9 సహా అందర్ని ప్రభుత్వం అరెస్టు చేసింది. డిఫెన్సీ కమిటీలో తన సహచరులైన జీవన్‌రెడ్డి, గంగాధర్ రావులు జింకల్లిలయ్యారు, పద్మానాథరెడ్డి, ప్రతాపరెడ్డి గార్డ సహకారంతో ప్రైకోర్టులో కొన్ని వందల కేసులు వేసి వాదించాడు. ఈయన తీసుకున్న కేసుల్లో విషపవాదుల, అభ్యుదయవాదుల కేసులే కాకుండా, ఆర్ఎస్‌ఎస్ కార్యక్రూల కేసులు కూడా ఉన్నాయి. ఎమర్జెన్సీలో రైతు విషప నాయకులు భూమయ్య, కిష్టగౌడ్, ఉరిశిక్క రద్దు విషయంలో చాలా కృషి చేసాడు. రెండుమార్లు ఉరిశిక్క వాయిదా వేయించగలిగాడు. కానీ రద్దుకోసం చేసిన కృషి ఫలింగలేదు. ఎమర్జెన్సీ ఎత్తివేసిన తర్వాత ఎమర్జెన్సీ అక్కత్యాలపై వివరాలు సేకరించేందుకు లోక్‌నాయక్ జయప్రకాష్ నారాయణ చౌరవతో నియమింపబడ్డ తార్కుండే కమిటీలో కాశోజీ, బలవంత్ రెడ్డి, ఎమ్.వి. రాంమూర్తితో బాటు సభ్యుడిగా ఉన్నాడు. ఈ కమిటీ రాష్ట్రంలో జరిగిన పోలీసు అక్కత్యాల వివరలు చాలా సేకరించింది. వరంగల్, మెదక్, కరీంనగర్, ఆదిలాబాద్ జిల్లాలలో జరిగిన ఎన్కోంటర్ హత్యలు, చిత్రపీంసలపై చాలా సమాచారం కన్నబిరాన్ చౌరవతో సేకరించాడు. గిరాయివల్ల ఎన్కోంటర్ వివరాలు సేకరించడానికి, అప్పుడు పి.యు.సి.ఎల్ సంస్కు కార్యదర్శిగా వచ్చినఅరుణ్ సారీ కుడా ఉన్నాడు. ఎమర్జెన్సీలో జరిగిన హక్కుల ఉల్లంఘనను విచారించేందుకు కేంద్ర ప్రభుత్వ సూచనతో భార్యవ కమిషన్ నియమించడం జరిగింది. భార్యవ కమిషన్‌లో కన్నబిరాన్ చేసిన వాదనలు, ప్రవేశ పెట్టిన సాక్షుల పరంపర, పోలీసు ఆఫీసర్లను కమిషన్ ముందు నిలబెట్టి ప్రశ్నాచిన తీరు, ప్రభుత్వం, ప్రభుత్వాధికార్లు ముఖ్యంగా పోలీసు ఆఫీసర్లు ఖంగుతిన్నారు. ఎమర్జెన్సీ అక్కత్యాలను ఇండియన్ ఎక్స్‌ప్రెస్, అంధ్రప్రభ పత్రికలు విష్టతంగా ప్రచరించాయి. ఈ పరిస్థితి భరించలేని ప్రభుత్వం, భార్యవ కమిషన్ ప్రోసీడింగ్ ఇన్ కెమోరా జరపడానికి అదేశాలిచ్చింది. కమిషన్ విచారణను నిశ్చబ్దంగా రద్దు చేసుకుని భార్యవ వెళ్లిపోయాడు. భార్యవ కమిషన్ ముందు 117 ఎన్కోంటర్లలో చంపబడ్డ 204 నక్కలైలు కార్యక్రూల కథనాలు సవివరంగా ప్రవేశపెట్టబడ్డాయి. ఎమర్జెన్సీ ఎత్తివేసిన తర్వాత వీచిన స్పేచ్‌చ్చ వాయువుల్లో భార్యవ కమిషన్ కోసం సాక్షులను సేకరించడం, సాక్షులకు శిక్షణిచ్చి, వాళ్ళను జాగ్రత్తగా పోలీసులబారినుండి కాపాడి ప్రవేశపెట్టే పనిలో నేను కూడా చాలా ఉత్సహంగా పాల్గొన్నాను. పోలీసులకు మాకు మధ్య ఒక దోబాచులాటగా

ఉండేది. రోజు ఒక గల్లీ గుండా పోలీసుల కళ్ళుకప్పి రాంకోరీదగ్గర కమిషన్ కార్యాలయానికి చేర్పించడం చాలా ట్రిలింగ్‌గా భయంగా ఉండేది. ఈ తరుణంలోనే కన్నబీరాన్ ను చాలా దగ్గరగా చూడటం, అప్పటినుండే తరచుగా దోషుల్గూడాలో ఉన్నవాళ్ళ ఇంటికి వెళ్ళడం నాకు ప్రారంభం అయింది. భార్యవ కమిషన్ ముందు వాదనలు చేయడం తన జీవితంలోనే గొప్ప అనుభవంగా కన్నబీరాన్ తరచుచెప్పుకున్నాడు.

పార్వతీపురం కుట్ల కేసు నుంచి, రాంసగర్ కుట్లకేసు, సికింద్రాబాద్ కుట్ల కేసులదాకా కన్నబీరాన్ గారే వాదించాడు. సికింద్రాబాద్ కుట్ల కేసులో 49మంది నిందితులు అందులో కొందరు అజ్ఞతంలో ఉన్నవారు, కొందరు మరణించారు, కొందరి అడ్డస్తులు మారిపోయాయి. కేసు దాదాపు 14 సంవత్సరాలు గడిచింది. కేసు ఆలస్యం చేసి పట్టిక్ ప్రాసిక్కుయటర్స్ ప్రభుత్వం ఫీజులతో ఆస్తులు సంపాదించుకున్నారని ఇంగువ మలికార్జునశర్మ లెక్కలతో ఒక కేసు వేస్తే, ప్రభుత్వ ఖజానాకు ఎంత గండిపడుతుందో చూపుతూ కన్నబీరాన్ గారు వాదింపు, కేసుకు నిర్మిష్ట సమయం కేటాయిన్నా ఒక ఆర్డర్ తీసుకున్నాడు. కేసు చివరి రోజుల్లో “అసలు నేనే ఈ కేసులో ముద్దాయినయిపోయాను, ఒక చలనాని తప్ప అంటూ నేను మాత్రం ప్రతిసారి జింపు ముందు ముద్దాయిలా నిలబడుతున్నాను” అని జోక్ చేసేవాడు. బహిరంగంగా చేసిన ఉపన్యాసాలు కాలేజీలలో జరిగే విద్యార్థి సంఘాల సమావేశాలలోని ఉపన్యాసాలు ఎట్లా కుట్ల అవుతాయని ఒక బ్రహ్మండమైన వాదనను వినిపించాడు. కుట్ల, రాజద్రోహస్ని అతి తేలికగా కన్నబీరాన్ ఎద్దేవా చేసాడు తన వాదనలో లోచన్ (టీవర్ - వరంగల్)ను గవర్నర్ తన ప్రశ్నక్ అధికారాలు ఉపయోగించి సస్పెండ్ చేసినపుడు కూడా “పాతాలు చెప్పే ఒక ప్రయివేటు స్వాలు టీచరు వల్లె భద్రతకు ప్రమాదం వాటిల్లిందని గవర్నర్ అభిప్రాయపడితే, ఇక ఆ మహానుభావుడు రాజ్యంగ ప్రతినిధిగా రాష్ట్రస్ని ఎట్లా కాపాడగలడని” గమ్మతైన వాదన చేసి సస్పెన్షన్ ను కొట్టివేయించాడు. కన్నబీరాన్ వాదనలో న్యాయశాస్త్ర విజ్ఞానంతోబాటు, భమత్యారూలు, వ్యంగ్య వ్యాఖ్యానాలు పుష్పలంగా ఉండేవి. అందుకే ఆయన వాదించినపుడు రోర్షు హాలు నిండిపోయి ఉండేది. జింపుని ఎడ్యుకేట్ చేయడంకూడా న్యాయాది ఒక బాధ్యతగా తీసుకోవాలి అనేవాడు. ప్రభాశంకర్ మిశ్రా భీఫ్ జింపున్గా ఉన్నపుడు, ట్రాఫిక్ రద్దీవల్ కోర్పుకు రావడం కూడా ఆలస్యం అవుతమదని, పుట్టపాత్ వ్యాపారస్తులను తరిమివేసి రోడ్ల రద్దీని తగ్గించాలని పోలీసులకు ఆర్డర్ ఇచ్చాడు. నేను సార్ కలిసి, ఆ చిన్నవ్యాపారస్తులు జీవనోపాధి సంగతి ఎట్లా, జింపు అటువంటి అదేశాలు ఎట్లా ఇస్తాడు అని అడిగాను. “మా పెద్ద జింపుగారికి ఈ చిరు వ్యాపారుల గురించి తెలియదు, ఆయన కార్బో మాత్రమే ప్రయాణం చేస్తాడు, నువ్వు ఒక పిటిషన్ వేసి ఆయనకు జ్ఞానం కలిగించడం హక్కుల కార్యకర్తగా నీ పని అని సార్ నాతో అన్నాడు. చార్మినార్ రోడ్లు వెడల్పులో మిరాయిల మీద అతికించే వెండి ఘన్నీ తయారు చేసే

వ్యాపారస్తులు నిర్వాసితులు కాకుండా సార్ అడ్డుపడ్డాడు. తిలక్ నగర్ రోడ్డు వెడల్పు చేసిన సందర్భంలో హైకోర్టు సార్ను పాపులు కోల్పోతున్న వ్యాపారస్తుల నష్టాన్ని అంచనా వేసి, వాళ్ళ పరిహసరం కోసం సూచించమని కోర్టు కన్సుబిరాన్ గార్ట్ ఆర్డర్ ఇచ్చింది. సార్ సూచన మేరకే ఆ వీధిలో మున్సిపల్ నిబంధనలను పక్కనపెట్టి మూడవఅంతస్తు వరకు నిర్మాణం చేసుకోవడానికి అనుమతి ఇవ్వాలని కోర్టు ఆదేశాలు ఇచ్చింది.

వృత్తి ధర్యం విషయంలో సార్ ఖచ్చితమైన నియమాలు పాటించాడు. జాఫర్ పహిల్వాన్నను పాతబస్తీలో ఎన్కొంటర్ చేసినప్పుడు గాని, కొత్త దాను రోడ్స్‌పై అక్రమంగా కేసు బనాయించినప్పుడు గాని, ఆయన వాళ్ళ కేసుల్లో వాదిస్తే పౌర సమాజం ఏమంటుందో అని ఆలోచించలేదు. నా కళ్ళముందు రాజ్యాంగ సూత్రాలు, పౌరుడు, పౌరుడి హక్కుల ఉల్లంఘను, ఉల్లంఘనను చట్టపరమైన భాషలో ప్రత్యేంచడం మాత్రమే కనిపిస్తాయి అని ఎప్పుడూ అంటుండేవారు. సార్ కొన్ని కంపెనీలకు కూడా న్యాయ సలహాదారుడిగా ఉండేవాడు. కాని ఆ పాత పోవిస్తూ కార్బూకులకు లాభం చేకుర్చుడం, వాళ్ళ హక్కుల్ని కాపడటం ఆయన చేసిన పని. అన్న విషయాలకు పూర్తిగా కోర్టులపై ఆధారపడడం కూడా సరైంది కాదు. ఆ అంశానికి సంబంధించి క్లైటస్టాయిలో ఉద్యమం అతి మృయమైన అంశం అని చెప్పేవాడు. బాలగోపాల్ సార్ పౌర హక్కుల సంఘానికి రాకముందు సార్ నిజనిర్ధారణలకు వస్తుందేవాడు. ఆయన వచ్చిన కొంతకాలానికి తగ్గించాడు. ఒకసారి కాళీపేట దగ్గర బట్టుపట్టి గ్రామంలో పోలీసులు దాడిచేసి తీవ్రంగా కొట్టి అత్యాచారాలను చేసినప్పుడు సార్ను మేం ప్రత్యేకంగా గ్రామానికి తీసుకుపోయాం. అప్పుడు రాడికల్స్‌గా పిలువబడే కార్బూకర్తలు ఆ గ్రామంలో చిన్న కిరాణా దుకాణాలు నడుపుకునే వ్యాపారులు సరైన తూకాలు వాడకుండా మోసాలు చేస్తున్నారని ప్రజాకోర్టు పెట్టి వాళ్ళకు గుండు గియించారు. వారి కథనం విన్న కన్సుబిరాన్ ‘విష్వవ న్యాయం’ పేరుతో ఇటువంచి పనులు సరియైనవి కావని ఆగ్రహం వెలిబుచ్చి మమ్మల్నిందర్నీ ఆశ్చర్యపరిచాడు.

ఎన్కొంటర్ కూడా హార్స్‌నని బయట విస్తుతంగా పౌరహక్కుల సంఘాలు ప్రచారం చేసాయి. అయినా ప్రభుత్వం పట్టించుకోలేదు. మధుసూధన్ రాజ్ ఎన్కొంటర్ విషయంలో ఎన్కొంటర్ చట్టప్రకారంగా ప్రాసిక్యాట్ చేయాలనే ఒక హూళిక సూత్రాన్ని జడ్డి ద్వారా చెప్పించాడు. దాని కొనసాగింపుగానే ఇంకా ఈ విషయంలో హైకోర్టులో, సుట్రీం కోర్టులో వాదనలు జరుగుతూనే ఉన్నాయి.

కన్సుబిరాన్ చాలా కోపిష్టి అని, ఆయన్ను కలవాలంటే సందేహిస్తామని మిత్రులు అంటుండేవారు. కన్సుబిరాన్ కార్బూకర్తల్లో, న్యాయవాచుల్లో నిర్మాణాన్ని, నాన్ సీరియస్ లక్ష్మీన్ హర్షించే వాడుకాదు. ఏమాత్రం అలసత్వం గమనించినా మందలించేవాడు తన దగ్గర పనిచేసే వాళ్ళ క్రమశిక్షణ అలవరచుకోవాలని, వృత్తికి సంబంధించిన శిక్షకులుగా ఉండాలనే

ఆరాటం, కొందరికి ఆగ్రహంగా అనిపించేది. కాగితాలు పట్టుకొచ్చి తన మొఖంమీద పడవేసి పోవద్దని, ఏ సమస్య అయినా జిల్లా కోర్టులో వేసిన తర్వాత ప్రాదరాబాద్కు రావాలని, వచ్చినప్పుడు కావలసిన డాక్యుమెంట్లన్ని తేవాలని, మధ్యమధ్యలో కేసు గుర్తించి ఉత్తరాలు రాయాలని ఫోన్లు చేయాలని ఖచ్చితంగా చెప్పేవాడు. బాలగోపాల్ ఆకస్మాత్తుగా మరణించినప్పుడు చాలా బాధపడ్డాడు. తన ఆఫీసులో తర్వీదు పొందిన ఏ న్యాయవాది కూడా పేద ప్రజల కేసులు తీసుకోవడానికి సిద్ధంగా లేరని, తన వారసత్వం పుచ్చుకున్న బాలగోపాల్ మరణం సమాజానికి నష్టం అని బాధపడ్డాడు.

కన్నబీరాన్గార్కు సెన్స్ ఆఫ్ హ్యామర్ కూడా చాల ఎక్కువ. ‘శార స్వందన వేదిక’ సమావేశాల్లో తెలంగాణా జిల్లాలో గ్రామాల్లో పర్యాటించినప్పుడు మా అందరిమీద జోకులు వేసి నవ్వించేవాడు. సార్ ఇంట్లో పూర్తి ప్రజాసామ్రమిక వాతావరణం ఉంటుంది. వాళ్ళ ఇంటికి వచ్చే స్నేహితులందరూ పూర్తి స్నేచ్ఛతో ఇంట్లో తిరిగేవారు. వంటింట్లోకి వెళ్ళి చూడడం, టేబుల్స్ మీద ఉన్న వస్తువులను నోట్లో వేసుకునేంత చనువు అనుభవించేవారు. పోయి కూర్చోగానే వసంత గారి పలకరింపు, ఏమైనా తాగుతావా లేక తింటావా అంటూ ఆప్యాయత ఎటువంటి సందర్భాల్లోనైనా గమనించాను. ఆ ఇంట్లో ఒక ప్రత్యేకమైన వాతావరణం ఎప్పుడు గోచరించేది.

ఇట్లా రాస్తూ పోతె కన్నబీరాన్ సార్ గురించి ఎంతో రాయవచ్చు. ముగింపుగా సార్ పదేపదే చేపే కొన్ని అంశాలుగా మనం అందరం అంటే శారులం, హక్కుల సంఘాలలో, సంస్థలలో పనిచేసున్న వాళ్ళగా ఆలోచించవలసినవి

- పోలీసులు దుశ్శర్యలను, నేరం చేసి తప్పించుకునే స్వభావాన్ని (Impunity) మార్చడానికి మనం ఏం చేయాలి?

- రాజ్యాంగంలోని పొందుపరిచిన ఆదేశిక సూత్రాల సారాన్ని ఎట్లా పరిపాలనా విధానంలోకి తీసుకురావాలి.

- పరిపాలనా విధానాన్ని ఎట్లా ప్రజాసామ్రమీకరించాలి.

- ప్రభుత్వం అలవుచుకున్న బాధ్యతా రాహిత్య సంస్కృతిని ఎట్లా ఎండగట్టాలి.

కన్నబీరాన్గారు పదే పదే చెప్పి, తన వ్యాసాల్లో వ్యక్తపరచిన ఈ విషయాలపట్ల అవగాహన పెంచుకొని ముందుకు పోవడమే అయినకు మనం అర్పించే నిపాళి. హక్కుల పెద్దమనిషికి నా సలామ్.....

- జీవన్ కుమార్

మానవ హక్కుల కార్యకర్త

ప్రజాతంత్ర, జనవరి, 2011

హక్కుల ఉద్యమ సూర్యదా!

కష్టజీవుల లాయర్ కన్నబిరాన్
 కన్న మూసిండా...
 హక్కుల ఉద్యమ సూర్యదు
అస్తమించిండా...
 హక్కులే ఊపిరిగా జీవించిన గొంతు
 అన్యాయాల వేలెత్తి ప్రశ్నించిన గొంతు
 మూగబోయిండా....
 అయ్యా మూగబోయిండా...
 హక్కుల ఉద్యమ సూర్యదు
 అస్తమించిండా.... ||కష్ట||

పౌరహక్కుల పైన ఉక్కపొదం మోహి
 జీవించే హక్కులను హరించి వేస్తున్న
 ఉద్యమాల అణచివేతను ప్రశ్నించి
 రాజ్యహింసమీద గర్జించిన గొంతు
 మూగబోయిండా...
 అయ్యా మూగబోయిండా...
 ||హక్కు|| ||కష్ట||

హక్కుల ఉద్యమ చుక్కాని తెరచావ
 పేదల హక్కుల పోరు పక్కపొతి
 నల్లకోటు వేసి తెల్ల పేపరు పట్టి
 అన్యాయాస్తానాల నిలదీసిన గొంతు
 మూగబోయిండా...
 అయ్యా మూగబోయిండా...
 ||హక్కు|| ||కష్ట||

హక్కుల ఉద్యమ పోరు ప్రశ్నసంలో
 చెరిగిపోని చరిత మాసిపోని ఘనత
 హక్కుల ఉద్యమా సూర్యదా...
 ఓ కన్నబిరాన్....
 అందుకో మా జోహర్లు...
 జోహర్లు.... విషవ జోహర్లు ...
 మా హక్కుల సూర్యదా...
 నీ ఆశయాలు తీర్చ
 నీ బాటలోనే మేము
 ముందుకు సాగేము.....
 ||హక్కు|| ||కష్ట||

- ఉప్పెన

ఆంధ్రజ్యోతి, 12-1-2011

అనుబంధం

ప్రజా రాజకుమారుడి మరణం

రాజ్యంగం కన్నగప్పి రాజకుమార్ను చంపేశారు. శాసనం కన్నగప్పి శవంగా మార్చారు. మరొక ఎన్కోంటర్ కట్టుకథ. రెండు కళేబరాలు. శవ పరీక్ష తంతు. అందరికీ తెలిసిన వ్యవహరమే. నాగపూర్ నగరం నుంచి ఆదిలాబాద్ అడవులదాకా అంతా రహస్యమే. శవాలు మూత్రమే బహిరంగం.

బూటకపు ఎన్కోంటర్సు గురించి విచారణ జరిగేందుకు 1978లో భార్యవ కమిషన్ ను రాష్ట్ర ప్రభుత్వం నియమించింది. రాజీకుమార్ అప్పుడు విద్యార్థి. సుదూర పోరాటాల నుంచి సాక్ష్యాలను తీసుకొచ్చి కమిషన్ ఎదుట సాక్షులను తీసుకొచ్చి కమిషన్ ఎదుట హోజరుపర్చడంలో అతను తీవ్ర కృషి చేశాడు. ఎన్కోంటర్ బూటకత్వాన్ని నిరూపించేందుకు ప్రయత్నించాడు. కానీ, మూడు దశాభ్యాల అనంతరం అదే బూటకపు ఎన్కంటర్కు జర్మలిస్టుతోపాటు తాను బలవుతాడని ఎవరి ఊహలకు అందని విషయం.

చనిపోయేందుకు కొద్దిరోజుల ముందు ‘హాందు’ దినపత్రికకు ఇచ్చిన ఇంటర్వ్యూలో రాజీకుమార్ తన అభిప్రాయాలను నిర్వహమాటంగా వెల్లడించాడు. పేదల పట్ల, ఆదివాసీలపట్ల వ్యవస్థీకృతమైన దుర్మార్గాలను ఎత్తిచూపాడు. ప్రభుత్వంతో చర్చలు జరపడానికి తను నుముఖమేనన్నాడు. అలాంటి మాహోయిస్టును అంతం చేయడం చట్టపరంగా, నైతికంగా కాకపోయినా - కనీసం ఏలినవారి స్వప్రయోజనాల రీత్యా సరైనదేనా అని ఆలోచించరా? మళ్ళీ చర్చల సంగతి వెనక్కిపోతే ఆ ఘలితం ఎవరనుభవించాలి.

ఇలాంటి మాత్రల ద్వారా, గ్రీన్స్ హంట్ లాంటి దుశ్శర్యల ద్వారా ప్రభుత్వం లిఫిత రాజ్యంగాన్ని అవహేళన చేస్తోంది. అప్రాసంగికం చేస్తోంది. దాన్ని పట్టించుకోదగనిదిగా మారుస్తుంది. ఇలాంటి చర్చలకు పాల్పడే ప్రభుత్వానికి జనామోదం ఏం ఉన్నట్టు? ప్రభుత్వాలు, వాటి అధికార గణాచార్యులూ తమ రాజ్యంగ బాధ్యతలను విస్తరించి హతం చేయడాన్ని సమర్థిస్తే ఇక రాజ్యంగంలోని 4వ విభాగం న్యాయమైన సామాజిక వ్యవస్థ సాధనను ప్రభుత్వ ప్రధాన విధిగా పేర్కంటుంది. స్ట్రీ పురుషులకు సమాన వేతనాలను, సమాజ ఉమ్మడి వనరుల వినియోగం అందరికోసం జరగాలనీ నిర్దేశిస్తుంది.

సంపద ఒకేచోట పోగుపడని విధంగా ప్రభుత్వ ఆర్థిక విధానాలుండాలని ఆదేశిస్తుంది. ప్రజలకు హనికరం కానిరీతిలో ఉత్పత్తి సాధనాల యాజమాన్యం ఒకరి చేతిలోనే కేంద్రికరించకుండా చూడాల్సిన బాధ్యత ప్రభుత్వానిది. కానీ, ఈ ఆదేశిక సూత్రాలను తుంగలో తొక్కి ఇన్నాళ్ళూ చేసిన పాలన మూలంగా మావో యిస్టు ఉద్యమం తలెత్తిందని కేంద్ర ప్రభుత్వం నియమించిన నిపుణుల కమిటీ ఇటీవల తన నివేదికలో స్పష్టం చేసింది. గత నాలుగు దశాబ్దాలుగా అది దేశంలోని విస్తృత భూభాగానికి వ్యాపించింది. ప్రభుత్వం ఆదేశిక సూత్రాలకు కట్టుబడి ఉంటే మావోయిస్టులు బెదదలా కన్నించరు. హింసాత్మక పోరాట రాజకీయాలు కనుమరుగయ్యేవి.

మావోయిస్టులను కాల్చిచంపడం, అనుమానితులను చిత్రహింసలు పెట్టడం లాంటి చర్యలు ప్రభుత్వ ప్రోథమిక విధుల విస్మరణ తప్ప మరొకబి కాదు. మన స్వాతంత్య సమరం ప్రోత్సహించిన విలువలను మనం సదా అనుసరించాలని రాజ్యాంగంలోని 51వ అధికరణం, నిర్దేశిస్తుంది. ఈ విలువలను పక్కనబెట్టి పాలించడమేగాక ఎన్కోంటర్ల పేరిట శాసన బాహ్య చర్యలకు ఒడిగడుతున్నారు. అల్లారి సీతారామరాజు, చంద్రశేఖర్ ఆజాద్ ను పర ప్రభుత్వం చంపగా మావోయిస్టు రాజ్కుమార్ అలియాన్ ఆజాద్ ను స్వప్రభుత్వమే చంపింది. ప్రాణం తీయడానికి పద్ధతి ఉండాలి. అది శాసనబద్ధమై ఉండాలి అని రాజ్యాంగంలోని 21వ అధికరణం చెప్పినా అది అరణ్యరోదనే అవుతోంది. రాజ్యాంగ విహితంగా పాలించే ప్రభుత్వాలు రాజ్యాంగిన్ని అమలు చేయమని అడిగిన మావోయిస్టులను తమకు తోచిన పద్ధతిలో సంహరిస్తున్నాయి. రాజ్కుమార్ మరణం దానికి తాజా ఉదాహరణ. ఆదేశిక సూత్రాలను ఉల్లంఘించే ప్రపంచీకరణ మనలను అరావకం అంచు మీదకు చేర్చింది. భారీ సామూజిక విస్మేటన దిశగా దేశం వేగంగా ప్రయాణిస్తోంది. దానికి పూర్తి బాధ్యత ఏలికలదే. కేంద్ర పాదుపాలదీ, రాష్ట్రంలోని సామంతులదీ.

ఒక ఆంగ్ర పత్రిక విలేఖరి శాఖమూరి అప్పొరావు జనిపోయిన రోజు నాకు ఫోన్ చేశాడు. ఎన్కోంటర్ల పేరిట అకాల మృత్యువుబారిన పడుతున్న యువ మావోయిస్టు నేతలకు అంత ప్రజాకర్ణణ ఎందుకుంటుంది? తూట్టుపడ్డ వారి పార్థివదేహాలను చూసేందుకు జనం ఎందుకు ఎగబడుతున్నారు? అని అడిగాడు. దేశ ప్రధాని, కేంద్ర హోం మంత్రి ఈ ప్రశ్నలు వేసుకోవాలి. గత నలభై ఏళ్ళకు పైగా వేలాదిమంది యువకులు తమ అమూల్య జీవితాలను పణంగా పెట్టి ఎందుకు నేలకొరిగారో వారు ఆత్మశోధను చేసుకోవాలి.

దీనులు, హీనులు, పతితులు, బాధా సర్వదప్పలే తమ రక్త సంబంధికులుగా

ఆత్మీయులుగా భావించి వారికోసం పోరాడిన యోధులలో రాజీకుమార్ ఒకరు. మెరుగైన సమాజమే లక్ష్యంగా ఆ పోరాటం కొనసాగుతూనే ఉంటుంది. ప్రజలు చీమల దండులా దాంట్లో పాల్గొంటూనే ఉంటారు. రాజ్యంగంలోని ఐదు భాగాలూ రాజకీయ సైతిక దృష్టితో చదివితే మెరుగైన సమాజం కోసం ప్రయత్నించవచ్చు. రాజ్యంగాన్ని చదవడం దేశద్రోహం కాదు. రాజ్యంగంలో చెప్పిన వాటిని ఆచరణలోకి తెచ్చేందుకు ప్రయత్నించడం రాజ్యంపై యుద్ధం చేయడం కాదు. ఈ దృష్టి పాలములకు అలవడనంత కాలం పరిస్థితిలో మార్పుండదు.

- కె. జి. కన్నబిరాన్

(వ్యాసకర్త సీనియర్ న్యాయవాది)

07-07-2010

ఆంధ్రజ్యోతి

చదవండి	చదివించండి
<p>ప్రజా దృవ్యాఘంతో, విశాల ప్రజాస్వామిక భావనలు వేదికగా మీ ముందుకు వస్తోంది</p> <p>సామాజిక, రాజకీయ మాసపత్రిక</p> <p>దక్కన్ ల్యాండ్</p> <p>సామాజిక కార్యకర్త,</p> <p>ప్రజా ఉద్యమాల్లో కీలకపాత్ర పోషించిన ఎం.పెదకుమార్ సారథ్యంలో</p> <p>తెలంగాణ రిసర్వ్ సెంటర్ (TRC) ఆధ్వర్యంలో అతి త్వరలోనే మీ ముందుకు రానుంది</p>	<p>ఆశలు, ఆశయాలు, ఆకాంక్షలు, అన్యాయాలు, అక్రమాలు, మన పండుగలు, జాతరలు, హక్కులు, ఉద్యమాలు, వ్యవసాయం, చమప....</p> <p>జీవితంతో, సమాజంతో ముదిపడిన ప్రతి అంశమూ చర్చనీయాంకమే. ఇంకా...కథలు, కవితలు, ఇంటర్వ్యూలు, జ్ఞాపకాలు... మరన్న విశేషాలు..</p> <p>విడి ప్రతి : రూ.15/- సంపత్సర చండా: రూ.150/-</p> <p>రచనలు, చండాలు పంపించాలిన చిరునామా:</p>

DECCANLAND

దక్కన్

దక్కన్ ల్యాండ్

సామాజిక, రాజకీయ మాసపత్రిక

ప్రజాస్వామ్యవాదుల గొంతుక ఇది

ఉద్యమకారుల వేదిక ఇది

అభివృద్ధి సాధనకు ప్రతీక - ప్రజా సమస్యలకు దర్శనం

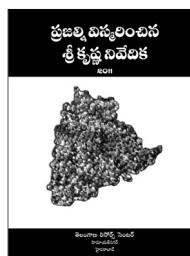
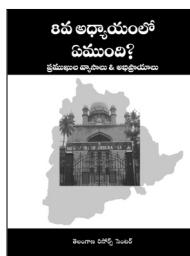
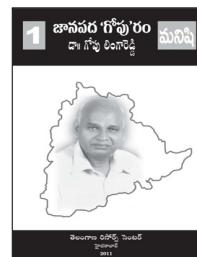
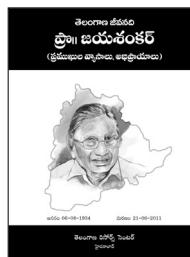
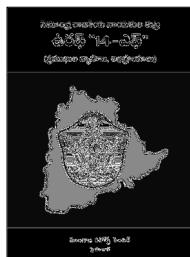
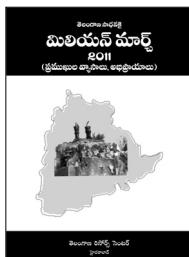
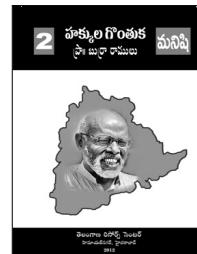
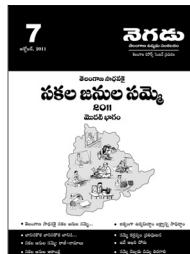
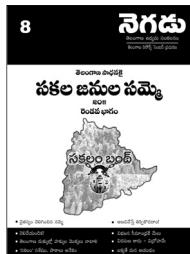
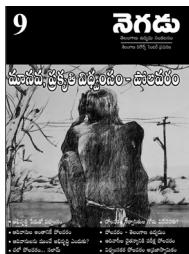
ఫోన్ : 040 - 64524554, మెప్పెల్ : 9030626288, e-mail : deccanlandindia@gmail.com

చండం, 3-6-712/2, వీడి నెం. 11, హిమయత్నగర్, హైదరాబాద్ - 500 029

తెలంగాణ రిసోర్స్ సెంటర్ 2011లో ప్రమరించిన సంకలనాలు

మనిషి

తెలంగాణలోని సహజ వనరులు, పరిప్రమలు, గ్రామాలు, పట్టణాలు, పర్యావరణం, వ్యవసాయం, ఉపాధి, నదులు, చెరువులు, అడవులు, నీరు, భూమి హక్కులు, భూ వినియోగములను సుస్థిర పరుచుకోవడం బాధ్యతగా తీసుకుని ఫోరమ్ ఫర్ స్టేట్ ఐస్‌బుల్ తెలంగాణ పర్యావరణ సంఘాలు, వ్యక్తులతో కలిసి పనిచేస్తున్డి.

సంప్రదించవలసిన ఫోన్ : 9030626288

మనం మన రాజ్యంగాన్ని, పట్టించుకోవాల్సినంతగా, తీవ్రంగా, గంభీరంగా పట్టించుకోలేదనుకుంటాను. ఆ నిర్ణయానికి మనం మూల్యం చెల్లిస్తున్నాం. రాజ్యంగం అనేది కేవలం ఒక చట్టపరమైన పత్రం కాదు. అది ఒక రాజకీయ ప్రకటన. దాని వెనుక ప్రజలు ఉన్నారు. ప్రజాంధ్యమం ఉంది. ప్రజల ఆకాంక్షలు ఉన్నాయి. రాజ్యంగాన్ని ఈ నేపథ్యంలో చూడకపోవడం వల్ల ఒక రాజకీయ ప్రకటనగా దానికి ఉండవల్సిన శక్తిని, పటుత్వాన్ని మనం విస్తరించాం.

- కె.జి. కన్నబిరాన్

కె.జి.కన్నబిరాన్
1929 - 2010

ఆయనను ఆమ్మెస్ట్రీ ఇంటర్వెషన్ల్
'మానవహక్కుల కొరకు ఉద్ఘాగ్యంగా పోరాదే న్యాయవాది' అంది.

నక్కల్చురీ తరం నాయకుడు సత్యనారాయణసింగ్
'ప్రాసిక్కాటర్లకు ప్రాసిక్కాటర్' అన్నాడు.

ఒకప్పటి మానవహక్కుల నేత, జర్నలిస్టు,
ఇప్పుడు సంఘపరివార్ సిద్ధాంతకర్త అరుణ్ శారి 'లోకాధివక్త' అన్నాడు.

ఆయన నాలుగు దశాబ్దాలుగా న్యాయవాద వృత్తిలో
పోరాదే ప్రజల హక్కుల పరిరక్షణ కోసం
అహర్ణశలు బ్రతమిస్తున్న అసాధారణ మేధావి
ఆంధ్రప్రదేశంలోనే కాదు, దేశం మొత్తానికే
శౌర, ప్రజాతంత హక్కుల స్వార్థికి
పర్యాయ పదంగా ఎదిగినవాడు

మనిషిగా సామాన్యుడు
వాదనా పటిమలో అసామాన్యుడు
తోటి మనిషి హక్కులను కాపాడడంలో అనితరసాధ్యుడు

TELANGANA
RESOURCE CENTRE